

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
«ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ ЯК ЧИННИК ПОСТ-ТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ У
ВІТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»
на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр»
Освітньо-професійна програма «Нейропсихологія»
Спеціальність 053 «Психологія»

Студента 2 курсу ОС «Магістр»

ОНП «Нейропсихологія»

спеціальності 053 «Психологія»

Попка Дмитра Володимировича

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук

Доцент кафедри

Експериментальної та прикладної
психології

Льошенко Олександра Андріївна

Допустити до захисту в ЕК
кафедра експериментальної та прикладної психології

Протокол № _____ від _____

Завідувач кафедри:

кандидат психологічних наук, доцент

Малишева Каріне Олегівна

_____ (підпис)

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ НА ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА СИМПТОМИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ ВЕТЕРАНІВ БОЙОВИХ ДІЙ	7
1.1. Психологічна характеристика вольових якостей особистості.....	7
1.2. Посттравматичний стресовий розлад: поняття, чинники розвитку та психологічні наслідки.....	9
1.3. Теоретичні підходи до посттравматичного зростання	12
1.4. Взаємозв'язок вольових якостей з подоланням ПТСР і формуванням посттравматичного зростання	16
Висновки до розділу I.....	22
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ НА ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ УЧАСНИКІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	25
2.1. Методологія дослідження	25
2.2. Опис вибірки.....	29
Висновки до розділу II.....	33
РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ НА ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ УЧАСНИКІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	35
3.1. Первинна обробка результатів.....	35

3.2. Порівняння груп респондентів з різним рівнем розвитку компонентів вольової організації особистості	44
3.3. Аналіз взаємозв'язків між вольовою організацією особистості, симптоматикою посттравматичного стресового розладу, проявами посттравматичного зростання та особистісними рисами	63
3.4. Аналіз впливу компонентів вольової організації особистості на рівень посттравматичного стресового розладу	75
Висновки до розділу III	76
ВИСНОВКИ	80
ПОСИЛАННЯ	83
ДОДАТКИ	87

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячене вивченню ролі вольових якостей особистості у процесі подолання психологічних наслідків бойового стресу та формування посттравматичного зростання у ветеранів. Метою роботи було визначити, яким чином особистісна воля сприяє зниженню вираженості посттравматичного стресового розладу (ПТСР) і досягненню позитивних особистісних змін після травматичних подій. Актуальність обумовлена необхідністю пошуку чинників, що сприяють успішній адаптації військовослужбовців до мирного життя після пережитого стресу. У роботі представлено теоретичний аналіз концепції волі та її компонентів, а також сучасних підходів до пояснення ПТСР і посттравматичного зростання (ПТЗ). Емпірична частина включає опитування 41 ветерана-чоловіка, які брали участь у бойових діях. Застосовано комплекс методик: опитувальник вольової організації особистості, шкалу для оцінки симптомів ПТСР, опитувальник ПТЗ та п'ятифакторний опитувальник особистості. Результати показали, що високий рівень розвитку вольових рис (цілеспрямованості, наполегливості, самоконтролю тощо) асоціюється з меншою інтенсивністю симптомів ПТСР та адаптивнішим профілем особистості ветеранів. Натомість недостатній розвиток цих якостей пов'язаний із більш вираженим ПТСР та специфічним типом ПТЗ, що характеризується переважанням глибинних духовних змін. Зроблено висновок, що вольові якості особистості відіграють суттєву позитивну роль у психологічній адаптації після травми та можуть стати ресурсом для особистісного зростання ветеранів. Отримані дані доцільно враховувати при плануванні реабілітаційних програм.

Ключові слова: вольові якості; посттравматичний стресовий розлад; посттравматичне зростання; ветерани; психологічна адаптація

ВСТУП

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є поширеною проблемою серед ветеранів бойових дій, що негативно впливає на їх психологічне благополуччя та утруднює повернення до мирного життя. В Україні ця проблема набула особливої гостроти у зв'язку з тривалими бойовими діями останніх років, наслідком яких стала значна кількість ветеранів, котрі потребують ефективної психологічної допомоги. Водночас частина ветеранів переживає феномен посттравматичного зростання (ПТЗ) – виникнення позитивних особистісних змін після травматичних подій (зокрема, глибше цінування життя, відчуття особистісної сили, переосмислення пріоритетів тощо). Втім, дослідники застерігають, що не кожне деклароване зростання є об'єктивним: існує явище ілюзорного ПТЗ, коли заявлені позитивні зміни не підтверджуються реальними показниками адаптації. Отже, важливо визначити чинники, за яких посттравматичне зростання набуває автентичного характеру і супроводжується реальним психологічним відновленням. Пошук психологічних чинників, які сприяють зменшенню проявів ПТСР та стимулюють саме стале ПТЗ, є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Одним із таких потенційних чинників виступають вольові якості особистості – стійкі риси, що визначають здатність людини цілеспрямовано діяти, долаючи внутрішні та зовнішні перешкоди. До основних вольових якостей традиційно відносять цілеспрямованість, наполегливість, витривалість, самодисципліну, рішучість, сміливість, здатність до самоконтролю та інші характеристики, які забезпечують саморегуляцію поведінки. Ряд досліджень вказує на те, що розвиток волі підвищує ефективність подолання стресу і може виконувати захисну функцію щодо психотравматичних наслідків. Зокрема, відзначено, що ветерани з високим рівнем самоконтролю і почуття обов'язку більш наполегливо дотримуються призначеного лікування та демонструють краще зниження симптомів ПТСР. Теоретично можна

очікувати, що розвинена вольова сфера не лише знижує ризик патологічних реакцій, але й сприяє активному осмисленню травми, відкриваючи можливості для особистісного зростання. Проте досі недостатньо вивчено, як саме особистісна воля пов'язана з психологічною адаптацією ветеранів після війни, зокрема з рівнем ПТСР та проявами посттравматичного зростання.

Об'єкт дослідження – вольові якості особистості.

Предмет дослідження – вольові якості як чинник пост-травматичного зростання у ветеранів російсько-української війни.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити роль вольових якостей особистості у подоланні посттравматичного стресового розладу та формуванні посттравматичного зростання у ветеранів бойових дій.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі основні завдання: здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми волі, ПТСР та ПТЗ; розробити програму та провести емпіричне дослідження рівня розвитку вольових якостей, симптоматики ПТСР і показників ПТЗ у вибірці ветеранів; опрацювати отримані дані та виявити взаємозв'язки між вольовими характеристиками і переживанням ПТСР та ПТЗ, визначивши провідні чинники посттравматичної адаптації. Відповідно до поставлених завдань сформульовано такі дослідницькі питання:

1. Чи пов'язані вольові якості особистості ветеранів із рівнем посттравматичного стресового розладу?
2. Який характер взаємозв'язку між розвитком вольових якостей та посттравматичним зростанням у ветеранів?
3. Які компоненти вольової організації особистості найбільш суттєво сприяють подоланню наслідків травми ветеранів?

**РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ НА
ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА СИМПТОМИ
ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ ВЕТЕРАНІВ БОЙОВИХ
ДІЙ**

1.1. Психологічна характеристика вольових якостей особистості

Вольові якості особистості – це стійкі психологічні властивості, що відображають здатність людини свідомо керувати своєю поведінкою, ставити цілі та долати перешкоди на шляху до їх досягнення. У традиційному розумінні воля визначається як здатність цілеспрямовано досягати мети, долаючи внутрішні й зовнішні труднощі, що передбачає наявність усвідомленої мети, перешкод і зусиль для їх подолання. Воля таким чином виступає механізмом саморегуляції поведінки, який дає змогу людині опанувати імпульси та діяти відповідно до усвідомлених намірів (Quirin et al., 2021). Вольові якості – це відносно сталі риси особистості, які визначають схильність людини до вольової поведінки в різних ситуаціях. До них традиційно відносять такі характеристики, як цілеспрямованість, наполегливість, витривалість, дисциплінованість, рішучість, самоконтроль, сміливість та ініціативність. Ці риси забезпечують здатність утримувати обраний курс дій, регулювати емоції й імпульси, а також залишатися мотивованим попри стрес чи втому (Mann et al., 2024).

Вольові якості тісно пов'язані з мотиваційною сферою особистості, але не зводяться лише до мотивації. Якщо мотивація відповідає на запитання “чого я хочу?” (цілі, бажання), то воля – на запитання “чи зможу я це здійснити?”. Вольові риси проявляються саме тоді, коли потрібно докладати зусиль для реалізації намірів, особливо в умовах перешкод чи спокус. Дослідження свідчать, що воля є багатовимірним конструктом. Зокрема, виділяють аспекти зусиль самоконтролю (уміння стримувати імпульси, емоційну стійкість) та наполегливості в досягненні мети

(терпіння, завзятість) (Kuhl, 2001; Quirin et al., 2021). Існують також підходи до класифікації вольових якостей на “базові” (наприклад, енергійність, витривалість, сміливість) та “системні” (цілеспрямованість, організованість, відповідальність тощо) – останні формуються на основі базових і відображають більш складні прояви волі в особистості. Хоча різні автори пропонували різні переліки вольових рис, загально визнаним є їх значення для успішної діяльності та подолання труднощів.

З нейропсихологічного погляду, вольові процеси пов’язані з функціонуванням лобних відділів мозку, передусім префронтальної кори, яка відповідає за виконавчий контроль, планування і регуляцію поведінки. Здатність людини пригнічувати небажані імпульси та підтримувати цільові дії асоціюється з активацією дорсолатеральної префронтальної кори (Wang et al., 2023). Наприклад, встановлено, що така риса як “grit” (затятість, поєднання наполегливості та пристрастності у досягненні довгострокових цілей) корелює з ефективною функцією DLPFC – ділянки мозку, залученої до саморегуляції – що підтверджує нейробіологічне підґрунтя вольових якостей (Wang et al., 2023). Таким чином, сильна воля має як психологічні, так і нейрофізіологічні корені: вона проявляється у поведінці як наполегливість і самоконтроль, а забезпечується роботою відповідних мозкових систем, які інтегрують когнітивні та емоційні процеси.

Вольові якості особистості формуються і розвиваються під впливом життєвого досвіду. Доведено, що систематичне подолання труднощів і тренування самодисципліни сприяють зміцненню вольових рис. Так, у спортивній психології вивчається роль волі у досягненні високих результатів: наприклад, витривалість і перфекціонізм спортсменів пов’язані з більшим обсягом тренувань і успішністю, що вказує на їхні високі вольові якості (Wei et al., 2020). В соціальній психології воля розглядається як ресурс, який може виснажуватися й відновлюватися (концепція еґо-

виснаження), однак новіші роботи наголошують на важливості “беззусильної” мотивації – узгодженості цілей з особистісними цінностями – для підтримки стійкої волі (Quirin et al., 2021). У контексті особистісного розвитку, вольові якості відіграють ключову роль у подоланні життєвих криз: саме вони допомагають людині не опускати руки перед обличчям серйозних випробувань, зберігати віру у власні сили і рухатися вперед до мети. Це особливо важливо при подоланні наслідків психологічних травм, про що йтиметься далі.

1.2. Посттравматичний стресовий розлад: поняття, чинники розвитку та психологічні наслідки

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це психічний розлад, що виникає як відтермінована реакція на пережиття людиною екстремально страшною або трагічною подією (травматичного стресора), такої як бойові дії, насильство, природні катастрофи, аварії тощо. За сучасними діагностичними критеріями (DSM-5-TR), ПТСР характеризується чотирма групами симптомів: нав’язливі спогади про травму (повторні інтрузивні спогади, сни або флешбеки, ніби подія відбувається знову), уникання нагадувань про травматичну подію (уникання місць, людей, думок, які асоціюються з травмою), негативні зміни в мисленні та настрої (нездатність згадати важливі аспекти події, почуття провини, відчуженість, зниження інтересу до діяльності, депресивні та тривожні переживання) та симптоми гіперактивації нервової системи (підвищена пильність, дратівливість, спалахи гніву, порушення сну) (American Psychiatric Association, 2013). Важливо, що ці симптоми тривають понад місяць після події і спричиняють значний дистрес або порушення функціонування особистості.

ПТСР розвивається не у всіх, хто пережив травму. Більшість людей відчувають сильний страх і страждання одразу після травматичної події, але з часом поступово

оговтуються природним чином. Лише частина осіб (за даними різних досліджень, від ~5% до 20% залежно від характеру травми) стикається з хронічними симптомами, які оформлюються в ПТСР (Dell'Osso et al., 2022; World Health Organization (WHO), 2022). Існує низка чинників ризику, які підвищують імовірність розвитку ПТСР. До них належать:

- Особистісні та демографічні фактори: молодший вік, жіноча стать та сімейна або індивідуальна історія психічних розладів збільшують ризик ПТСР (WHO, 2022). Жінки, за статистикою, страждають на ПТСР частіше за чоловіків, що частково пов'язується із вищою імовірністю пережити певні види травм (наприклад, сексуальне насильство) та відмінностями у реакції на стрес.

- Передтравматичні особливості: наявність попередніх психологічних травм чи негативного досвіду, низький рівень підтримки або неблагополучне дитинство можуть послабити здатність до подолання нового стресу. Також деякі риси, як-от високий рівень нейротизму (емоційна нестабільність), асоціюються з підвищеною вразливістю до ПТСР (WHO, 2022).

- Характеристики травматичної події: тяжкість, тривалість та тип травми є ключовими факторами. Події, пов'язані з навмисним насильством з боку інших людей (війна, теракт, напад), як правило, призводять до ПТСР частіше, ніж стихійні лиха чи нещасні випадки (Dell'Osso et al., 2022). Близько 15% людей, що зазнали насильницьких конфліктів чи бойових дій, розвивають ПТСР, тоді як серед пережилих інші типи катастроф цей відсоток нижчий (WHO, 2022). Безпосередня загроза життю, отримання тяжких фізичних ушкоджень, або спостереження смерті інших підсилюють травматизацію.

- Посттравматичні фактори: соціальна підтримка після події є одним з найпотужніших захисних чинників. Відчуття підтримки з боку родини, друзів чи

спільноти значно знижує ризик розвитку ПТСР (WHO, 2022). Натомість, самотність, відсутність розуміння оточуючих або стигматизація пережитої травми (наприклад, у випадку сексуального насильства) ускладнюють одужання. Також важлива стратегія копінгу: люди, які після травми застосовують активні способи подолання (говорять про свої переживання, шукають допомоги, пробують осмислити подію), менш схильні до стійкого ПТСР, ніж ті, хто вдається до уникання (пригнічення спогадів, ізоляція, вживання алкоголю чи наркотиків для заглушення переживань).

Психологічні наслідки ПТСР є багатовимірними й виходять за рамки самих симптомів повторного переживання чи тривоги. ПТСР часто супроводжується глибокими змінами у світогляді та емоційному стані особистості. Людина може втратити базове відчуття безпеки у світі, перестати довіряти іншим, відчувати хронічну тривогу або пригнічення. Нерідко розвиваються коморбідні психічні розлади – депресія, генералізована тривога, панічні атаки, а також розлади зловживання психоактивними речовинами (алкоголем чи наркотиками) як форма самолікування (Mann et al., 2024). Розлад також може негативно впливати на когнітивні функції: дослідники відзначають проблеми з концентрацією уваги, пам'яттю, виконавчими функціями у людей із ПТСР, що може бути пов'язано з постійною гіперактивацією реакції “бий або біжи” та дисфункцією гіпокампу і префронтальної кори (Shackman et al., 2022). На нейробіологічному рівні у осіб з ПТСР часто виявляють гіперзбудливість мигдалеподібного тіла – центру страху, та знижену регуляторну активність медіальної префронтальної кори, яка відповідає за гальмування страхових реакцій (Shackman et al., 2022). Такий дисбаланс пояснює схильність до раптових емоційних реакцій, надмірної пильності та труднощів із контролем тривожних спогадів.

Наслідком ПТСР є також порушення соціального та професійного життя. Травмована особа може уникати місць чи ситуацій, пов'язаних з травмою (напр.

скупчень людей після пережитого теракту), через що звужується її повсякденна активність. Часто страждають близькі стосунки: підвищена дратівливість і відчуженість можуть призводити до конфліктів у сім'ї, відхідливості від друзів. Зниження концентрації та мотивації негативно впливає на працездатність, що інколи призводить до втрати роботи або навчальних можливостей. Загалом ПТСР асоціюється зі зниженням якості життя та добробуту людини.

Важливо додати, що за належної підтримки та лікування багато людей з ПТСР поступово одужують. Існують ефективні методи терапії – психотерапевтичні (травмофокусована когнітивно-поведінкова терапія, EMDR) та фармакологічні (антидепресанти СІЗС), які можуть значно зменшити симптоматику. За даними ВООЗ, до 40% людей з ПТСР спонтанно одужують протягом першого року після події (WHO, 2022). Однак значна частка потребує цілеспрямованого втручання, щоб подолати розлад. У цьому процесі вирішальну роль відіграють психологічні ресурси самої особистості – резилієнтність, віра у власну здатність відновитися, та вольові якості, що допомагають наполегливо працювати над одужанням. Саме розвиток внутрішніх вольових ресурсів може стати тим чинником, який дозволить не лише полегшити страждання, а й вийти з випробування сильнішою особистістю. Це підводить нас до поняття посттравматичного зростання як можливої позитивної трансформації після травми.

1.3. Теоретичні підходи до посттравматичного зростання

Поняття посттравматичного зростання (ПТЗ) описує позитивні психологічні зміни, які можуть відбуватися в особистості внаслідок подолання пережитої травми. На відміну від резилієнтності (відновлення до вихідного стану), посттравматичне зростання означає вихід за межі попереднього рівня функціонування – своєрідний

“ривок” у розвитку особистості після кризової події (Tedeschi & Calhoun, 2004). Термін був запроваджений у середині 1990-х років Р. Тедескі та Л. Калхуном, які досліджували, як деякі люди, переживши важкі потрясіння, починали відчувати позитивні зміни в собі (Tedeschi & Calhoun, 1996). Згідно з класичним визначенням, ПТЗ – це «позитивні психологічні зміни, що є результатом боротьби з надзвичайно складними життєвими обставинами» (Tedeschi et al., 2018). Тобто зростання не спричинене самою травмою автоматично, а виникає через зусилля людини осмислити і подолати наслідки травми.

Теоретична модель посттравматичного зростання, запропонована Tedeschi і Calhoun, підкреслює, що після травми внутрішній світ людини зазнає потрясіння: руйнуються базові переконання про безпеку, справедливість, контроль над життям (Janoff-Bulman, 1992). Ця когнітивна криза запускає процес глибокого переосмислення – людина намагається інтегрувати травматичний досвід у свою життєву історію, знайти нові смисли. Успішне подолання цього процесу може призвести до якісних змін у світогляді та особистості. Тедескі та Калхун (2004) виділили п’ять основних сфер ПТЗ: (1) особистісна сила – відчуття, що став сильнішим, ніж вважав раніше, здатен витримати будь-що; (2) усвідомлення нових можливостей – відкриття для себе нових шляхів у житті, цілей чи пріоритетів; (3) покращення стосунків з іншими – глибше цінування близьких, відчуття підтримки, підвищення емпатії; (4) більша вдячність за життя – переоцінка того, що маєш, уміння радіти простим речам; (5) духовний розвиток або зміна філософії життя – поява глибших екзистенційних роздумів, розвиток духовності або зміна життєвих цінностей. Не обов’язково зростання охоплює всі ці сфери відразу – у кожної людини профіль змін індивідуальний. Але навіть одна з цих позитивних змін свідчить про певний “плюс”, здобутий з мінуса”.

Важливо, що посттравматичне зростання не є автоматичним наслідком травми і не заперечує наявність страждань. Більше того, воно розглядається як паралельний процес щодо негативних наслідків: людина може одночасно відчувати і симптоми ПТСР, і ознаки особистісного зростання (Kadri et al., 2022; Tedeschi et al., 2018). Тобто присутність ПТЗ не означає відсутності болю чи втрат – скоріше, це інший вимір переживання травми. У соціально-психологічному вимірі давно визнано, що великі випробування можуть вести як до розвитку, так і до регресу. Ще давньогрецький вислів гласить: “те, що нас не вбиває, робить нас сильнішими”. Проте науково підтвердження ця ідея отримала відносно недавно завдяки дослідженням переживилих різні травми (аварії, бойові дії, втрату близьких, тяжкі хвороби тощо), які повідомляли про позитивні зміни у своєму житті після подій.

Серед теоретичних пояснень посттравматичного зростання виділяють кілька підходів. Один із них – модель когнітивної переробки (Tedeschi & Calhoun, 2004), яка акцентує роль процесів мислення. Після травми люди часто багато розмірковують про пережите. Спочатку домінує нав’язливе румінація – неконтрольоване прокручування спогадів і питань “чому це сталося?”. Згодом, за сприятливих умов, румінація може перейти в осмислене розмірковування: людина свідомо намагається витлумачити подію, знайти сенс у стражданні, зробити висновки. Саме смислотворення вважається критичним для ПТЗ (Park, 2010). Коли травмі надається певного значення (наприклад, “я став цінувати життя більше після того, як ледь не помер”), вона вбудовується в особистісну історію як поворотний момент розвитку, а не лише як безглуздий випадок.

Інший підхід – теорія організмичного розвитку (Joseph & Linley, 2005), яка розглядає зростання як природний процес за умови наявності підтримки. Згідно з цією теорією, психіка має вбудовану тенденцію до розвитку і прагне відновити внутрішню рівновагу після потрясіння. Якщо людина перебуває в сприятливому середовищі (є

емоційна підтримка, прийняття переживань), вона поступово “вростає” у нові умови, інтегрує досвід і може перейти на вищий рівень особистісної зрілості. Навпаки, якщо середовище або внутрішні ресурси недостатні, можливі посттравматичні депрекації – деградуючі зміни, коли людина закріплюється в стані жертви або озлобленості. Сучасні дослідження підтверджують, що результат багато в чому залежить від вразливостей та ресурсів конкретної особистості (Wu et al., 2021). До ресурсів належать як зовнішні (соціальна підтримка, доступ до допомоги), так і внутрішні, зокрема рисові (наприклад, оптимізм, духовність, риси характеру).

Важливим компонентом моделей ПТЗ є емоційна регуляція. Здатність відчувати і виражати емоції, зокрема плакати, сумувати за втраченим, парадоксально сприяє зростанню. Дослідження показують, що пригнічення емоцій заважає когнітивній переробці травми, тоді як переживання горя в безпечній обстановці веде до кращого довгострокового результату. Важливу роль відіграє також емпатія оточення: коли досвід травми визнаний і зрозумілий іншими, людині легше рухатися вперед. Натомість стигма або уникання теми травми може блокувати посттравматичний розвиток.

Посттравматичне зростання зазвичай вимірюють за допомогою спеціальних опитувальників, найвідоміший з яких – Шкала посттравматичного зростання (PTGI), розроблена Тедескі і Калхуном (Tedeschi & Calhoun, 1996). Цей опитувальник оцінює рівень позитивних змін за згаданими п'ятьма сферами. Багаторічне дослідження з використанням PTGI підтвердило, що значна частина травмованих осіб відзначає принаймні деякі ознаки зростання (Bartone, 2021). Наприклад, серед ветеранів бойових дій високий рівень ПТЗ виявляється у 50–60% тих, хто успішно адаптувався до мирного життя. Водночас науковці застерігають від надмірного оптимізму: не всі повідомлення про зростання є об'єктивним покращенням. Існує поняття “ілюзорного

ПТЗ” – коли людина декларує позитивні зміни, але це може бути захисна стратегія, самопереконання. Недавні лонгітюдні дослідження, що намагалися зафіксувати реальні зміни особистості після травми, дають неоднозначні результати. Зокрема, Blackie & Hudson (2023) у 16-тижневому спостереженні не виявили стійкого покращення базових рис особистості після травматичних подій – у деяких випадках навпаки відзначалося зниження приємності та добросовісності. Автори роблять висновок, що зростання, зафіксоване опитувальниками, може відображати суб’єктивне відчуття змін, яке не завжди корелює з довготривалими поведінковими змінами (Blackie & Hudson, 2023). Це піднімає цікаве питання про справжність ПТЗ: чи це “новий погляд” людини на своє життя, чи дійсно нові способи думати й діяти?

Підсумовуючи, теорії посттравматичного зростання підкреслюють, що позитивна трансформація є можливою, але не гарантованою відповіддю на травму. Вона є результатом складної взаємодії когнітивних зусиль, емоційного опрацювання та підтримки, а також особистісних рис. Одним із ключових чинників, які можуть схилити шальки терезів від посттравматичного стресу до посттравматичного розвитку, є вольові якості особистості. Саме їхній внесок у подолання ПТСР та досягнення ПТЗ розглянемо в наступному підрозділі.

1.4. Взаємозв’язок вольових якостей з подоланням ПТСР і формуванням посттравматичного зростання

Здатність людини оговтатися після травми і, більше того, знайти в ній ресурс для розвитку, значною мірою залежить від її внутрішньої стійкості та волі. Вольові якості виступають своєрідним каталізатором, що допомагає перетворити травматичний досвід із руйнівного на відновлювальний. Розглянемо дві пов’язані площини:

подолання (копінг) посттравматичного стресового розладу та досягнення посттравматичного зростання, і як воля впливає на кожну з них.

1) Подолання ПТСР. Вольові риси – такі як наполегливість, самодисципліна, відповідальність – суттєво допомагають у процесі одужання від посттравматичного стресового розладу. ПТСР часто супроводжується потужним бажанням уникати всього, що нагадує про травму, через страх знову відчувати біль. Для ефективного лікування, особливо під час психотерапії (наприклад, методів експозиції), людині необхідно свідомо протистояти цій тенденції до уникання – йти назустріч своїм страхам, пережити травматичні спогади у безпечних умовах терапії. Тут виявляється критичним волевий компонент: рішучість залишатися в терапевтичному процесі попри дискомфорт, довіра до довгострокової мети одужання замість короткострокового полегшення від уникання. Дослідження серед ветеранів показують, що ті з них, хто має вищий рівень самоконтролю та почуття обов'язку, більш наполегливо дотримуються призначеного лікування і демонструють краще зниження симптомів ПТСР (Fonzo et al., 2017). Вольові якості сприяють розвитку активних копінг-стратегій: людина з сильнішою волею частіше шукає інформацію про свій стан, звертається по допомогу, виконує рекомендації лікарів, натомість слабка воля може проявитися в пасивності або зриві лікування.

Особливої уваги заслуговує особистісна риса “hardiness” (життєстійкість, загартованість), що включає компонент особистісного контролю, залученості та сприйняття труднощів як виклику. Hardiness вважають близькою до вольових якостей, оскільки вона передбачає активну, вольову установку на подолання стресу. Дослідження військовослужбовців виявило, що високий рівень hardiness передбачає менший ризик розвитку ПТСР після бойового травматичного досвіду (Bartone et al., 2019). Пояснення полягає в тому, що стійкі, “загартовані” особистості вірять у свій

контроль над подіями та активно реагують на труднощі, замість того щоб відчувати безпомічність. У недавньому лонгitudному дослідженні студентів під час пандемії COVID-19 виявлено, що вища психологічна загартованість, виміряна до кризи, була асоційована з нижчим рівнем симптомів травматичного стресу на початку пандемії і більш стрімким їх зниженням протягом наступного року (Wu et al., 2024). Іншими словами, вольова стійкість “пом’якшує” вплив травми на психіку, прискорюючи відновлення.

Механізм цього впливу можна зрозуміти так: сильна воля допомагає краще регулювати емоції – не піддаватися паніці перед спогадами, а використовувати навички самозаспокоєння; підтримує мотивацію – навіть у стані апатії чи страху продовжувати робити кроки до нормального життя; дає змогу зберігати віру у власну ефективність – переконання, що “я можу впоратися”. Самоефективність і воля тісно пов’язані: людина з досвідом подолання труднощів накопичує впевненість, що допомагає їй долати наступні. Таким чином, вольові якості створюють позитивне порочне коло: кожна подолана мала перешкода підкріплює віру в себе і готовність братися за більші виклики. У контексті ПТСР це означає поступове відвоювання собі життя в травми – крок за кроком, день за днем, воля штовхає людину виходити із зони страху.

Варто зазначити, що надмірне покладання лише на “силу волі” без належної підтримки може мати і зворотний бік. Іноді травмовані особи з сильно розвиненим почуттям обов’язку придушують свої симптоми, “йдуть вперед через силу”, не даючи собі простору для слабкості. Це може приводити до відкладених проблем або до того, що розлад протікає приховано. Тому оптимальним є поєднання вольових зусиль із гнучкістю і самоспівчуттям – тобто вмінням визнати свої переживання і звернутися по допомогу при потребі (Elam & Taku, 2022). Сильна воля не заперечує прийняття

підтримки, навпаки, вона може знадобитися, щоб переступити через гордість чи сором і отримати допомогу.

2) Сприяння посттравматичному зростанню. Вольові якості не тільки допомагають подолати негатив – вони є рушійною силою позитивних змін. Для того щоб із травми винести конструктивні уроки і зрости, потрібна активна внутрішня робота, яка неможлива без наполегливості та цілеспрямованості. Одним з ключових процесів ПТЗ є переосмислення та пошук смислів. Це часто тривалий і емоційно важкий шлях – людина може багато разів повертатися подумки до болючих питань, шукати нові перспективи. Вольове зусилля утримувати розум відкритим до цих роздумів, не втекти назад у зону психологічного комфорту – важлива передумова знаходження смислу. Дослідники відзначають, що люди, які характеризуються відкритістю досвіду і наполегливістю (дві риси, близькі до вольових), частіше досягають глибших інсайтів після травми (Tedeschi et al., 2018).

Іншим важливим аспектом є ініціювання змін у своєму житті. Посттравматичне зростання нерідко проявляється через конкретні дії: хтось починає опановувати нову професію або займатися волонтерством, інший змінює коло спілкування, аби оточити себе більш підтримуючими людьми. Такі зміни вимагають рішучості та сміливості – типових вольових рис. Наприклад, людина, яка після хвороби пережила переоцінку цінностей, може вирішити покинути нелюбиму роботу і реалізувати давню мрію. Але зробити цей крок заважають страх невідомості, звичка до стабільності. Воля дає силу здійснити задумане, перетворити усвідомлені пріоритети на реальну дію. Безвольна ж людина, навіть збагнувши необхідність змін, може залишитися в старих рамках через брак енергії та рішучості.

Емпіричні дані підтверджують тісний зв'язок між вольовими (або суміжними) якостями і рівнем посттравматичного зростання. Так, рису “grit” (затятість,

наполегливість у довготривалих цілях) було виявлено як надійного предиктора ПТЗ. У вибірці молодих людей під час пандемії COVID-19 встановлено, що більш “затяті” особи продемонстрували вищий приріст за шкалами ПТЗ, причому нейровізуалізація показала, що це пов’язано з кращою функціональною інтеграцією дорсолатеральної префронтальної кори – області мозку, що відповідає за самоконтроль і мотивацію (Wang et al., 2023). Інше дослідження серед військових, які зазнали важких поранень, виявило, що особистісна загартованість (hardiness) достовірно передбачає рівень посттравматичного зростання, навіть після контролю рівня невротизму та інших факторів (Bartone & Bowles, 2021). Воїни та їхні подружжя з високим hardiness через деякий час після травми відзначали більше позитивних змін – зміцнення сімейних стосунків, глибше розуміння життя, поява нових цілей – порівняно з тими, у кого цей показник був низьким (Bartone & Bowles, 2021). Автори пояснюють, що hardiness включає схильність бачити у випробуваннях виклики та можливості для навчання, а не лише загрозу. Такий вольовий оптимізм дозволяє швидше перейти від стану жертви (“за що мені це?”) до активної позиції творця змісту (“що я можу з цим зробити?”).

Вольові якості також сприяють розвитку корисних копінг-стратегій, асоційованих із ПТЗ. До прикладу, пошук підтримки та ділення переживаннями вважаються факторами, що підсилюють зростання (Prati & Pietrantonio, 2009). Людині необхідно мати відвагу і внутрішню рішучість, щоб відкрито говорити про свою травму з іншими або приєднуватися до груп підтримки. Сильна воля може допомогти подолати сором’язливість чи недовіру і встановити ці важливі соціальні зв’язки. Інша стратегія – позитивна переоцінка (reappraisal), коли людина свідомо фокусується на тому доброму, що з’явилося завдяки пережитому (нові друзі, набуті навички тощо). Це вимагає ментальних зусиль, своєрідного вольового переналаштування мислення на позитивні аспекти. Люди з розвиненим самоконтролем легше дисциплінують свій

розум, скеровуючи думки в конструктивне русло (Mann et al., 2024). Таким чином, воля виступає як “двигун”, що переводить переживання травми з площини руйнування у площину розвитку – через наполегливе застосування адаптивних стратегій подолання.

На окрему увагу заслуговує питання нейропсихологічного підґрунтя цього взаємозв’язку. Як згадувалося, у ПТСР часто спостерігається знижена активність префронтальних зон, що послаблює волю і самоконтроль. Проте цілеспрямована реабілітація – як психотерапевтична, так і медикаментозна – може частково відновлювати баланс цих нейросхем (Fonzo et al., 2017). З іншого боку, практики тренування волі (наприклад, медитація усвідомленості, яка вчить не піддаватися автоматичним реакціям) сприяють посиленню функцій префронтальної кори. Це підказує, що розвиток вольових якостей може бути інтегрований у програми допомоги травмованим людям. Нейропсихологічні дослідження підтверджують взаємний вплив: воля допомагає подолати нейробиологічні наслідки травми, а подолання травми, у свою чергу, загартовує і підсилює волю. Успішно пройшовши через терапію ПТСР, людина часто відчуває більше довіри до своїх психічних сил – формується своєрідний “посттравматичний самоефективний наратив”, що “я зміг це пережити, тож зможу впоратися і з майбутніми труднощами” (Valdez & Lilly, 2016). Це є однією зі складових посттравматичного зростання – підвищення впевненості у собі.

Підсумовуючи, вольові якості особистості відіграють ключову роль як у подоланні негативних наслідків травми (ПТСР), так і в нарощуванні позитивних змін (ПТЗ). Сила волі підтримує людину в нелегкій боротьбі з симптомами, допомагає не здатися під тягарем болю і страху. Та ж сила волі, сполучена з усвідомленістю та відкритістю досвіду, перетворює цю боротьбу на шлях зростання – шлях, де кожен подоланий внутрішній бар’єр додає зрілості, мудрості та стійкості. Отже, воля є тим внутрішнім “двигуном”, що дозволяє трансформувати посттравматичний стрес у

посттравматичний розвиток. З практичної точки зору, це означає, що розвиток вольових якостей – наприклад, через тренінги саморегуляції, когнітивно-поведінкові техніки посилення самоконтролю, залучення до складних але змістовних діяльностей – може стати важливим компонентом психологічної допомоги травмованим людям. Наявні сучасні дослідження підтримують цей висновок, вказуючи, що цілеспрямована робота над такими рисами, як наполегливість чи життєстійкість, корелює з кращими довгостроковими результатами після пережитих потрясінь (Tedeschi et al., 2018; Wu et al., 2024). У світлі нейропсихології воля відображає пластичність мозку – здатність префронтальних систем навчатися контролю та гнучкості – а значить, навіть після важких ударів ця здатність може бути відновлена й укріплена.

Висновки до розділу I

Узагальнюючи викладені теоретичні положення, можна стверджувати, що вольові якості особистості відіграють фундаментальну роль у процесі подолання посттравматичного стресового розладу та у формуванні посттравматичного зростання. Передусім, воля виступає механізмом саморегуляції, який дає змогу свідомо контролювати поведінку та долати бар'єри на шляху до мети. На відміну від суто мотиваційних чинників, вольові якості реалізуються тоді, коли потрібно докласти свідомих зусиль для продовження діяльності попри перешкоди й психологічний дискомфорт. Такі риси, як наполегливість, рішучість, сміливість, дисциплінованість та самоконтроль, стають опорою в умовах сильного стресу й невизначеності, зокрема коли людина стикається з наслідками травматичних подій. У цьому контексті нейропсихологічні дослідження підкреслюють, що воля опосередковується роботою префронтальної кори, яка забезпечує виконавчий контроль, пригнічення імпульсів та організацію цілеспрямованої діяльності. Сильна воля виявляється як психологічний і

водночас біологічно детермінований ресурс, що сприяє відновленню внутрішньої рівноваги після стресу та мобілізації когнітивних, емоційних і поведінкових резервів.

Посттравматичний стресовий розлад, попри свій дезорганізуючий характер, не обов'язково прирікає людину на хронічні страждання. Хоча ПТСР асоціюється з такими деструктивними симптомами, як гіперактивація системи тривоги, нав'язливі спогади та уникання, одночасно значна частина людей, що пережили травму, здатна відчувати ознаки зростання – переоцінку життєвих цінностей, посилення взаємин із близькими, розширення можливостей для самореалізації. Важливим чинником, який схиляє рівновагу від деструкції до конструктивних змін, є наявність у людини розвинених вольових якостей. Саме вони допомагають долати страх і дискомфорт, пов'язані з повторним переживанням травматичного досвіду, що є необхідною частиною психотерапевтичних методів експозиції. Наполегливість і самодисципліна роблять реальним послідовне виконання рекомендацій фахівця, а рішучість і сміливість дозволяють не припиняти лікування за першої ж появи болісних відчуттів. Окрім того, вольові риси, на кшталт “hardiness” або “grit”, стимулюють стратегію активного пошуку допомоги та розвитку соціальних зв'язків, тоді як брак волі часто зумовлює пасивність, ізоляцію чи прагнення “забути” проблему, що тільки посилює негативні наслідки.

Крім підтримання на етапі відновлення, воля виявляється безпосередньо пов'язаною із потенціалом посттравматичного зростання. Суб'єктивне або реальне відкриття нових можливостей, зміна пріоритетів чи переосмислення власних цінностей є тривалим внутрішнім процесом, котрий вимагає зусиль осмислення й контролю над емоційними реакціями. Здатність “тримати в полі зору” як травматичний досвід, так і цінність майбутніх змін є високозатратною на ментальному рівні. Тут вольова складова набуває ключового значення: люди з більшою наполегливістю й відкритістю

досвіду здатні до глибшого інтегрування пережитого, знаходячи сенс у цьому досвіді. Сильна воля допомагає вистояти в процесі непростих когнітивних і моральних пошуків, подолати страх змін у власній ідентичності та застосувати нові погляди у реальному житті. Важливо й те, що в ході успішного подолання ПТСР із залученням вольових ресурсів сама воля може якісно зміцнюватися. Людина набуває більшої впевненості у своїй здатності ефективно впливати на обставини, формується посттравматичний самефективний наратив, що слугує додатковим чинником психологічного зростання. Отже, у світлі сучасних нейропсихологічних досліджень, вольові якості варто розглядати і як умову, і як наслідок особистісного розвитку після травми: вони запускають процес відновлення, підтримують його перебіг і водночас отримують підживлення від позитивного досвіду подолання складностей. Така динамічна взаємодія особливо важлива для розробки програм психологічної реабілітації, в яких системна робота над розвитком волі (через тренування самоконтролю, освоєння навичок емоційної регуляції, посилення життєстійкості) може стати вагомим компонентом. Загалом, ґрунтуючись на наведених теоретичних підходах і емпіричних спостереженнях, можна зробити висновок, що інвестування зусиль у формування вольових якостей – як на рівні індивіда, так і в організації психологічної підтримки – здатне суттєво зменшити руйнівну силу ПТСР та натомість відкрити шляхи до посттравматичного зростання, надаючи людині ресурс для усвідомленого саморозвитку й подолання будь-яких майбутніх криз.

РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ НА ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ УЧАСНИКІВ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1. Методологія дослідження

Анкета для збору даних респондентів дослідження з метою вивчення ролі вольових якостей особистості в подоланні посттравматичного стресу та формуванні посттравматичного зростання ветеранів включала два блоки – соціально-демографічний та психологічний. Соціально-демографічний блок включав в себе питання про стать, вік, рівень освіти, тривалість перебування в зоні бойових дій, наявність нагород, ставлення до бойового досвіду, наявність контузій/поранень, втрати близьких, спілкування з побратимами, тощо. Психологічна частина опитування складалася з ряду методик. Перша – дослідження вольової організації особистості. Методика «Дослідження вольової організації особистості» спрямована на оцінювання ступеня сформованості вольових якостей людини, які визначають її здатність до саморегуляції та цілеспрямованої діяльності. Вона дозволяє діагностувати такі важливі компоненти волі, як наполегливість, рішучість, самостійність, організованість та ціннісно-смыслову організацію особистості. Методика складається з 56 тверджень, які оцінюються респондентами за чотирма варіантами відповідей: «Безумовно так», «Швидше так, ніж ні», «Швидше ні, ніж так», «Безумовно ні». Відповіді аналізуються за допомогою спеціального ключа, що дає змогу визначити індивідуальний профіль вольової регуляції особистості, а також загальний рівень її сформованості. Методика широко застосовується у психологічних дослідженнях для аналізу вольових якостей осіб різних вікових категорій і професійних груп. Вона є особливо актуальною в дослідженнях, де необхідно визначити роль вольових характеристик у подоланні

стресових ситуацій, досягненні поставлених цілей, прийнятті рішень та ефективному управлінні власною поведінкою. Високі показники за шкалами методики свідчать про сформованість високого рівня волевої організації, що позитивно корелює з успішністю у навчанні, професійною діяльністю та здатністю адаптуватися до складних життєвих обставин.

Наступна методика в цьому блоці – «Місісіпська шкала оцінювання посттравматичного стресового розладу» (для військових та ветеранів бойових дій) (Пророк та ін., 2018). Вона була розроблена з метою оцінки тяжкості симптомів посттравматичного стресового розладу у осіб, які пережили травматичні події, зокрема пов'язані з бойовими діями. Цей інструмент широко використовується у психологічній практиці та дослідженнях для діагностики й моніторингу вираженості симптомів ПТСР. Методика складається з 35 тверджень, які оцінюються респондентами за 5-бальною шкалою від 1 («повністю не погоджуюсь») до 5 («повністю погоджуюсь»). Загальний бал варіюється від 35 до 175 балів, де вищі показники свідчать про сильніше вираження симптоматики ПТСР. Завдяки високій чутливості, шкала дозволяє ефективно розрізняти респондентів з різним ступенем вираженості симптомів посттравматичного стресу. Інструмент визнаний надійним і валідним у різних культурних та соціальних контекстах, що робить його придатним для широкого використання у міжнародних і міжкультурних дослідженнях. Шкала застосовується не тільки для клінічної оцінки, але й для визначення ефективності психотерапевтичних втручань у роботі з військовослужбовцями та іншими категоріями осіб, які пережили психотравмуючі події.

Наступна методика цього блоку – Опитувальник посттравматичного зростання (Зубовський, 2018a; Зубовський, 2018b). Він був розроблений для вимірювання позитивних особистісних змін, що виникають у людей після пережиття травматичних

подій. Цей інструмент складається з п'яти ключових факторів, які відображають конкретні аспекти особистісного розвитку, що можуть змінюватися під впливом травматичного досвіду: ставлення до інших; нові можливості; сила особистості; духовні зміни; підвищення цінності життя. Високі показники за кожним із зазначених факторів свідчать про наявність наступних особистісних змін у людини. Фактор «Ставлення до інших» свідчить про те, що особа стала більш відкритою та готовою покладатися на допомогу інших у важкі часи, стала краще розуміти емоції інших, проявляти співчуття, докладати більше зусиль для побудови хороших взаємин з оточуючими та стала емоційно ближчою до інших людей. Фактор «Нові можливості» демонструє готовність людини змінювати своє життя на краще, набувати нових інтересів і захоплень, вносити позитивні зміни у ті аспекти життя, які цього потребують. Фактор «Сила особистості» характеризує зростання впевненості людини у власних силах та здібностях, її здатність приймати ситуації, які не підлягають зміні, такими, якими вони є. Фактор «Духовні зміни» відображає посилення релігійних почуттів або більш глибоке розуміння духовних потреб і переживань інших людей. Фактор «Підвищення цінності життя» свідчить про те, що особа стала більш цінувати життя, переосмислила життєві пріоритети, почала більш свідомо ставитися до кожного прожитого дня, а також до життя інших людей. Дана методика була обрана з метою виявлення особистісних змін, спричинених травматичним досвідом. Її перевагою є здатність визначати не лише загальний рівень посттравматичного зростання, але й конкретні сфери, що зазнали найбільших змін у житті особистості. Висока достовірність результатів методики забезпечується двома принципами, які було враховано авторами при її створенні: кожне питання чітко відповідає лише одному фактору, а самі твердження сформульовані так, щоб мінімізувати вплив дослідника на відповіді респондентів.

Остання використана в межах дослідження методика – Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості TIPI-UKR, розроблений С. Гослінгом, П. Ренфру та В. Свонном і адаптований українською мовою М.Б. Кліманською та І.І. Галецькою, призначений для оперативного і надійного оцінювання п'яти базових факторів особистості відповідно до моделі «Великої п'ятірки» (Кліманська та Галецька, 2019). Опитувальник складається з десяти тверджень, по два на кожен з таких факторів: екстраверсія, дружелюбність, добросовісність, емоційна стабільність і відкритість до нового досвіду. Фактор «Екстраверсія» визначає ступінь соціальної активності людини, її енергійність і комунікабельність. Низькі бали за цим фактором вказують на інтровертивні схильності особистості, яка віддає перевагу спокійним та усамітненим видам діяльності. Фактор «Дружелюбність» характеризує доброзичливість, співчутливість та готовність людини допомагати іншим. Низькі показники можуть свідчити про схильність до конкурентної поведінки, критичності й меншого прагнення до взаємодії. Фактор «Добросовісність» визначає, наскільки особистість є організованою, дисциплінованою та відповідальною. Низькі показники характеризують людей як більш спонтанних та схильних до імпульсивних рішень. Фактор «Емоційна стабільність» оцінює здатність людини підтримувати емоційну рівновагу та ефективно справлятися зі стресовими ситуаціями. Низькі результати за цією шкалою свідчать про високий рівень нейротизму, емоційну нестійкість, схильність до тривожності та депресивних переживань. Фактор «Відкритість до нового досвіду» відображає рівень креативності, творчості, розвиненості уяви та готовності сприймати нові ідеї та досвід. Люди з низькими балами за цією шкалою схильні до консервативних поглядів, практичності й передбачуваності в поведінці та діяльності. Оцінювання кожного з десяти тверджень здійснюється за 7-бальною шкалою від 1 («абсолютно не погоджуюсь») до 7 («абсолютно погоджуюсь»). Опитувальник TIPI-

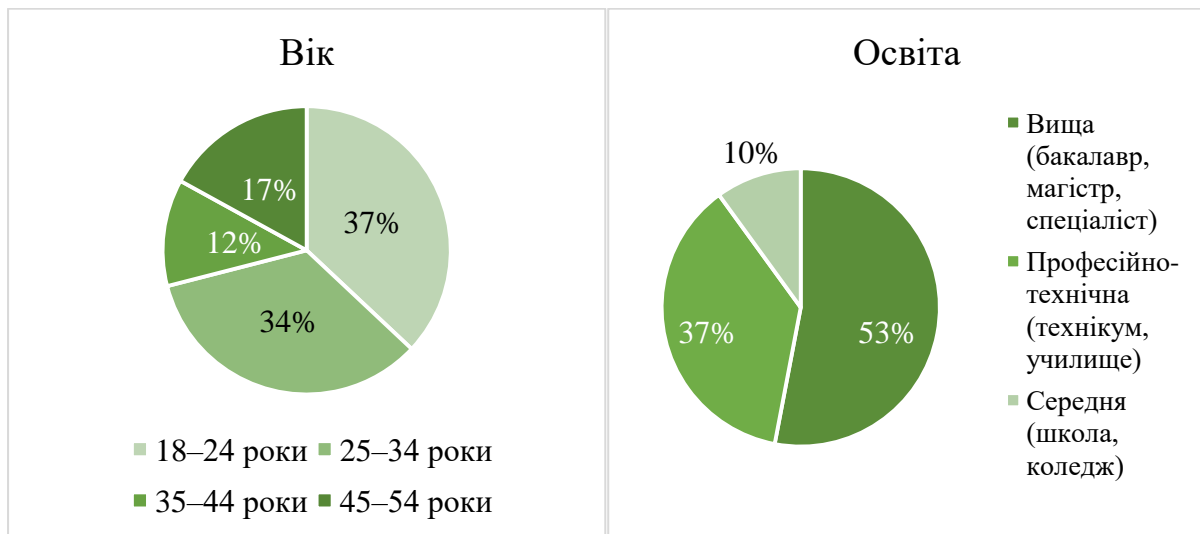
UKR широко застосовується в психологічних, соціологічних, педагогічних та інших дослідженнях особистості. Він дозволяє швидко й ефективно вимірювати основні риси характеру респондентів, що особливо важливо в ситуаціях, коли час на діагностику обмежений або потрібно доповнити інші методики. Попри лаконічність і простоту конструкції, ТІРІ-UKR характеризується достатньою точністю та надійністю для загального оцінювання ключових характеристик особистості. Це робить його важливим і зручним інструментом у сучасних психологічних дослідженнях.

2.2. Опис вибірки

У дослідженні взяли участь 41 особа (Додаток А, Рисунки 1–3). Дані були зібрані за допомогою онлайн-опитування. Вибірка формувалася методом цілеспрямованого добору з використанням самозаповнення анкети. Перед участю респонденти отримали вичерпну інформацію про мету та процедуру дослідження, що забезпечило надання інформованої згоди. Усі відповіді були анонімними, що сприяло підвищенню достовірності отриманих даних.

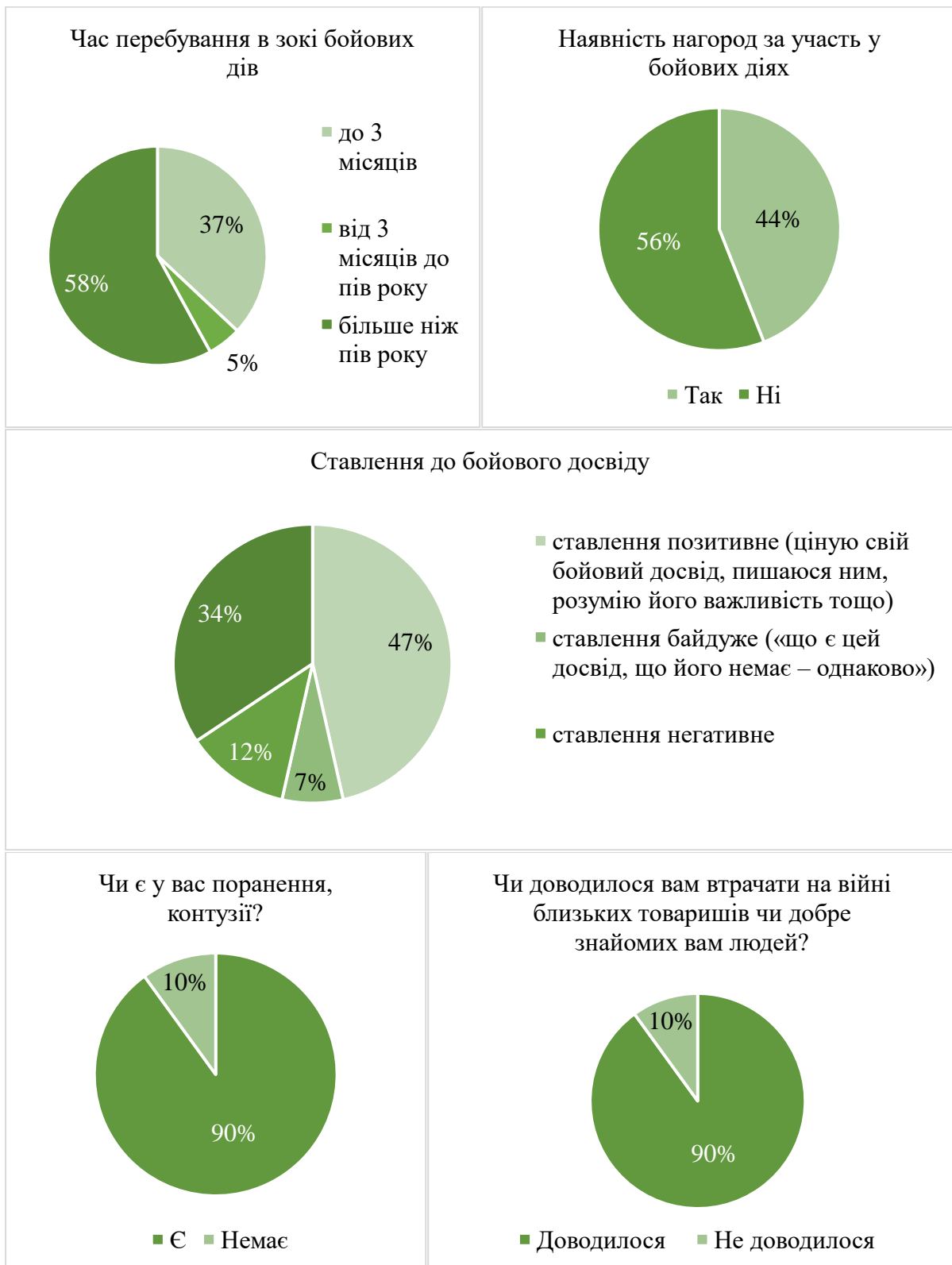
Усі респонденти ідентифікували себе як чоловіки (100%). За віком найбільшу частку становили особи віком 18–24 роки — 36,6% (N = 15), далі йшли респонденти 25–34 років — 34,1% (N = 14). У віці 35–44 роки було 12,2% (N = 5), а 17,1% (N = 7) – у віці 45–54 роки. Щодо рівня освіти, 53,7% (N = 22) мали вищу освіту (бакалавр, магістр або спеціаліст), 36,6% (N = 15) — професійно-технічну освіту (технікум або училище), і 9,8% (N = 4) — середню освіту (школа або коледж).

Рисунок 1 – Розподіл вибірки за віком та рівнем освіти.

Стосовно досвіду участі в бойових діях, 58,5% (N = 24) перебували в районі бойових дій понад пів року, 36,6% (N = 15) — до 3 місяців, і 4,9% (N = 2) — від 3 місяців до пів року. Майже половина респондентів (43,9%, N = 18) повідомили про наявність державних або відомчих нагород за участь у бойових діях, тоді як 56,1% (N = 23) не мають таких відзнак. Ставлення до власного бойового досвіду розподілилося наступним чином: 46,3% (N = 19) оцінили його позитивно, 7,3% (N = 3) — байдуже, 12,2% (N = 5) мали негативне ставлення, а 34,1% (N = 14) не захотіли обговорювати бойовий досвід узагалі. Більшість респондентів повідомили про наявність фізичних наслідків: 90,2% (N = 37) мали поранення або контузії. Така ж частка (90,2%, N = 37) зазнали втрати близьких товаришів чи добре знайомих осіб на війні.

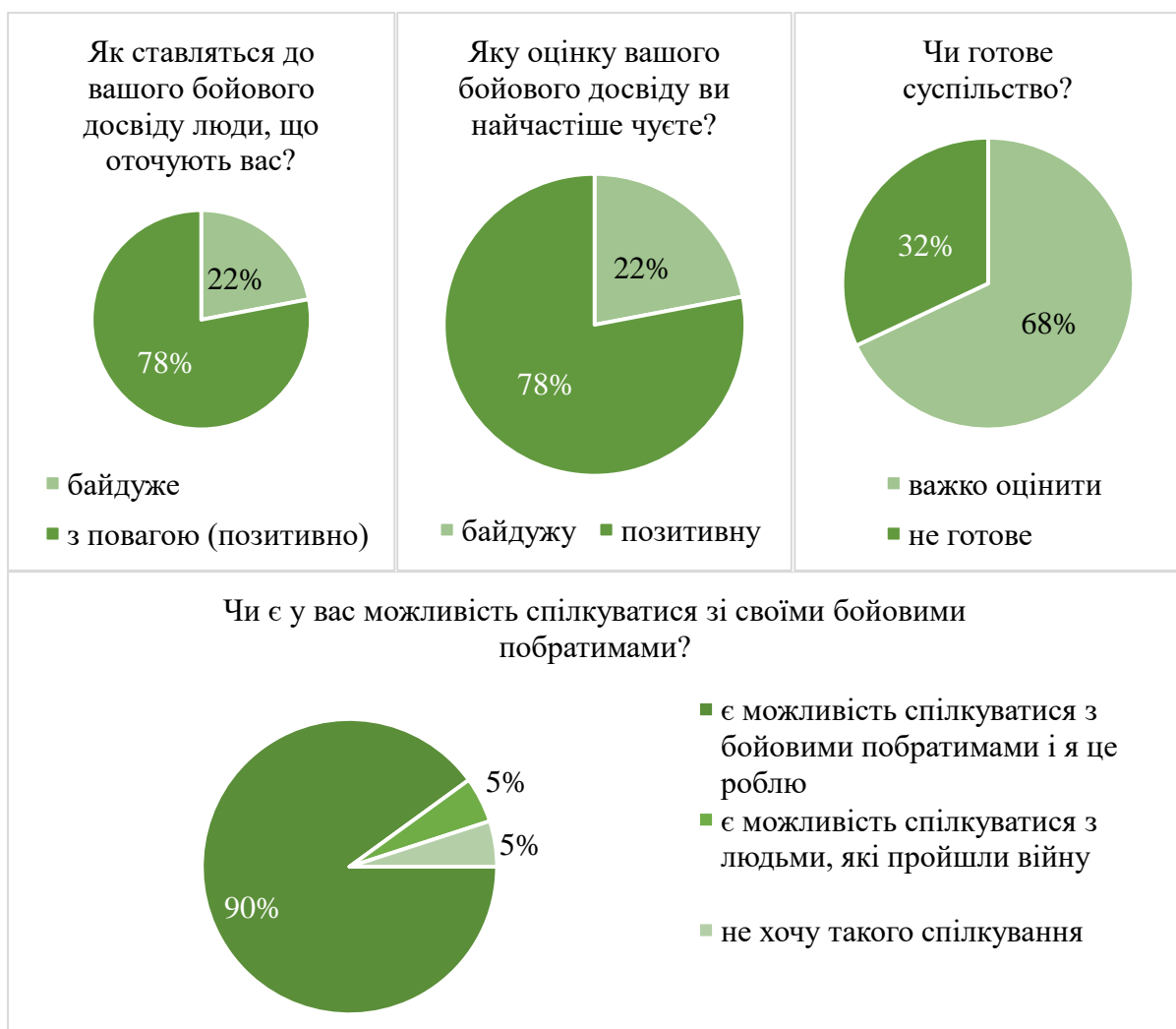
Рисунок 2 – Досвід участі в бойових діях

Сприйняття бойового досвіду іншими людьми було переважно позитивним: 78% (N = 32) відчували повагу з боку оточення, тоді як 22% (N = 9) — байдужість. Аналогічно, 78% (N = 32) найчастіше чують позитивну оцінку свого досвіду, 22% (N = 9) — байдужу. Щодо сприйняття суспільством ветеранів, 68,3% (N = 28) відповіли, що важко оцінити рівень розуміння та прийняття з боку суспільства, 31,7% (N = 13) вважають суспільство неготовим по-справжньому оцінити людей з бойовим досвідом.

У плані соціальних зв'язків 90,2% (N = 37) мають можливість спілкуватися з бойовими побратимами і користуються цією можливістю. Додатково 4,9% (N = 2) спілкуються з іншими людьми, які пройшли війну, тоді як ще 4,9% (N = 2) уникають подібного спілкування.

Рисунок 3 – Соціальне сприйняття

Висновки до розділу II

Дослідження здійснювалося з використанням кількісного підходу – анкетування та стандартизованих психодіагностичних методик із подальшою статистичною обробкою даних. Вибірка складалася з 41 респондента – ветеранів бойових дій, відібраних методом цілеспрямованого добору. Опитування проводилося анонімно онлайн за інформованої згоди учасників. Усі ветерани ідентифікували себе як чоловіки; вік респондентів коливався від 19 до 54 років (більшість – молодь до 35 років). Понад половина учасників мали вищу освіту, інші – середню або професійно-технічну. Усі респонденти брали участь у бойових діях різної тривалості, більшість респондентів перебували в зоні бойових дій більше, ніж півроку; майже 90% зазнали поранень чи контузій та втратили близьких товаришів, близько 44% мали бойові нагороди. Така характеристика вибірки відображає типовий портрет сучасного ветерана та дозволяє дослідити психічні наслідки війни на репрезентативній групі.

Для збору даних була розроблена анкета, що складалася з двох блоків: соціально-демографічного та психологічного. Перший блок містив питання про вік, освіту, бойовий досвід та його сприйняття, отримані травми і соціальне оточення. Психологічний блок включав набір валідних методик. Зокрема, застосовано опитувальник вольової організації особистості для оцінки рівня розвитку вольових якостей (наполегливості, рішучості, самовладання тощо) та інтегрального показника "воля". Для вимірювання симптоматики ПТСР використано Міссісіпську шкалу (варіант для військових та ветеранів), що дозволяє кількісно оцінити тяжкість посттравматичних симптомів. Рівень посттравматичного зростання визначався за допомогою опитувальника ПТЗ, адаптованого для української вибірки, який охоплює такі аспекти, як нові можливості, відносини з іншими, особиста сила, духовні зміни та

переоцінка життя. Також респонденти пройшли короткий особистісний опитувальник Big Five (TIPI-UKR) для контролю базових рис особистості.

Загалом обрана методологія є надійною та валідною: вона дозволяє комплексно дослідити роль вольових якостей у подоланні травматичного стресу та сприяє отриманню об'єктивних і обґрунтованих результатів.

РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ НА ПОСТТРАВМАТИЧНЕ ЗРОСТАННЯ УЧАСНИКІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Первинна обробка результатів

Першочергово в межах дослідження було проаналізовано загальні описові статистики досліджуваних шкал (Таблиці 1-4), та проведено частотний аналіз їх рівнів (Додаток Б, Рисунки 4-5). Спочатку в межах дослідження було проаналізовано рівні розвитку вольових якостей учасників, зокрема таких складників, як ціннісно-смилова організація особистості, організація діяльності, рішучість, наполегливість, самовладання, самостійність, а також узагальнений інтегральний показник — воля. Усі змінні оцінювалися серед 41 респондента.

Найнижчі середні значення спостерігалися за шкалою ціннісно-смилової організації особистості ($M = 8.73$, $SD = 3.82$), що свідчить про відносно слабку інтегрованість особистих цінностей та смислових орієнтирів серед учасників. Водночас саме ця шкала мала одне з найнижчих мінімальних значень (3 бали), що може вказувати на наявність осіб з вираженими труднощами у внутрішній мотивації чи життєвій спрямованості.

Дещо вищий середній рівень спостерігався за шкалою організації діяльності ($M = 12.90$, $SD = 3.32$), що свідчить про помірно розвинену здатність до планування, самоорганізації та реалізації завдань. Варіативність тут була меншою, ніж у багатьох інших шкалах, що може вказувати на більш однорідну картину в цій сфері.

Рішучість ($M = 13.73$, $SD = 3.98$) і наполегливість ($M = 13.63$, $SD = 4.22$) демонструють приблизно однаковий середній рівень з помірною варіативністю. Це

свідчить про те, що у значної частини учасників присутня здатність до прийняття рішень і подолання труднощів, хоча індивідуальні відмінності можуть бути суттєвими.

Шкала самовладання ($M = 13.73$, $SD = 4.23$) також характеризується досить високим середнім значенням і відносно широким діапазоном (від 5 до 22 балів), що вказує на значну різноманітність у здатності респондентів контролювати емоційні реакції та дії у складних ситуаціях.

Самостійність мала найвище середнє значення серед усіх параметрів — 14.54 ($SD = 3.18$), а також високу медіану (15), що вказує на достатньо сильну тенденцію до автономного прийняття рішень серед опитаних. Це свідчить про сформовану здатність діяти незалежно від зовнішніх впливів.

Інтегральний показник волі, який поєднує оцінки усіх попередніх характеристик, має середнє значення 77.27 ($SD = 18.23$), з мінімальним значенням 42 і максимальним — 107. Така варіативність свідчить про виражену гетерогенність у рівнях розвитку вольової сфери серед учасників. Хоча середнє значення знаходиться в межах норми, високий стандартний відхил може свідчити про потребу в подальшому аналізі груп із різними рівнями волі — наприклад, кластеризації за високими, середніми та низькими показниками.

Таблиця 1

Загальні описові статистики для шкал методики «Дослідження вольової організації особистості»

	К-сть	Середнє	Медіана	Ст. відх.	Мін.	Макс.
Ціннісно-смилова організація особистості	41	8,73	10	3,82	3	13
Організація діяльності	41	12,90	13	3,32	8	18
Рішучість	41	13,73	14	3,98	7	22
Наполегливість	41	13,63	14	4,22	4	20
Самовладання	41	13,73	15	4,23	5	22
Самостійність	41	14,54	15	3,18	8	21
Воля	41	77,27	71	18,23	42	107

Щодо ціннісно-сислової організації особистості, 51,2% (N = 21) респондентів продемонстрували достатній рівень розвитку, а 48,8% (N = 20) – низький. Це свідчить про приблизно рівномірний розподіл учасників за цією характеристикою, де майже половина має труднощі з внутрішньою мотивацією та смисловим осмисленням досвіду.

За шкалою організації діяльності, переважна більшість учасників – 58,5% (N = 24) – мали достатній рівень, ще 29,3% (N = 12) – високий, і лише 12,2% (N = 5) – низький. Це вказує на достатньо сформовану здатність до планування, самоорганізації та управління власною діяльністю серед більшості опитаних.

Рішучість була розвинена на достатньому рівні у 75,6% (N = 31) респондентів, високий рівень мали 12,2% (N = 5), і така ж кількість (12,2%, N = 5) продемонстрували низький рівень. Такий розподіл свідчить про здебільшого сформовану здатність до прийняття рішень у стресових або невизначених умовах.

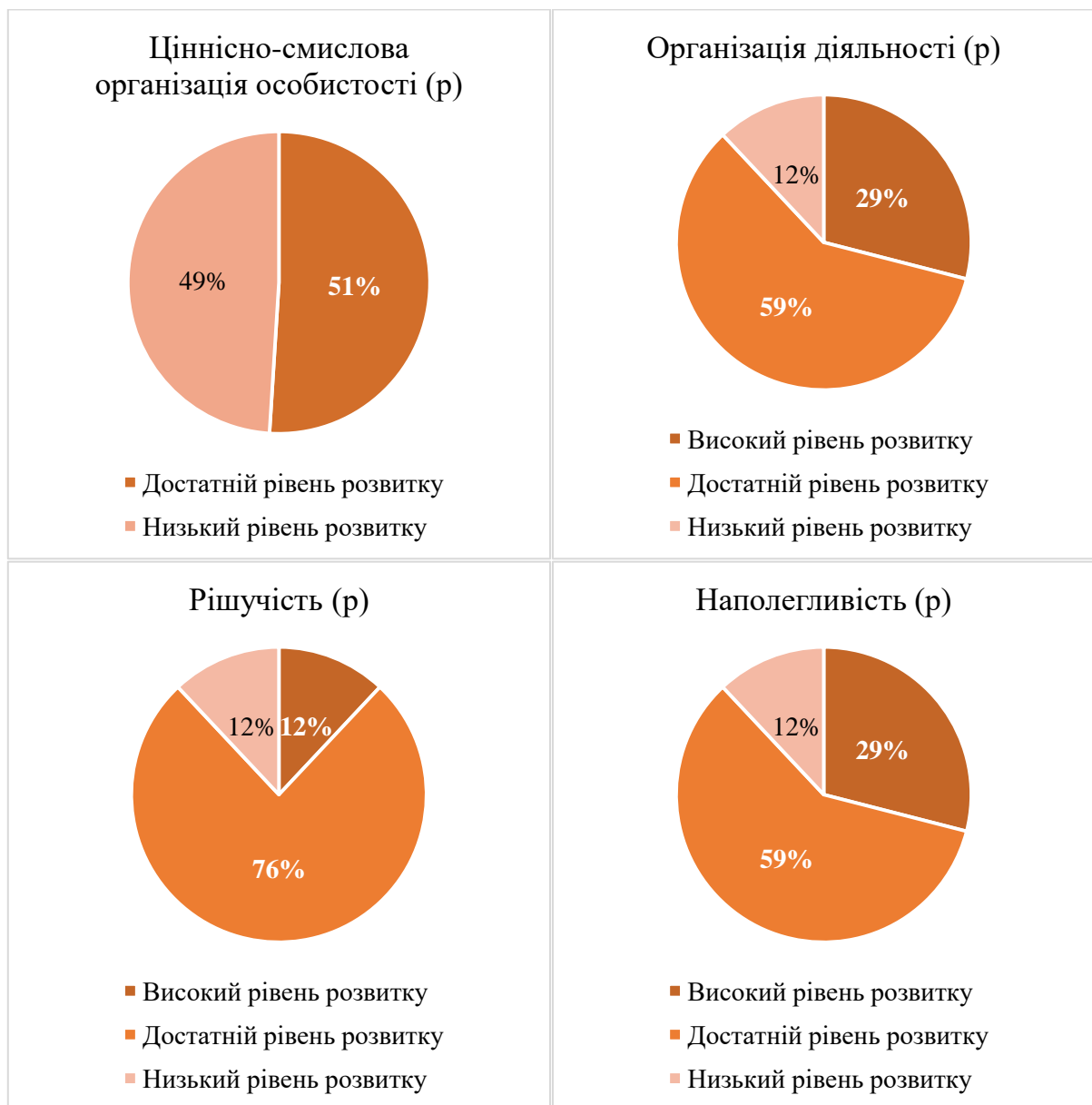
Аналогічна картина спостерігається у показнику наполегливості: 58,5% (N = 24) мали достатній рівень, 29,3% (N = 12) – високий, і 12,2% (N = 5) – низький. Більшість учасників мають сформовану здатність до тривалої реалізації цілей, попри перешкоди.

Рівень самовладання також був достатнім у 75,6% (N = 31) респондентів, 12,2% (N = 5) мали високий рівень, і така ж частка – низький. Це свідчить про те, що більшість учасників мають розвинену здатність до емоційної регуляції та контролю власних імпульсів.

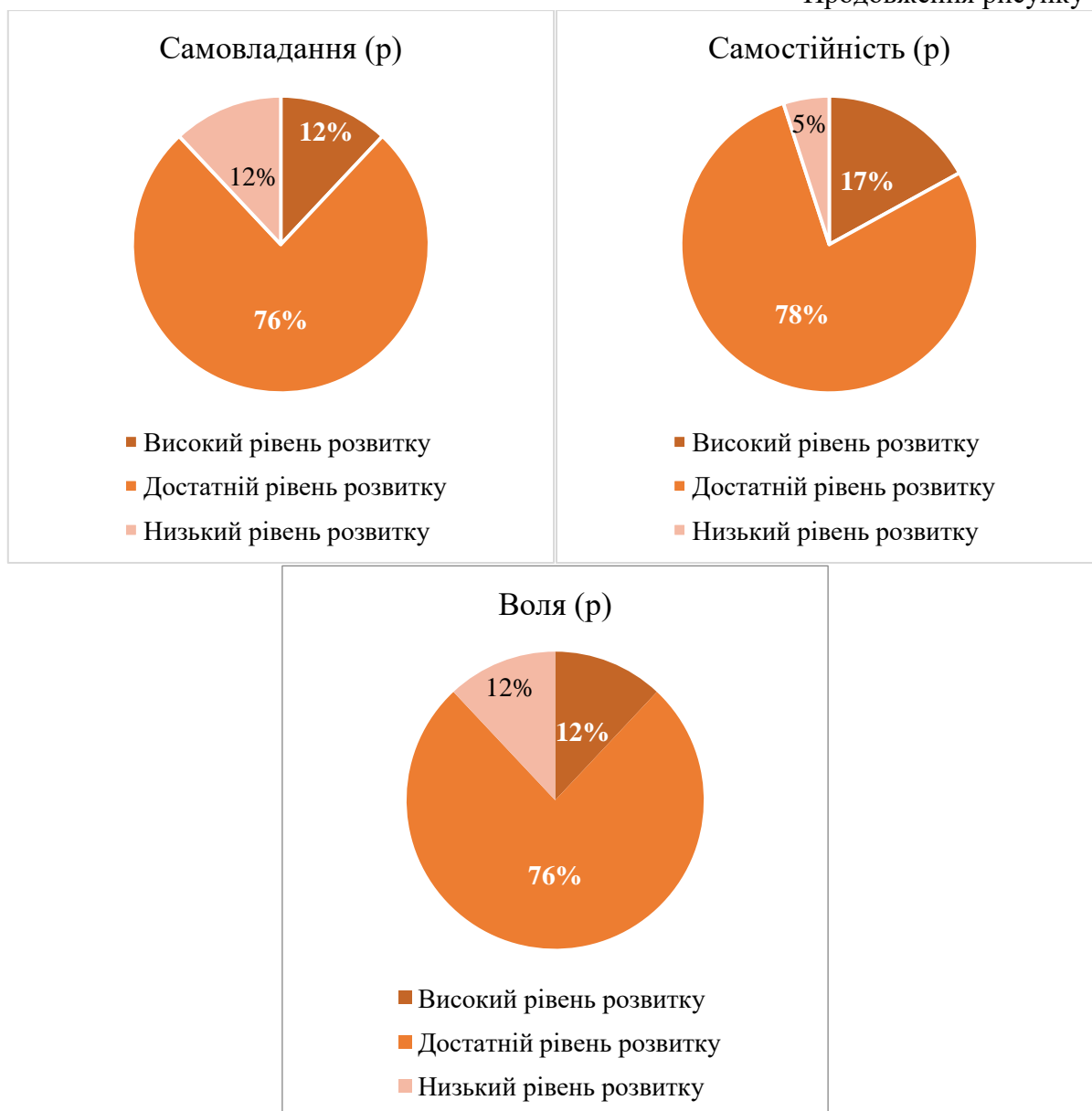
Щодо самостійності, найбільша частка респондентів – 78% (N = 32) – мала достатній рівень розвитку цієї якості, 17,1% (N = 7) – високий, і лише 4,9% (N = 2) – низький. Це один з найстабільніших показників, що свідчить про загальну тенденцію до автономності та незалежності в прийнятті рішень.

Інтегральний показник волі підтверджує загальну картину: 75,6% (N = 31) респондентів мають достатній рівень розвитку вольової сфери, 12,2% (N = 5) – високий рівень, і ще 12,2% (N = 5) – низький. Таким чином, більшість учасників демонструють сформовану вольову структуру особистості, що є важливим фактором у контексті подолання бойового досвіду та адаптації до мирного життя.

Рисунок 4 – Частотний розподіл рівнів складників вольової організації особистості

Продовження рисунку 4

У межах дослідження також було проаналізовано рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед учасників. За шкалою ПТСР середнє значення становило 91.9 балу (SD = 28.6), медіанне значення – 83 бали, з мінімальним значенням 61 та максимальним – 154. Така варіативність результатів вказує на істотні

індивідуальні відмінності у рівні посттравматичних симптомів серед учасників, що є очікуваним з огляду на бойовий досвід вибірки.

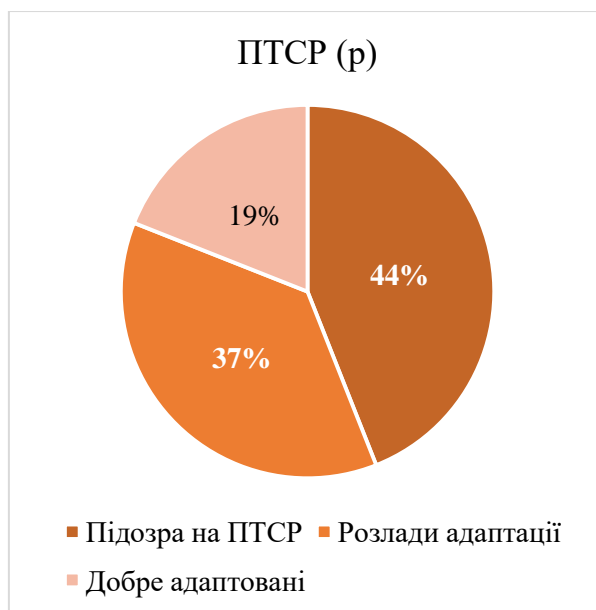
Таблиця 2

Загальні описові статистики для шкали методики «Місісіпська шкала оцінювання посттравматичного стресового розладу»

	К-сть	Середнє	Медіана	Станд. відх.	Мін.	Макс.
ПТСР	41	91,9	83	28,6	61	154

Для якіснішого аналізу рівня ПТСР респонденти були розподілені за категоріями відповідно до рівня вираженості симптомів. Добре адаптованими виявилися 43,9% (N = 18) респондентів, що свідчить про збережену психологічну рівновагу та здатність до ефективного функціонування попри пережиті події. У 36,6% (N = 15) учасників виявлено підозру на ПТСР, що може свідчити про наявність окремих симптомів, які не досягли клінічного рівня, однак вимагають уваги та підтримки. Розлади адаптації були виявлені у 19,5% (N = 8) учасників — це свідчить про наявність виражених труднощів у подоланні стресу, що можуть перешкоджати нормальному соціальному й емоційному функціонуванню.

Рисунок 5 – Частотний розподіл рівнів ПТСР

Загалом, ці результати вказують на наявність значної частки респондентів, які демонструють ознаки психологічного дистресу або адаптаційних труднощів, що підкреслює необхідність цілеспрямованої психосоціальної підтримки та моніторингу психічного здоров'я осіб із бойовим досвідом.

У дослідженні також було оцінено рівень позитивних змін після пережитого травматичного досвіду за п'ятьма складовими: взаємовідносини з іншими, нові можливості, особистісна сила, духовні зміни та визнання цінності життя. Ці характеристики розкривають потенціал посттравматичного зростання (PTG) — процесу, коли внаслідок глибоких криз відбувається позитивна трансформація особистості.

Найвищі середні значення отримано за шкалою взаємовідносин з іншими ($M = 14.29$, $SD = 10.42$), що свідчить про те, що значна частина учасників дослідження пережила позитивні зміни у сфері міжособистісних зв'язків — зокрема, зміцнення стосунків, підвищення емпатії та вдячності до близьких. Водночас висока дисперсія (від 2 до 33 балів) вказує на суттєві індивідуальні відмінності в цьому аспекті.

Другу позицію посідає шкала нових можливостей ($M = 12.80$, $SD = 7.29$), що демонструє відносно високий рівень усвідомлення учасниками нових життєвих

перспектив, які з'явилися після пережитих труднощів (наприклад, зміна пріоритетів, нові цілі, переоцінка життєвого шляху).

Особистісна сила отримала середнє значення 11.56 (SD = 5.76), що свідчить про зміцнення віри у власні ресурси, здатність долати труднощі та зростання внутрішньої впевненості після кризових подій. Водночас мінімальне значення (0 балів) свідчить, що частина респондентів не ідентифікує позитивних змін у цьому аспекті.

Нижчі результати були зафіксовані на шкалах визнання життя (M = 7.71, SD = 3.84) та духовних змін (M = 3.56, SD = 3.32). Це може свідчити про те, що хоч деякі респонденти й пережили переосмислення сенсу життя чи переоцінку духовних переконань, ці аспекти менш характерні для загальної вибірки. Зокрема, мінімальне значення духовних змін становило 0, а максимальне — лише 9, що відображає обмежений рівень впливу бойового досвіду на трансцендентну сферу особистості.

Таблиця 3

Загальні описові статистики для шкал методики «Опитувальник посттравматичного зростання»

	К-сть	Середнє	Медіана	Станд. відх.	Мін.	Макс.
Взаємовідносини з іншими	41	14,29	13	10,42	2	33
Нові можливості	41	12,80	13	7,29	2	24
Особистісна сила	41	11,56	12	5,76	0	19
Духовні зміни	41	3,56	3	3,32	0	9
Визнання Життя	41	7,71	7	3,84	1	13

Загалом, результати вказують на те, що основні вектори посттравматичного зростання у досліджуваних учасників пов'язані переважно з міжособистісною сферою, новими перспективами та внутрішньою стійкістю, тоді як глибші екзистенційні або духовні зрушення мають менш виражений характер.

У дослідженні було проаналізовано п'ять базових особистісних рис за моделлю «Великої п'ятірки» – екстраверсію, дружелюбність, добросовісність, емоційну

стабільність та відкритість новому досвіду. Ці характеристики дозволяють глибше зрозуміти індивідуальні відмінності між учасниками та їх потенціал до соціальної адаптації, саморегуляції та відкритості до нового.

Найвищий середній показник зафіксовано за шкалою дружельюбності ($M = 10.22$, $SD = 2.01$, $Me = 11$), що свідчить про високу схильність більшості учасників до співпраці, доброзичливості та емпатії. Мінімальне значення (7 балів) і максимальне (13 балів) демонструють відносно вузький діапазон, що може вказувати на помірні індивідуальні відмінності в цій якості.

На другій позиції — добросовісність ($M = 10.12$, $SD = 2.72$, $Me = 11$). Цей показник говорить про загальну відповідальність, організованість та самодисципліну учасників. Ширший діапазон (від 4 до 12) порівняно з дружельюбністю може свідчити про різний рівень внутрішньої структури та мотивації серед респондентів.

Емоційна стабільність ($M = 8.68$, $SD = 2.81$, $Me = 9$) посідає третю позицію. Результати свідчать про відносно високий рівень здатності до контролю емоцій і стресостійкості, однак значна варіативність (від 3 до 12 балів) може вказувати на наявність як емоційно врівноважених, так і більш вразливих до стресу учасників.

Середні значення за шкалою відкритості до нового досвіду ($M = 8.29$, $SD = 2.04$, $Me = 8$) свідчать про помірну відкритість до нових ідей, досвіду та інтелектуальної гнучкості. Діапазон значень (5–12) також демонструє помітні індивідуальні відмінності в цьому аспекті.

Найнижчий показник було виявлено за шкалою екстраверсії ($M = 6.85$, $SD = 1.82$, $Me = 7$), що може вказувати на загальну схильність учасників до більш стриманого соціального стилю, з менш вираженою потребою у спілкуванні та зовнішній стимуляції. Водночас, відносно вузький діапазон (від 4 до 10 балів) свідчить про помірні відмінності в рівні соціальної активності серед учасників.

Таблиця 4

Загальні описові статистики для шкал методики «Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості ТІРІ»

	К-сть	Середнє	Медіана	Станд. відх.	Мін.	Макс.
Екстраверсія	41	6,85	7	1,82	4	10
Дружелюбність	41	10,22	11	2,01	7	13
Добросовісність	41	10,12	11	2,72	4	12
Емоційна стабільність	41	8,68	9	2,81	3	12
Відкритість новому досвіду	41	8,29	8	2,04	5	12

Загалом, результати показують, що досліджувані характеризуються достатньо високими рівнями дружелюбності та відповідальності, що може свідчити про потенціал до ефективної соціальної взаємодії та адаптації. Водночас нижчі показники екстраверсії, емоційної стабільності та більш помірної відкритості до нового досвіду можуть вказувати на схильність до обережності у спілкуванні, невротизму та більш виваженого підходу до новизни.

Перевірка гіпотези про нормальність розподілу показала, що загалом, переважна більшість змінних у дослідженні не відповідають критеріям нормального розподілу, що підтверджено результатами кількох незалежних тестів (Додаток Б, Таблиця Б.9). Це слід враховувати при виборі методів статистичного аналізу.

3.2. Порівняння груп респондентів з різним рівнем розвитку компонентів вольової організації особистості

Для перевірки гіпотези про наявність статистично значущих відмінностей у рівнях посттравматичного стресу, посттравматичного зростання та особистісних характеристик залежно від рівня розвитку ціннісно-сислової організації особистості було застосовано непараметричний однофакторний дисперсійний аналіз Крускала–

Уолліса (Додаток В, Таблиця В.1, Рисунок 6). Респонденти були поділені на дві групи: з достатнім та низьким рівнем розвитку ціннісно-сислової організації.

Аналіз показав, що респонденти з низьким рівнем ціннісно-сислової організації мають значно вищі показники посттравматичного стресового розладу (ПТСР) порівняно з учасниками, у яких цей рівень був достатнім. Зокрема, середнє значення ПТСР у групі з низьким рівнем становило 103.85 (SD = 34.83), тоді як у групі з достатнім рівнем — 80.52 (SD = 14.45), $\chi^2(1) = 4.185$, $p = 0.041$. Це вказує на наявність зв'язку між сформованістю внутрішньої системи цінностей та здатністю до подолання наслідків травматичного досвіду.

Крім того, статистично значущі відмінності виявлено у рівні емоційної стабільності: учасники з достатньо розвинутою ціннісно-сисловою організацією продемонстрували вищу емоційну врівноваженість ($M = 9.76$, $SD = 1.97$), ніж респонденти з низьким рівнем розвитку цього показника ($M = 7.55$, $SD = 3.14$), $\chi^2(1) = 6.266$, $p = 0.012$. Це підтверджує роль внутрішніх смислових орієнтирів у стабілізації емоційної сфери.

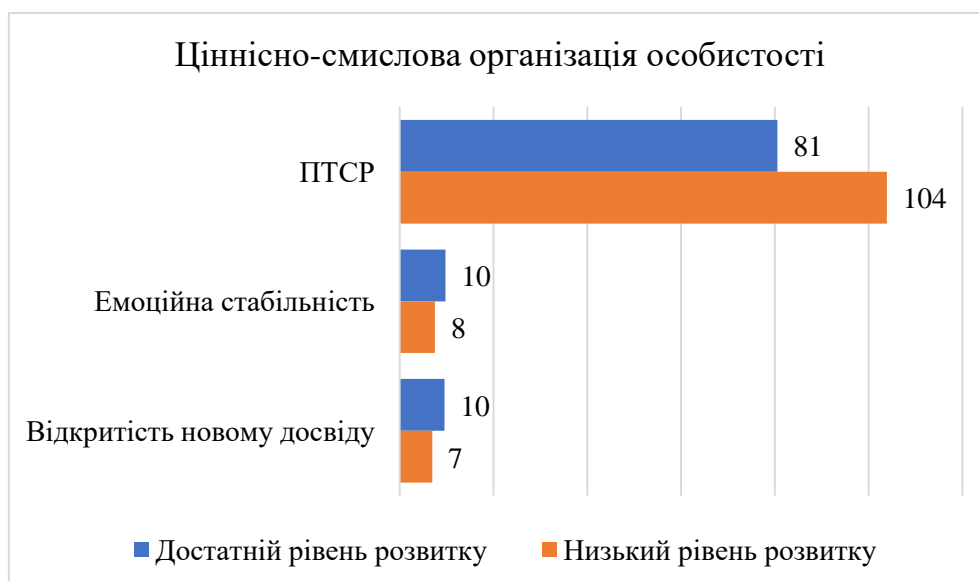
Найбільш виразні відмінності виявлено за показником відкритості новому досвіду. Учасники з достатнім рівнем ціннісно-сислової організації значно частіше демонстрували відкритість до нових ідей, переживань і змін ($M = 9.57$, $SD = 1.40$), ніж ті, у кого цей рівень був низьким ($M = 6.95$, $SD = 1.73$), $\chi^2(1) = 16.650$, $p < 0.001$. Цей результат узгоджується з уявленням про те, що усвідомленість власних цінностей і смислів сприяє психологічній гнучкості та здатності до особистісного розвитку.

За рештою показників, включно з компонентами посттравматичного зростання (взаємовідносини з іншими, нові можливості, особистісна сила, духовні зміни, визнання життя) та рисами особистості (екстравертованість, дружелюбність, добросовісність), статистично значущих відмінностей між групами не виявлено ($p >$

0.05). Проте в окремих випадках спостерігалися тенденції: зокрема, у шкалі «взаємовідносини з іншими» середнє значення в групі з низьким рівнем організації було вищим ($M = 16.85$) порівняно з групою з достатнім рівнем ($M = 11.86$), хоча ця різниця не досягла статистичної значущості ($p = 0.097$).

Загалом, результати підтверджують, що ціннісно-смилова організація особистості відіграє важливу роль у психологічній адаптації після травматичних подій. Її високий рівень асоціюється з нижчим рівнем ПТСР, більшою емоційною стабільністю та готовністю до нових переживань. Це свідчить про значущість особистісних ресурсів у подоланні психологічних наслідків бойового досвіду.

Рисунок 6 – Статистично значущі відмінності середніх значень досліджуваних шкал залежно від рівня розвитку ціннісно-смилової організації особистості

У межах дослідження було проаналізовано, як рівень організації діяльності (високий, достатній, низький) впливає на рівень посттравматичного стресового розладу (ПТСР), посттравматичне зростання та риси особистості (Додаток В, Таблиця В.2, Рисунок 7).

Результати показали, що організація діяльності має статистично значущий вплив на ПТСР ($\chi^2(2) = 11.53, p = 0.003$). Найнижчі рівні ПТСР спостерігалися в групі з високим рівнем організації діяльності ($M = 73.58$), тоді як найвищі — у групі з достатнім рівнем ($M = 104.38$). Цікаво, що група з низьким рівнем організації мала також відносно низький показник ($M = 76.00$), проте нульове стандартне відхилення ($SD = 0.00$) вказує на гомогенність цієї підгрупи, ймовірно, через її малу чисельність ($N = 5$).

Також було виявлено значущі відмінності між групами за всіма компонентами посттравматичного зростання. Найвищі значення за шкалами «взаємовідносини з іншими», «нові можливості», «особистісна сила», «духовні зміни» та «визнання життя» характерні для респондентів із достатнім рівнем організації діяльності. Наприклад, за шкалою духовних змін учасники з достатнім рівнем мали середнє значення 5.38, тоді як ті, у кого рівень організації був високий або низький — відповідно лише 1.42 та 0.00. Схожа тенденція спостерігається і за шкалою нових можливостей: $M = 15.88$ у групі з достатнім рівнем, проти $M = 9.50$ у високому і $M = 6.00$ — у низькому.

За шкалою «особистісна сила» спостерігається різке зниження в групі з низьким рівнем організації діяльності ($M = 0.00$), що свідчить про повну відсутність суб'єктивно пережитого зміцнення внутрішньої стійкості після травматичного досвіду. У той же час групи з достатнім та високим рівнем мали набагато вищі показники ($M = 13.92$ та 11.67 відповідно), $\chi^2(2) = 16.19, p < 0.001$.

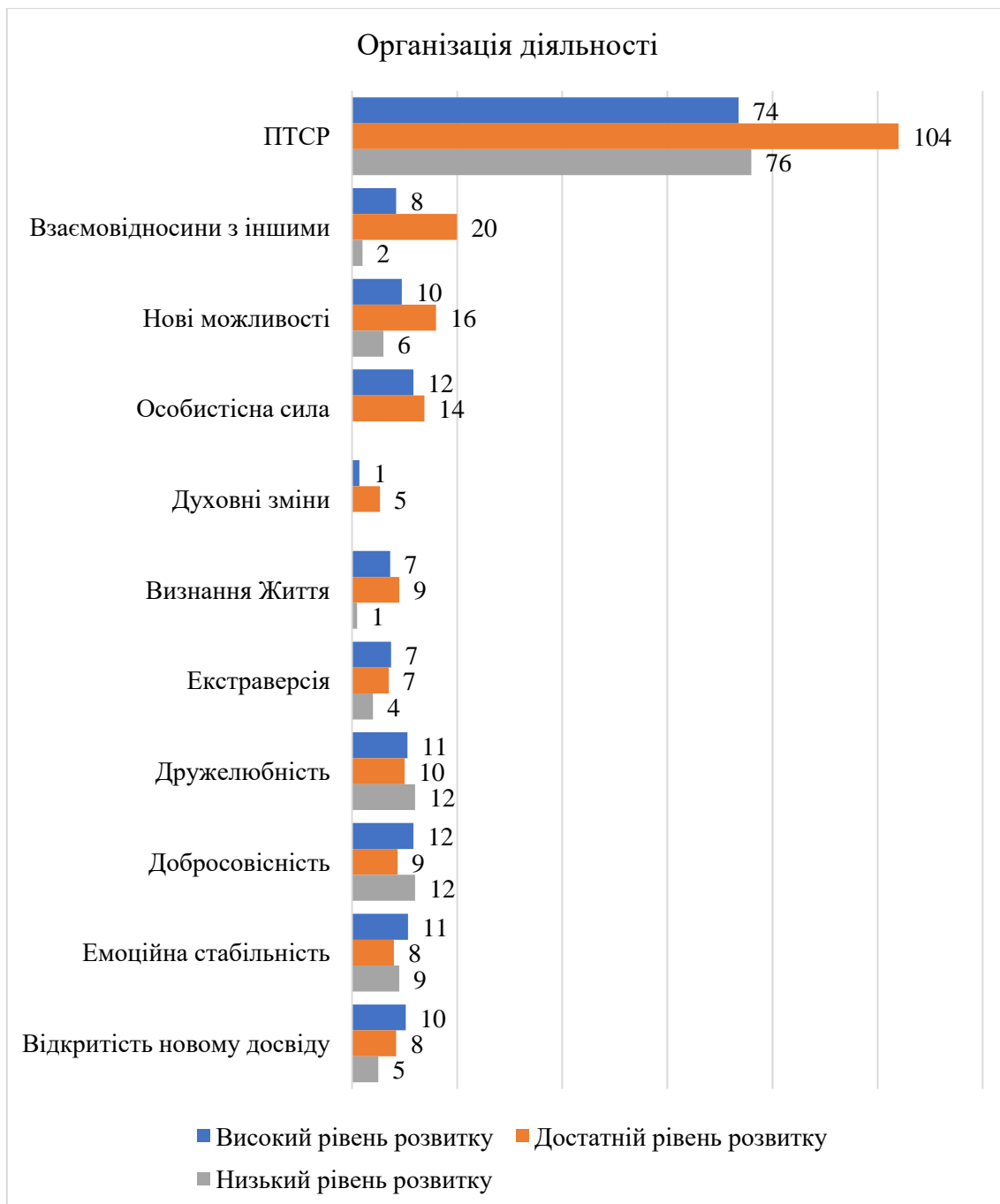
Усі риси особистості також демонструють статистично значущі відмінності залежно від рівня організації діяльності. Зокрема, відкритість новому досвіду була найвищою у групі з високим рівнем ($M = 10.25$), помірною в групі з достатнім рівнем ($M = 8.00$) і найнижчою у групі з низьким рівнем ($M = 5.00$), $\chi^2(2) = 23.46, p < 0.001$.

Аналогічно, емоційна стабільність зростала зі збільшенням рівня організації діяльності (від $M = 7.63$ у достатньому рівні до $M = 10.67$ у високому), $\chi^2(2) = 13.74$, $p = 0.001$.

Добросовісність та дружелюбність також виявилися вищими у групі з високим рівнем організації, хоча у групі з низьким рівнем ці показники несподівано були максимальними ($M = 12.00$ у обох випадках), однак це знову ж таки зумовлено нульовим стандартним відхиленням та малою кількістю спостережень, що обмежує інтерпретацію. Попри це, за шкалами добросовісності та дружелюбності виявлено статистично значущі відмінності ($\chi^2 = 12.39$, $p = 0.002$ та $\chi^2 = 6.11$, $p = 0.047$ відповідно).

Загалом, отримані результати свідчать, що рівень організації діяльності має виразний зв'язок із психічним станом, переживанням травматичного досвіду та особистісними характеристиками. Найбільш адаптивні результати спостерігаються у респондентів із високим або достатнім рівнем організації діяльності, що підкреслює її значення як психологічного ресурсу в умовах післястресової адаптації.

Рисунок 7 – Статистично значущі відмінності середніх значень досліджуваних шкал залежно від рівня розвитку організації діяльності особистості

Для оцінки впливу рівня рішучості на психологічний стан, посттравматичне зростання та риси особистості було проведено непараметричний однофакторний дисперсійний аналіз Крускала–Уолліса (Додаток В, Таблиця В.3, Рисунок 8). Респонденти були поділені на три групи відповідно до рівня розвитку рішучості: високий, достатній та низький.

Результати аналізу свідчать про наявність статистично значущих відмінностей між групами за всіма основними показниками, за винятком екстраверсії. Зокрема, рівень ПТСР суттєво відрізнявся залежно від рівня рішучості ($\chi^2(2) = 16.70, p < 0.001$). Найнижчі показники ПТСР були зафіксовані у групі з високим рівнем рішучості ($M = 67.40$), тоді як у групі з достатнім рівнем вони були вищими ($M = 85.84$), а у групі з низьким рівнем — максимальними ($M = 154.00$). Ці дані свідчать про захисну роль рішучості у зменшенні вираженості посттравматичних симптомів.

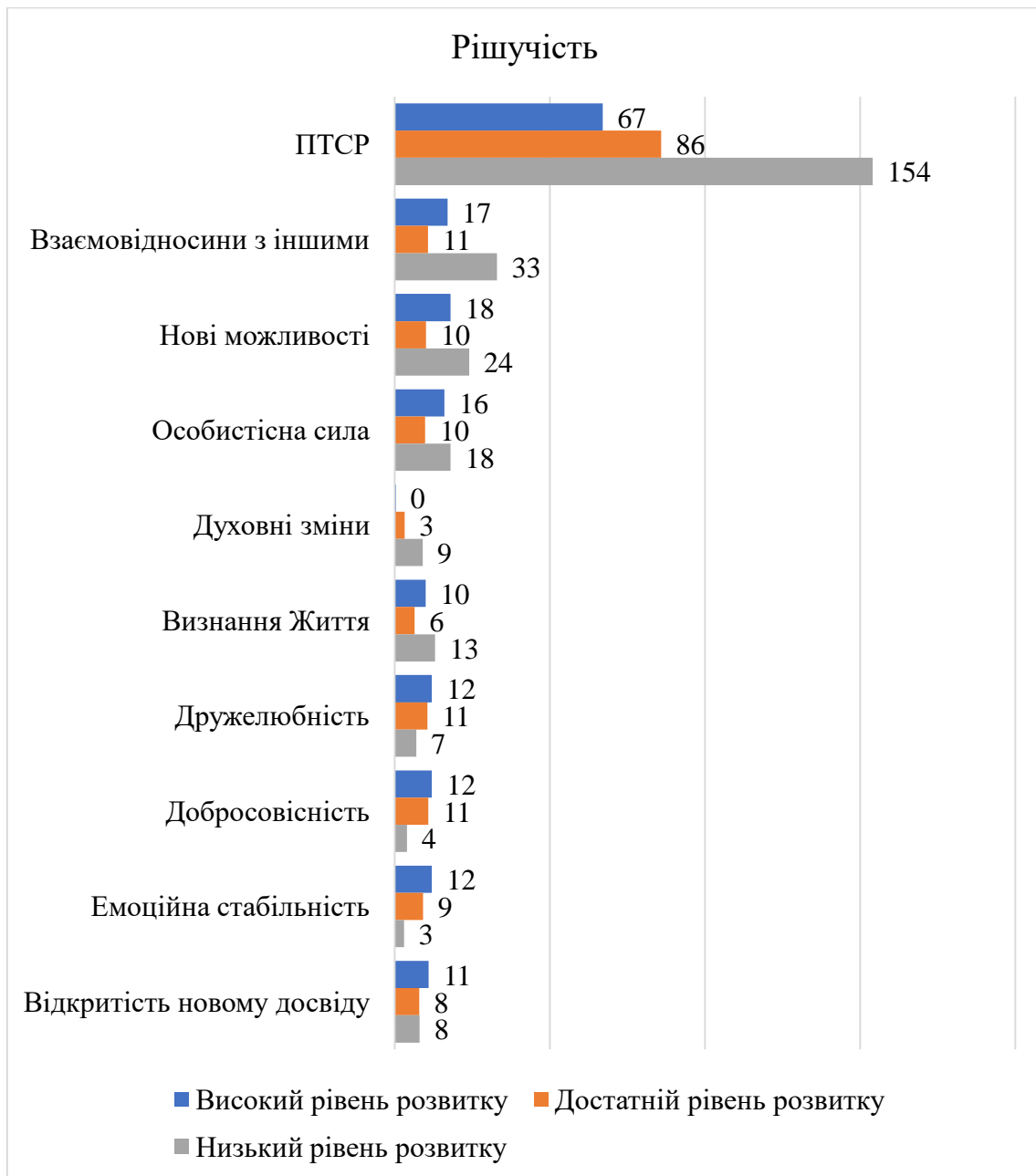
За шкалами посттравматичного зростання також спостерігалися статистично значущі відмінності. Наприклад, за шкалою «нові можливості» рівень був найвищим у групі з низьким рівнем рішучості ($M = 24.00$), середнім у групі з високим рівнем ($M = 18.40$) та найнижчим у групі з достатнім рівнем ($M = 10.10$), $\chi^2(2) = 18.29, p < 0.001$. Аналогічна динаміка простежується і за шкалами «взаємовідносини з іншими» ($\chi^2 = 16.31$), «особистісна сила» ($\chi^2 = 13.55$), «духовні зміни» ($\chi^2 = 15.82$) та «визнання життя» ($\chi^2 = 16.93$), всі $p < 0.001$. Примітно, що респонденти з низьким рівнем рішучості стабільно демонстрували максимальні значення на цих шкалах, причому з нульовим стандартним відхиленням, що свідчить про повну одноманітність відповідей у цій підгрупі (імовірно, пов'язану з малою чисельністю групи, $N = 5$).

У межах особистісних рис за моделлю Big Five було виявлено статистично значущі відмінності за всіма змінними, крім екстраверсії ($\chi^2 = 3.84, p = 0.146$). Зокрема, емоційна стабільність була найвищою у групі з високим рівнем рішучості ($M = 11.60$), помірною у групі з достатнім рівнем ($M = 9.13$) та найнижчою у групі з низьким рівнем ($M = 3.00$), $\chi^2(2) = 19.48, p < 0.001$. Схожа картина спостерігалася і за шкалами дружелюбності, добросовісності та відкритості новому досвіду (χ^2 відповідно 14.25, 15.05, 9.18). У цих показниках респонденти з високим рівнем рішучості мали найвищі

або близькі до максимальних значення, тоді як група з низьким рівнем — або мінімальні, або гранично однорідні.

Отже, результати свідчать про сильний вплив рівня рішучості на психоемоційний стан, посттравматичне зростання та структуру особистості. Зокрема, високий рівень рішучості асоціюється з нижчим ПТСР, вищою емоційною стабільністю та загальним благополуччям, тоді як низький рівень — із глибшими змінами, можливо, навіть компенсаторного характеру, які потребують подальшого якісного аналізу. Високі значення посттравматичного зростання у респондентів з низьким рівнем рішучості можуть відображати намагання знайти новий сенс та цінності як відповідь на психотравмуючий досвід, хоча відсутність варіативності в даних цієї підгрупи обмежує інтерпретацію.

Рисунок 8 – Статистично значущі відмінності середніх значень досліджуваних шкал залежно від рівня розвитку рішучості особистості

У межах дослідження було проведено непараметричний однофакторний дисперсійний аналіз Крускала–Уолліса з метою оцінити вплив рівня наполегливості (високий, достатній, низький) на рівень посттравматичного стресового розладу, посттравматичне зростання та риси особистості (Додаток В, Таблиця В.4, Рисунок 9).

Результати показали наявність статистично значущих відмінностей між групами за більшістю досліджуваних показників.

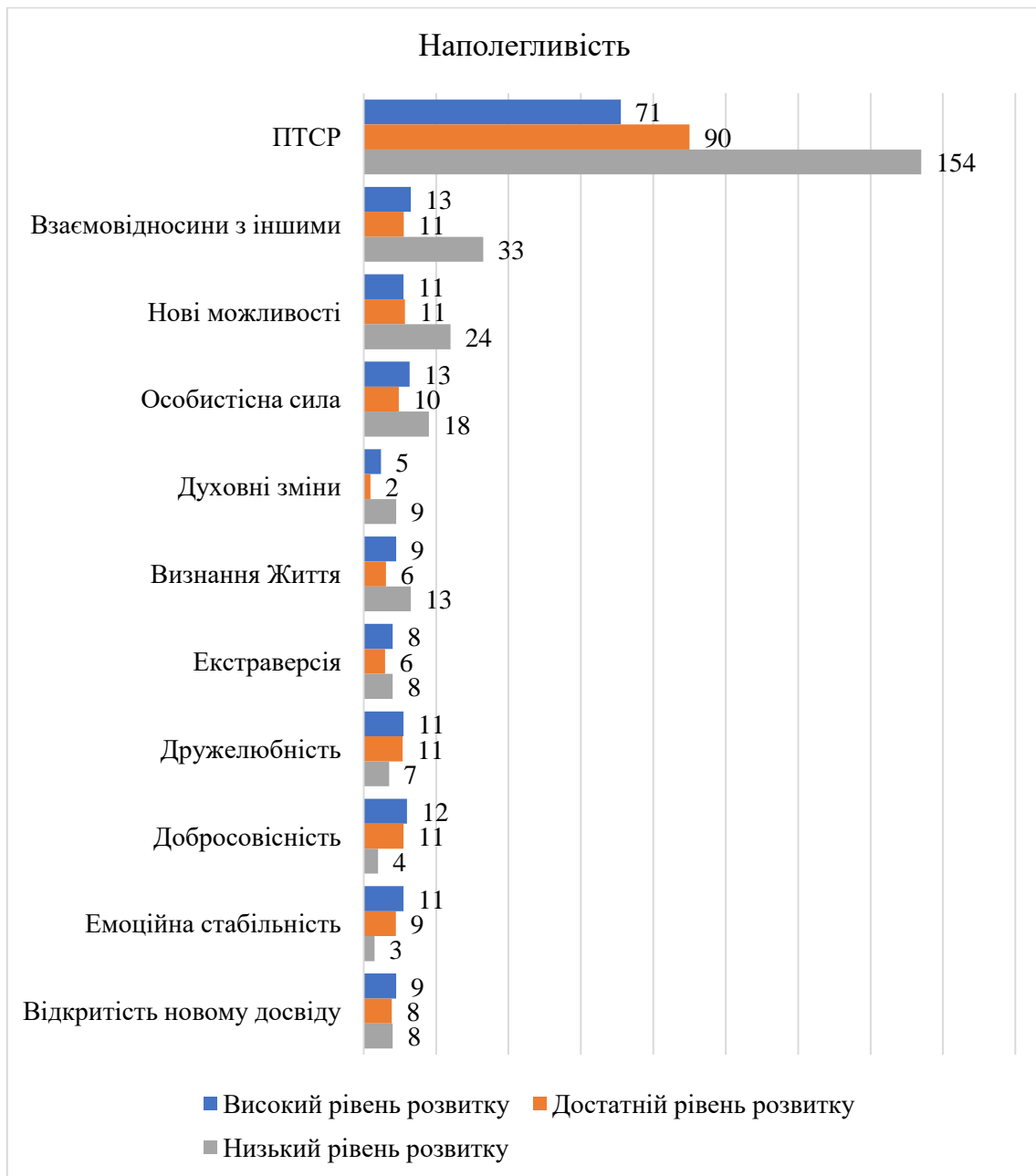
Насамперед, рівень ПТСР достовірно відрізнявся залежно від рівня наполегливості ($\chi^2(2) = 20.79, p < 0.001$). Найнижчі показники ПТСР спостерігалися у групі з високим рівнем наполегливості ($M = 70.50$), середні — у групі з достатнім рівнем ($M = 89.67$), а найвищі — у групі з низьким рівнем ($M = 154.00$), яка водночас виявилася абсолютно гомогенною за цим показником ($SD = 0.00$). Це свідчить про можливу захисну роль наполегливості у контексті подолання психотравматичних переживань.

Також встановлено значущі відмінності за всіма компонентами посттравматичного зростання. Найвищі значення за шкалами «нові можливості», «особистісна сила», «духовні зміни», «визнання життя» та «взаємовідносини з іншими» спостерігались у респондентів з низьким рівнем наполегливості, що може свідчити про компенсаторну переоцінку життєвого досвіду або про специфіку їхнього реагування на кризу. Водночас група з високим рівнем наполегливості демонструвала помірні, а з достатнім — найнижчі середні значення у більшості з цих шкал. Наприклад, за шкалою «духовні зміни» середні значення становили $M = 4.67$ (високий рівень), $M = 1.88$ (достатній) та $M = 9.00$ (низький), $\chi^2(2) = 18.11, p < 0.001$.

Стосовно особистісних рис, найвиразніші відмінності спостерігалися за шкалою добросовісності: $\chi^2(2) = 24.09, p < 0.001$. Тут найвищі показники виявлено у респондентів з високим рівнем наполегливості ($M = 12.00$), найнижчі — у респондентів з низьким рівнем ($M = 4.00$). Аналогічні тенденції були виявлені за шкалами емоційної стабільності ($\chi^2 = 19.58$), дружелюбності ($\chi^2 = 13.36$), екстраверсії ($\chi^2 = 18.94$) та відкритості новому досвіду ($\chi^2 = 8.06$), що підкреслює зв'язок між рівнем розвитку наполегливості та загальним рівнем особистісної зрілості.

Загалом, результати демонструють, що високий рівень наполегливості асоціюється з нижчими показниками ПТСР та вищими рівнями добросовісності, емоційної стабільності та відкритості, тоді як низький рівень наполегливості пов'язаний з екстремально високими оцінками ПТСР та радикально гомогенними (максимальними) оцінками посттравматичного зростання. Така картина може вказувати як на справжні змістовні відмінності, так і на ймовірні особливості відповідей у малій підгрупі. Водночас помірні показники в групі з достатнім рівнем наполегливості дають змогу припустити, що саме збалансований рівень цієї риси може забезпечувати адаптивну стратегію подолання наслідків травматичних подій без надмірної фіксації на пережитому.

Рисунок 9 – Статистично значущі відмінності середніх значень досліджуваних шкал залежно від рівня розвитку наполегливості особистості

У рамках дослідження було проведено непараметричний дисперсійний аналіз Крускала–Уолліса з метою виявлення відмінностей у рівнях ПТСР, посттравматичного зростання та особистісних характеристик залежно від рівня самовладання (Додаток В,

Таблиця В.5, Рисунок 10). Учасники були поділені на три групи: з високим, достатнім і низьким рівнем розвитку цієї якості.

Результати аналізу виявили статистично значущі відмінності між групами за всіма основними змінними, окрім екстраверсії ($\chi^2 = 3.84$, $p = 0.146$). Найвиразніше ці відмінності спостерігалися у рівнях ПТСР: респонденти з високим рівнем самовладання мали найнижчі показники ПТСР ($M = 67.40$), у групі з достатнім рівнем середні значення були помірними ($M = 85.84$), тоді як у групі з низьким рівнем вони досягали максимального можливого значення ($M = 154.00$, $SD = 0.00$), $\chi^2(2) = 16.70$, $p < 0.001$. Це підтверджує зв'язок між здатністю до емоційного самоконтролю та зниженням вираженості посттравматичних симптомів.

Статистично значущі відмінності виявлено також за всіма компонентами посттравматичного зростання, включно зі шкалами «взаємовідносини з іншими», «нові можливості», «особистісна сила», «духовні зміни» та «визнання життя» (усі $p < 0.001$ або $p \leq 0.01$). У цих шкалах респонденти з низьким рівнем самовладання систематично демонстрували максимальні значення з нульовою варіативністю, що може свідчити або про компенсаторну переоцінку пережитого, або про специфіку респондентів у цій малій підгрупі ($N = 5$). У групі з високим рівнем самовладання, натомість, показники були помірними — наприклад, за шкалою «нові можливості» середнє становило 18.40, а в групі з достатнім рівнем — 10.10.

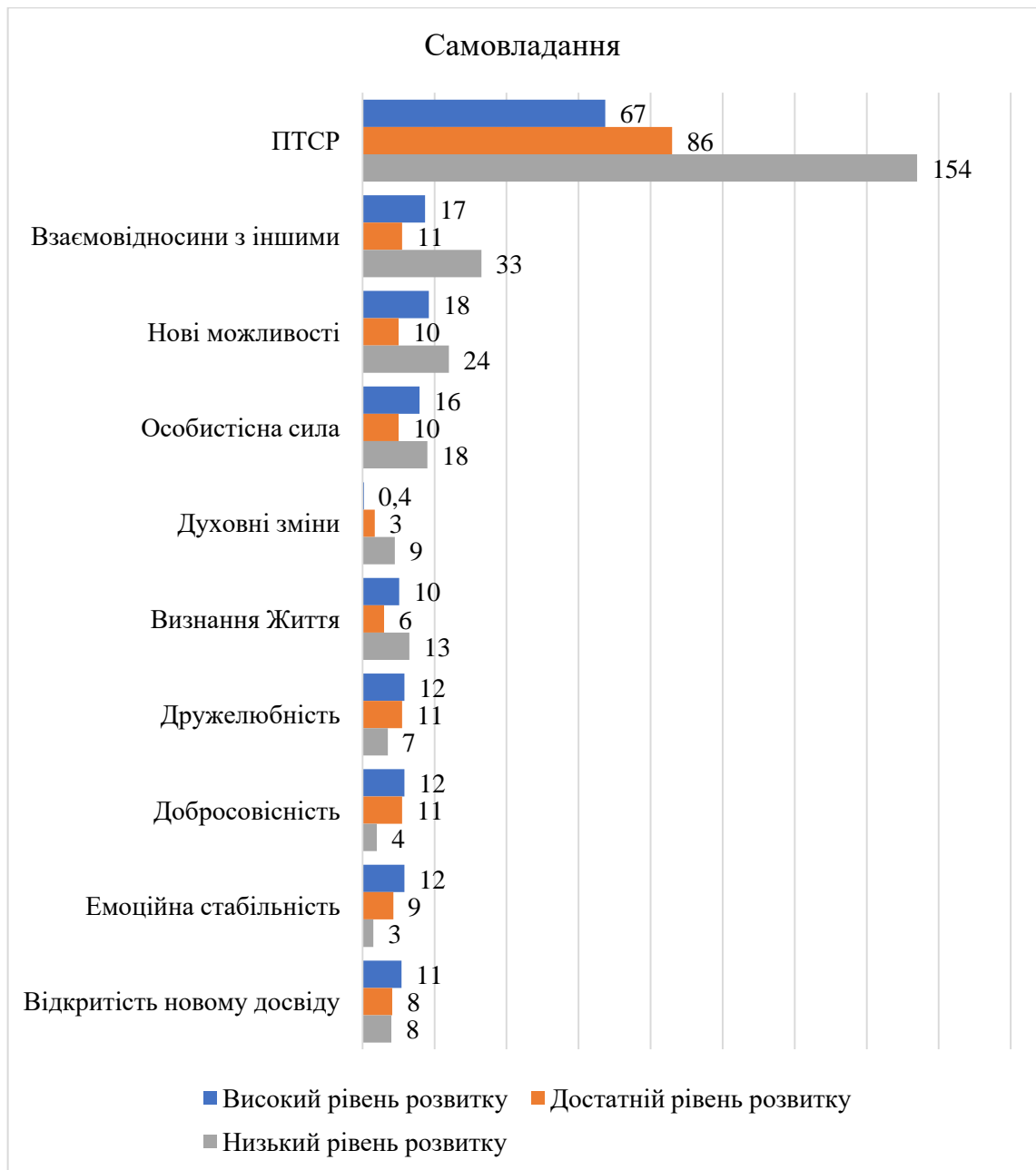
Значущі відмінності були виявлені і за особистісними рисами. Найбільші розбіжності зафіксовано у добросовісності ($\chi^2 = 15.05$, $p < 0.001$) та емоційній стабільності ($\chi^2 = 19.48$, $p < 0.001$). Так, учасники з високим рівнем самовладання мали найвищі значення добросовісності ($M = 11.60$) і емоційної стабільності ($M = 11.60$), тоді як учасники з низьким рівнем — найнижчі (відповідно $M = 4.00$ і $M = 3.00$). Ці

результати вказують на тісний зв'язок між емоційним самоконтролем та загальною адаптивністю особистості.

Цікавими є також результати за шкалами дружелюбності ($\chi^2 = 14.25, p < 0.001$) та відкритості новому досвіду ($\chi^2 = 9.18, p = 0.010$), де учасники з високим рівнем самовладання мали вищі або близькі до максимальних показники. Наприклад, відкритість новому досвіду становила $M = 10.80$ у групі з високим рівнем, порівняно з $M = 7.94$ у групі з достатнім і $M = 8.00$ у групі з низьким.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що самовладання є важливим ресурсом для психологічної стабільності й адаптації. Високий рівень цієї риси пов'язаний із нижчим ПТСР, кращими міжособистісними взаєминами, більшою особистісною силою, а також загальним розвитком позитивних особистісних якостей. Водночас надзвичайно високі показники ПТСР та посттравматичного зростання при низькому рівні самовладання можуть свідчити про внутрішній конфлікт чи захисне переосмислення досвіду, що вимагає глибшого психологічного тлумачення.

Рисунок 10 – Статистично значущі відмінності середніх значень досліджуваних шкал залежно від рівня розвитку самовладання особистості

З метою дослідження впливу рівня самостійності на показники посттравматичного стресу, посттравматичного зростання та особистісні характеристики респондентів було проведено непараметричний дисперсійний аналіз

Крускала–Уолліса (Додаток В, Таблиця В.6, Рисунок 11). Учасників поділено на три групи: із високим, достатнім і низьким рівнем розвитку самостійності.

За результатами аналізу, більшість змінних не виявили статистично значущих відмінностей між групами, за винятком духовних змін ($\chi^2(2) = 13.522, p = 0.001$), дружельюбності ($\chi^2 = 6.141, p = 0.046$) та відкритості новому досвіду ($\chi^2 = 15.994, p < 0.001$).

Найбільш виразні відмінності спостерігались за шкалою духовних змін, де учасники з низьким рівнем самостійності мали максимальні значення ($M = 9.00, SD = 0.00$), тоді як у групі з достатнім рівнем цей показник становив $M = 3.94$, а у групі з високим — лише $M = 0.29$. Це може свідчити про компенсаторне переосмислення духовних орієнтирів у респондентів, які мають знижену автономність.

Значущі відмінності також виявлено у рівнях відкритості новому досвіду: найвищий рівень відкритості спостерігався у групі з високим рівнем самостійності ($M = 11.14$), нижчий — у групі з достатнім ($M = 7.75$), і найнижчий — у респондентів із низькою самостійністю ($M = 7.00$). Така динаміка вказує на те, що здатність діяти незалежно та приймати автономні рішення супроводжується більшою відкритістю до нових ідей та змін.

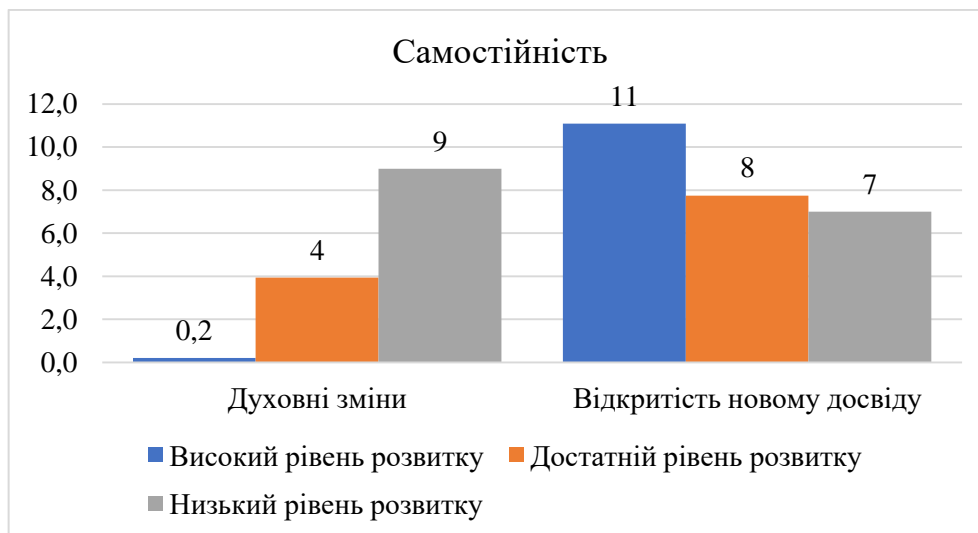
Близькі до значущих відмінності були зафіксовані у дружельюбності: найвищий рівень цього показника був у групі з високою самостійністю ($M = 11.71$), середній — у групі з достатньою ($M = 10.03$), і найнижчий — у респондентів із низьким рівнем самостійності ($M = 8.00$). Це може свідчити про зв'язок між автономністю та якістю міжособистісної взаємодії.

Натомість такі змінні, як ПТСР, взаємовідносини з іншими, нові можливості, особистісна сила, визнання життя, екстраверсія, добросовісність та емоційна стабільність, не продемонстрували статистично значущих відмінностей між групами.

Приміром, рівень ПТСР хоча й був нижчим у респондентів з високим рівнем самостійності (M = 74.71) порівняно з достатнім (M = 95.97) та низьким (M = 87.00), проте ця різниця не досягла рівня статистичної значущості ($\chi^2 = 3.173, p = 0.205$).

Отже, результати свідчать про те, що самостійність, як вольова характеристика, впливає переважно на сферу ціннісного переосмислення досвіду (духовні зміни) та формування відкритості до нового, тоді як її зв'язок з ПТСР та іншими когнітивними або емоційними реакціями виявився не настільки визначальним. Показники дружелюбності додатково свідчать про соціальну функцію автономності як фактору, що може сприяти кращій адаптації в міжособистісних відносинах.

Рисунок 11 – Статистично значущі відмінності середніх значень досліджуваних шкал залежно від рівня розвитку самостійності особистості

У рамках дослідження було проведено непараметричний однофакторний дисперсійний аналіз Крускала–Уолліса для перевірки впливу рівня волі на рівень ПТСР, посттравматичне зростання та риси особистості (Додаток В, Таблиця В.7, Рисунок 12). Респонденти були розподілені на три групи: з високим, достатнім і низьким рівнем розвитку волі.

Результати аналізу свідчать про наявність статистично значущих відмінностей між групами за всіма показниками, окрім екстраверсії ($\chi^2 = 3.84$, $p = 0.146$). Зокрема, за шкалою ПТСР виявлено значні розбіжності: найнижчі значення спостерігалися у групі з високим рівнем волі ($M = 67.40$), середні — у групі з достатнім ($M = 85.84$), і максимальні — у групі з низьким рівнем ($M = 154.00$, $SD = 0.00$), $\chi^2(2) = 16.70$, $p < 0.001$. Це свідчить про те, що високий рівень волі є потенційним захисним фактором проти розвитку посттравматичного стресу.

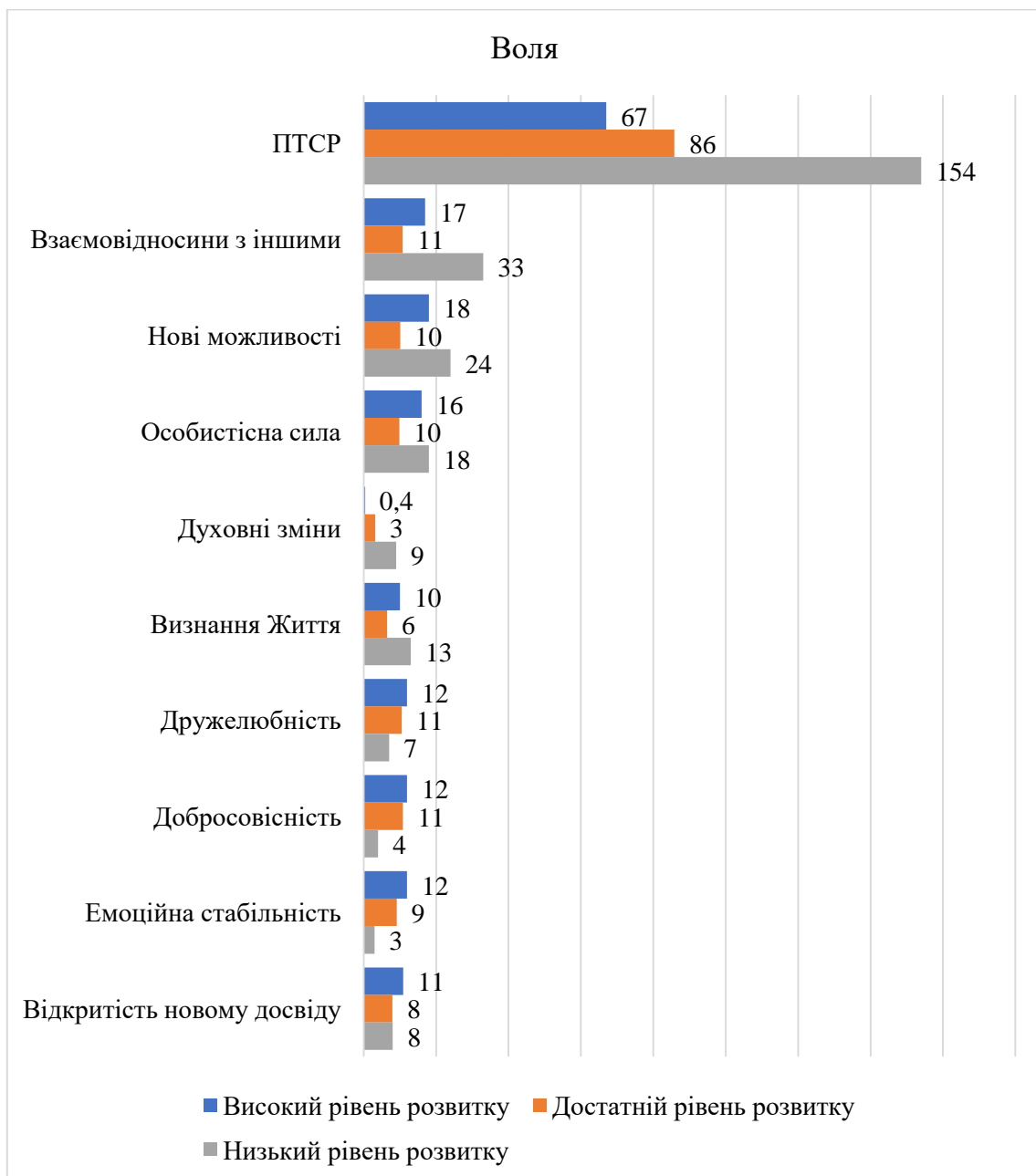
Відмінності за показниками посттравматичного зростання також виявилися статистично значущими для всіх шкал. Зокрема, за шкалами «нові можливості», «особистісна сила», «духовні зміни», «визнання життя» та «взаємовідносини з іншими» було зафіксовано чітку градацію: найнижчі значення в групі з високим рівнем волі, вищі — у групі з достатнім рівнем, і максимальні — в групі з низьким рівнем, з повною відсутністю варіативності у цій останній підгрупі ($SD = 0.00$). Наприклад, за шкалою «духовні зміни» середні значення становили: $M = 0.40$ (високий рівень), $M = 3.19$ (достатній) і $M = 9.00$ (низький), $\chi^2 = 15.82$, $p < 0.001$.

Значущі відмінності також виявлено за особистісними рисами, зокрема: дружелюбністю ($\chi^2 = 14.25$, $p < 0.001$), добросовісністю ($\chi^2 = 15.05$, $p < 0.001$), емоційною стабільністю ($\chi^2 = 19.48$, $p < 0.001$) та відкритістю новому досвіду ($\chi^2 = 9.18$, $p = 0.010$). Найвищі показники цих рис були у групі з високим рівнем волі (наприклад, добросовісність $M = 11.60$), тоді як у групі з низьким рівнем волі показники були критично низькими (наприклад, добросовісність $M = 4.00$, емоційна стабільність $M = 3.00$).

Ці дані вказують на те, що воля як інтегральна вольова якість є ключовим фактором психологічної адаптації після травматичних подій. Високий рівень волі не лише пов'язаний із меншим ризиком розвитку ПТСР, а й супроводжується більш

адаптивним особистісним профілем та меншою схильністю до компенсаторних або екстремальних форм посттравматичного зростання. Натомість респонденти з низьким рівнем волі демонстрували крайню одноманітність і максимальні значення у низці шкал, що може вказувати на напружену внутрішню перебудову або психологічну захисну реакцію, яка потребує додаткового тлумачення.

Рисунок 12 – Статистично значущі відмінності середніх значень досліджуваних шкал залежно від рівня розвитку волі особистості

3.3. Аналіз взаємозв'язків між вольовою організацією особистості, симптоматикою посттравматичного стресового розладу, проявами посттравматичного зростання та особистісними рисами

Кореляційний аналіз за коефіцієнтом Спірмена виявив низку статистично значущих зв'язків між показниками посттравматичного стресового розладу (ПТСР), компонентами посттравматичного зростання та вольовими характеристиками особистості (Додаток Г, Таблиця Г.1, Рисунок 13). Отримані результати демонструють, що вольова сфера особистості має істотне значення як у зниженні рівня психологічного дистресу, так і у структурі особистісної трансформації після пережитого травматичного досвіду.

Шкала ПТСР виявила численні сильні негативні кореляції з основними вольовими якостями. Найтісніший зв'язок спостерігався з рішучістю ($\rho = -0.864$, $p < 0.001$) та самовладанням ($\rho = -0.867$, $p < 0.001$), що свідчить про роль цих характеристик у подоланні стресових станів. Значущі негативні кореляції також були встановлені з волею ($\rho = -0.782$, $p < 0.001$), наполегливістю ($\rho = -0.665$, $p < 0.001$), ціннісно-сисловою організацією особистості ($\rho = -0.684$, $p < 0.001$) і самостійністю ($\rho = -0.495$, $p = 0.001$). Отже, чим вищий рівень вольової саморегуляції, цілеспрямованості та смислової інтеграції, тим нижча вираженість посттравматичних симптомів. Крім того, з боку посттравматичного зростання лише духовні зміни продемонстрували маргінально значущий позитивний зв'язок із ПТСР ($\rho = 0.308$, $p = 0.050$), що може вказувати на те, що певна переоцінка сенсу життя відбувається в умовах підвищеної психологічної напруги.

Шкала «взаємовідносини з іншими» виявила дуже високі позитивні кореляції з іншими складовими посттравматичного зростання: з «новими можливостями» ($\rho = 0.945$, $p < 0.001$), «особистісною силою» ($\rho = 0.885$, $p < 0.001$), «духовними змінами» (ρ

= 0.648, $p < 0.001$) та «визнанням життя» ($\rho = 0.862$, $p < 0.001$). Це свідчить про тісний зв'язок між міжособистісною підтримкою та загальним позитивним осмисленням пережитого. Водночас було виявлено негативну кореляцію з ціннісно-сисловою організацією ($\rho = -0.328$, $p = 0.036$) та самовладанням ($\rho = -0.311$, $p = 0.048$), що може свідчити про певну схильність респондентів з високою внутрішньою інтеграцією до зосередженості на внутрішніх смислах, а не на зовнішніх стосунках.

Шкала «нові можливості» також позитивно корелювала з усіма іншими складовими зростання: з «взаємовідносинами з іншими» ($\rho = 0.945$, $p < 0.001$), «особистісною силою» ($\rho = 0.854$, $p < 0.001$), «духовними змінами» ($\rho = 0.595$, $p < 0.001$) та «визнанням життя» ($\rho = 0.787$, $p < 0.001$). Значущими негативними зв'язками у цій шкалі була кореляція з волею ($\rho = -0.309$, $p = 0.049$) та наполегливістю ($\rho = -0.358$, $p = 0.022$), що може вказувати на зниження потреби у переосмисленні цілей у респондентів із уже сформованою вольовою структурою.

Шкала «особистісна сила» також виявила тісний позитивний зв'язок з усіма іншими аспектами зростання: з «новими можливостями» ($\rho = 0.854$, $p < 0.001$), «взаємовідносинами» ($\rho = 0.885$, $p < 0.001$), «духовними змінами» ($\rho = 0.559$, $p < 0.001$) та «визнанням життя» ($\rho = 0.821$, $p < 0.001$). Водночас, було виявлено помірний негативний зв'язок з наполегливістю ($\rho = -0.327$, $p = 0.037$), що може свідчити про те, що особистісна сила не завжди прямо пов'язана з жорсткою доцільністю дії, а іноді формується за рахунок більш м'яких ресурсів — самоусвідомлення, рефлексії, підтримки.

Схожа картина спостерігалася у шкалі «духовні зміни», яка виявила позитивні кореляції з усіма складовими зростання: з «взаємовідносинами» ($\rho = 0.648$), «новими можливостями» ($\rho = 0.595$), «особистісною силою» ($\rho = 0.559$) та «визнанням життя» ($\rho = 0.512$), усі $p < 0.001$. Натомість значущі негативні кореляції були виявлені з

рішучістю ($\rho = -0.503$, $p < 0.001$), самовладанням ($\rho = -0.606$, $p < 0.001$), волею ($\rho = -0.512$, $p < 0.001$) та самостійністю ($\rho = -0.403$, $p = 0.009$), що може свідчити про те, що глибокі духовні переосмислення частіше виникають у респондентів із менш стабільною вольовою саморегуляцією.

Шкала «визнання життя» позитивно корелювала з усіма іншими компонентами зростання: з «особистісною силою» ($\rho = 0.821$), «новими можливостями» ($\rho = 0.787$), «взаємовідносинами з іншими» ($\rho = 0.862$) та «духовними змінами» ($\rho = 0.512$), всі $p < 0.001$. Крім того, було виявлено позитивну кореляцію з організацією діяльності ($\rho = 0.328$, $p = 0.036$), що може вказувати на те, що вміння структурувати власні дії сприяє більш позитивному переосмисленню життя.

Загалом результати свідчать про те, що високий рівень вольових якостей і смисложиттєвих орієнтирів асоціюється з нижчим рівнем ПТСР і специфічним профілем посттравматичного зростання, де менше місце займають емоційні або духовні потрясіння, а більшу роль відіграють стабільність, внутрішня інтеграція та контроль над поведінкою. Водночас у респондентів із нижчими вольовими ресурсами зростання часто набуває форми глибокого духовного пошуку, перебудови пріоритетів і переоцінки смислів життя, що може бути як потенційно ресурсним, так і уразливим аспектом адаптації.

Рисунок 13 – Кореляційна матриця між ПТСР, показниками ПТЗ та компонентами вольової організації

	ПТСР	Взаємовідносини з іншими	Нові можливості	Особистісна сила	Духовні зміни	Визнання Життя
Взаємовідносини з іншими						
Нові можливості		0,945***				
Особистісна сила		0,885***	0,854***			
Духовні зміни		0,648***	0,595***	0,559***		
Визнання Життя		0,862***	0,787***	0,821***	0,512***	
Ціннісно-смилова організація особистості	-0,684***	-0,328*				
Організація діяльності						0,328*
Рішучість	-0,864***				-0,503***	
Наполегливість	-0,665***		-0,358*	-0,327*		
Самовладання	-0,867***	-0,311*			-0,606***	
Самостійність	-0,495**				-0,402**	
Воля	-0,782***		-0,309*		-0,512***	

Кореляційний аналіз, проведений з використанням коефіцієнта Спірмена, засвідчив численні статистично значущі взаємозв'язки між базовими рисами особистості та іншими ключовими психологічними показниками (Додаток Г, Таблиця Г.2, Рисунок 14). Зокрема, екстраверсія, дружелюбність, добросовісність, емоційна стабільність і відкритість новому досвіду виявили різний ступінь асоціацій із вольовими характеристиками, показниками ПТСР і параметрами посттравматичного зростання.

Екстраверсія виявила помірну кількість статистично значущих позитивних кореляцій. Вона була пов'язана з організацією діяльності ($\rho = 0.569$, $p < 0.001$), особистісною силою ($\rho = 0.511$, $p < 0.001$), духовними змінами ($\rho = 0.443$, $p = 0.004$), визнанням життя ($\rho = 0.640$, $p < 0.001$), взаємовідносинами з іншими ($\rho = 0.469$, $p = 0.002$), а також новими можливостями ($\rho = 0.313$, $p = 0.046$). Такі результати свідчать, що екстравертованість асоціюється як із позитивною соціальною адаптацією, так і з тенденцією до особистісного зростання після пережитих криз. Водночас, екстраверсія не демонструвала значущих зв'язків із вольовими рисами або рівнем ПТСР.

Дружелюбність продемонструвала виразні зв'язки з вольовими характеристиками. Було виявлено статистично значущі позитивні кореляції з рішучістю ($\rho = 0.687$, $p < 0.001$), наполегливістю ($\rho = 0.350$, $p = 0.025$), самовладанням ($\rho = 0.642$, $p < 0.001$), самостійністю ($\rho = 0.348$, $p = 0.026$), волею ($\rho = 0.549$, $p < 0.001$), а також з ціннісно-сисловою організацією особистості ($\rho = 0.351$, $p = 0.024$). Ці зв'язки підкреслюють роль дружелюбності як соціального ресурсу, що сприяє формуванню й утриманню вольової регуляції поведінки. Водночас дружелюбність була негативно пов'язана з ПТСР ($\rho = -0.648$, $p < 0.001$) та духовними змінами ($\rho = -0.527$, $p < 0.001$). Це може свідчити про те, що більш дружелюбні особи рідше

переживають глибоку внутрішню трансформацію після травматичних подій, але водночас мають нижчий рівень посттравматичних симптомів.

Добросовісність виявила найширший спектр значущих позитивних зв'язків із вольовими якостями, включно з рішучістю ($\rho = 0.793$, $p < 0.001$), наполегливістю ($\rho = 0.723$, $p < 0.001$), самовладанням ($\rho = 0.875$, $p < 0.001$), самостійністю ($\rho = 0.329$, $p = 0.036$), волею ($\rho = 0.747$, $p < 0.001$) і ціннісно-сисловою організацією особистості ($\rho = 0.582$, $p < 0.001$). Ці кореляції свідчать про тісний взаємозв'язок між добросовісністю та вольовою саморегуляцією, що є основою ефективної адаптації до життєвих труднощів. У свою чергу, добросовісність негативно корелювала з ПТСР ($\rho = -0.867$, $p < 0.001$), новими можливостями ($\rho = -0.438$, $p = 0.004$), взаємовідносинами з іншими ($\rho = -0.442$, $p = 0.004$), духовними змінами ($\rho = -0.514$, $p < 0.001$) та особистісною силою ($\rho = -0.354$, $p = 0.023$). Це свідчить про те, що добросовісні особи частіше зберігають стабільну систему переконань і менше схильні до кризового переосмислення досвіду після травми.

Емоційна стабільність також тісно пов'язана з низкою вольових характеристик. Значущі позитивні кореляції виявлено з рішучістю ($\rho = 0.793$, $p < 0.001$), наполегливістю ($\rho = 0.630$, $p < 0.001$), самовладанням ($\rho = 0.746$, $p < 0.001$), самостійністю ($\rho = 0.553$, $p < 0.001$), волею ($\rho = 0.754$, $p < 0.001$), організацією діяльності ($\rho = 0.379$, $p = 0.015$) та ціннісно-сисловою організацією ($\rho = 0.720$, $p < 0.001$). Крім того, емоційна стабільність мала сильну негативну кореляцію з ПТСР ($\rho = -0.858$, $p < 0.001$), що підтверджує її захисну роль у збереженні психологічної рівноваги після травматичних подій. Водночас значущих зв'язків з показниками посттравматичного зростання, окрім згаданого зв'язку з ПТСР, виявлено не було.

Відкритість новому досвіду виявилася тісно інтегрованою з вольовою сферою. Встановлено значущі позитивні зв'язки з ціннісно-сисловою організацією ($\rho = 0.614$,

$p < 0.001$), організацією діяльності ($\rho = 0.678$, $p < 0.001$), рішучістю ($\rho = 0.519$, $p < 0.001$), наполегливістю ($\rho = 0.499$, $p < 0.001$), самовладанням ($\rho = 0.448$, $p = 0.003$), самостійністю ($\rho = 0.714$, $p < 0.001$) та волею ($\rho = 0.669$, $p < 0.001$). Крім того, відкритість виявила негативний зв'язок із ПТСР ($\rho = -0.477$, $p = 0.002$), що дозволяє припустити її адаптаційне значення у подоланні наслідків травматичного досвіду. Також спостерігався позитивний зв'язок з визнанням життя ($\rho = 0.357$, $p = 0.022$), що є одним із ключових компонентів посттравматичного зростання. Інші зв'язки з параметрами зростання не досягли статистичної значущості.

Таким чином, результати аналізу вказують на провідну роль добросовісності, емоційної стабільності та відкритості новому досвіду в зниженні рівня ПТСР та формуванні адаптивного вольового профілю. Натомість дружелюбність і екстраверсія виявили більш тісний зв'язок із міжособистісними аспектами зростання та меншою схильністю до внутрішньої перебудови у відповідь на травматичний досвід. Особистісні риси, які супроводжуються високою вольовою організованістю, є критично важливими для формування психологічної стійкості в умовах посттравматичного навантаження.

Рисунок 14 – Кореляційна матриця між ПТСР, показниками ПТЗ, компонентами вольової організації та особистісними рисами.

	Екстраверсія	Дружелюбність	Добросовісність	Емоційна стабільність	Відкритість новому досвіду
Ціннісно-смилова організація особистості		0,351*	0,582***	0,720***	0,614***
Організація діяльності	0,569***			0,379*	0,678***
Рішучість		0,687***	0,793***	0,793***	0,519***
Наполегливість		0,350*	0,723***	0,630***	0,499***
Самовладання		0,642***	0,875***	0,746***	0,448**
Самостійність		0,348*	0,329*	0,553***	0,714***
Воля		0,549***	0,747***	0,754***	0,669***
ПТСР		-0,648***	-0,867***	-0,858***	-0,477**
Взаємовідносини з іншими	0,469**		-0,442**		
Нові можливості	0,313*		-0,438**		
Особистісна сила	0,511***		-0,354*		
Духовні зміни	0,443**	-0,527***	-0,514***		
Визнання Життя	0,640***				0,357*

Результати аналізу перехресної таблиці свідчать про статистично значущий взаємозв'язок між рівнем ціннісно-сислової організації особистості та наявністю нагород за участь у бойових діях (Додаток Г, Таблиця Г.3). Згідно з отриманими даними, серед респондентів з достатнім рівнем розвитку ціннісно-сислової організації лише 5 осіб мали нагороди, тоді як 16 — не мали. Натомість серед респондентів із низьким рівнем розвитку 13 осіб мали бойові нагороди, а лише 7 — не мали. Загалом, це означає, що наявність нагород частіше асоціюється з нижчим рівнем ціннісно-сислової організації (13 із 18 нагороджених мали низький рівень), тоді як її достатній рівень частіше спостерігається в тих, хто не має нагород.

Статистичний аналіз підтвердив значущість цього зв'язку: $\chi^2 = 7.06$, $df = 1$, $p = 0.008$. Значення коефіцієнтів асоціації, зокрема коефіцієнта контингентності (0.383), коефіцієнта Фі (0.415) та V Крамера (0.415), вказують на помірну силу зв'язку між двома змінними. Отже, можна припустити, що досвід отримання нагород за бойові дії пов'язаний із певним зниженням внутрішньої сислової інтеграції. Це може відображати глибші ціннісні дилеми, внутрішній конфлікт або переоцінку сенсів, які виникають у процесі переживання бойового досвіду та його визнання.

Результати аналізу перехресної таблиці вказують на наявність статистично значущого зв'язку між рівнем організації діяльності та наявністю нагород за участь у бойових діях (Додаток Г, Таблиця Г.4). Згідно з даними, серед респондентів із високим рівнем організації діяльності лише 3 особи мали нагороди, тоді як 9 не мали. У групі з достатнім рівнем розвитку ситуація є протилежною: 15 осіб були нагороджені, а 9 — ні. Цікаво, що серед респондентів із низьким рівнем організації діяльності жоден не мав нагород, усі 5 респондентів не відзначались офіційним визнанням. Такий розподіл свідчить про те, що нагороди найчастіше отримували респонденти з достатнім, але не найвищим рівнем організаційного розвитку.

Результати χ^2 -критерію підтверджують статистичну значущість цього зв'язку ($\chi^2 = 9.02$, $df = 2$, $p = 0.011$). Значення коефіцієнта контингентності становить 0.425, а V Крамера — 0.469, що вказує на помірно сильний зв'язок між змінними. Інтерпретація результатів може вказувати на те, що висока організаційна здатність сама по собі не гарантує визнання у формі нагород, тоді як достатній рівень організованості може поєднуватися з більш активною участю у бойових завданнях, що підлягають офіційному відзначенню. У свою чергу, найнижчий рівень організації, ймовірно, обмежує можливості для активної участі у структурованій бойовій діяльності, що і відображається у повній відсутності нагород серед цієї групи.

Аналіз перехресної таблиці виявив статистично значущий зв'язок між рівнем рішучості та наявністю нагород за участь у бойових діях (Додаток Г, Таблиця Г.5). Розподіл респондентів показує цікаву закономірність: у групі з високим рівнем рішучості переважали ті, хто мав нагороди (3 з 5), тоді як у групі з достатнім рівнем розвитку більшість не мали нагород (21 з 31). Найбільш виразна картина спостерігається в групі з низьким рівнем рішучості, де всі 5 респондентів були нагороджені, а жоден не потрапив до категорії «без нагород». Статистичний тест χ^2 підтверджує значущість виявленого зв'язку ($\chi^2 = 8.62$, $df = 2$, $p = 0.013$). Значення коефіцієнта контингентності становить 0.417, а V Крамера — 0.459, що вказує на помірну силу зв'язку між рівнем рішучості та фактом нагородження.

Отримані результати демонструють неоднозначну залежність: з одного боку, високий рівень рішучості частково асоціюється з наявністю бойових відзнак, проте найвища частка нагороджених — саме серед респондентів з низьким рівнем рішучості. Такий парадоксальний результат може свідчити про те, що сам факт нагородження не завжди відображає психологічну готовність до рішучих дій у широкому розумінні. У деяких випадках респонденти з нижчою рішучістю могли бути відзначені за

обставинами, не пов'язаними із свідомою ініціативністю, або ж їх рішучість могла змінитися після травматичного досвіду, що не виключає ретроспективного зниження самооцінки в цій сфері.

Результати аналізу перехресної таблиці показали високий рівень статистичної значущості зв'язку між рівнем наполегливості та наявністю нагород за участь у бойових діях (Додаток Г, Таблиця Г.6). У групі з високим рівнем наполегливості не було жодного респондента, який мав би нагороди — усі 12 осіб із цієї категорії не були нагороджені. У той же час, серед респондентів із достатнім рівнем розвитку 13 осіб отримали нагороди, а 11 — ні. Найбільш виразною виявилася ситуація серед респондентів з низьким рівнем наполегливості: усі 5 осіб із цієї групи мали нагороди, і жоден — не залишився без них. Проведений χ^2 -тест підтвердив значущість цього взаємозв'язку на високому рівні ($\chi^2 = 16.8$, $df = 2$, $p < 0.001$). Значення коефіцієнта контингентності становить 0.539, а V Крамера — 0.640, що свідчить про сильний зв'язок між змінними.

Отримані результати виглядають парадоксально і можуть мати кілька можливих пояснень. З одного боку, високий рівень наполегливості не асоціюється з отриманням нагород, що може вказувати на певний тип мотивації, не орієнтованої на зовнішнє визнання. З іншого боку, усі респонденти з низькою наполегливістю були нагороджені, що може свідчити про те, що їхня участь у бойових діях не була довготривалою чи ініціативною, але все ж пов'язана з конкретними подіями, які були відзначені. Також не виключено, що низький рівень наполегливості відображає посттравматичні зміни у вольовій сфері, які виникли вже після завершення бойового досвіду. У будь-якому разі, ці результати вимагають глибшого якісного аналізу й подальшої інтерпретації в контексті пережитих подій.

Аналіз перехресної таблиці засвідчив статистично значущий зв'язок між рівнем самовладання та наявністю нагород за участь у бойових діях (Додаток Г, Таблиця Г.7). Дані показують, що серед респондентів із високим рівнем самовладання більшість були нагороджені (3 з 5), тоді як у категорії з достатнім рівнем розвитку нагороди мали 10 з 31 осіб, а 21 — не мали. Найбільш контрастною виявилася група з низьким рівнем самовладання, де всі 5 респондентів мали бойові нагороди, а жоден — не потрапив до категорії «без нагород». Результати χ^2 -тесту підтверджують значущість спостережуваного зв'язку ($\chi^2 = 8.62$, $df = 2$, $p = 0.013$). Значення коефіцієнта контингентності становить 0.417, а Cramer's V — 0.459, що вказує на помірну силу асоціації між рівнем самовладання та наявністю нагород.

Ці результати демонструють цікаву і суперечливу тенденцію. З одного боку, високий рівень самовладання не гарантує отримання нагород, однак наявність таких частіше зустрічається саме в групах із крайніми показниками — як високим, так і низьким. Особливо показовим є факт, що всі респонденти з низьким самовладанням були нагороджені, що потенційно свідчить про зміни у вольовій сфері, які могли виникнути вже після участі у бойових діях. Це може відображати вплив бойового досвіду на внутрішню регуляцію емоційного стану — або як наслідок психотравматизації, або як форма вичерпання внутрішніх ресурсів унаслідок екстремального навантаження. Отже, нагородження не завжди є індикатором внутрішньої стійкості, а радше пов'язане зі складним переживанням бойового досвіду, який по-різному впливає на психологічні характеристики особистості.

Аналіз перехресної таблиці засвідчив статистично значущий зв'язок між рівнем розвитку інтегральної волі та наявністю нагород за участь у бойових діях (Додаток Г, Таблиця Г.8). Згідно з розподілом, серед респондентів із високим рівнем волі більшість (3 з 5) мали нагороди, тоді як у групі з достатнім рівнем розвитку — 10 із 31 осіб були

нагороджені, а 21 — ні. Найбільш виразною виявилася група з низьким рівнем волі, де всі 5 респондентів отримали бойові нагороди, і жоден не залишився без них. Результати критерію χ^2 підтверджують наявність статистично значущого зв'язку ($\chi^2 = 8.62$, $df = 2$, $p = 0.013$). Значення коефіцієнта контингентності становить 0.417, а V Крамера — 0.459, що свідчить про помірну силу зв'язку між змінними.

Отримані дані вказують на нестандартну закономірність: попри те, що вищий рівень волі частіше асоціюється з адаптивною поведінкою, саме найнижчий рівень виявився повністю пов'язаним із наявністю нагород. Це може свідчити про декілька можливих інтерпретацій. По-перше, бойові нагороди не завжди є маркером внутрішньої сили — вони можуть бути пов'язані з обставинами, які не залежать безпосередньо від вольового зусилля (наприклад, випадкове потрапляння в бойові ситуації, кон'юнктура служби, накази тощо). По-друге, низькі показники волі можуть бути наслідком травматичних подій, а не передумовою — тобто бойовий досвід, навіть визнаний офіційно, міг виснажити вольову регуляцію та призвести до її зниження. Нарешті, сам факт нагородження може по-різному сприйматись учасниками: для одних — як мотиваційний ресурс, для інших — як психологічне навантаження, що потребує осмислення. Таким чином, зв'язок між нагородами та рівнем волі є складним, не лінійним і потребує подальшого якісного аналізу в контексті суб'єктивного сприйняття бойового досвіду.

Аналіз перехресної таблиці виявив вкрай сильний і статистично значущий зв'язок між наявністю нагород за участь у бойових діях та рівнем посттравматичного стресового розладу (Додаток Г, Таблиця Г.9). Розподіл респондентів за категоріями свідчить про чітку закономірність: серед тих, хто має нагороди, переважна більшість (15 із 18 осіб) перебувають у категорії «підозра на ПТСР», тоді як серед добре адаптованих лише 3 особи мають нагороди, а жоден із респондентів із «розладами

адаптації» не мав нагород. Натомість у категорії «ні» (тобто без нагород) ситуація протилежна — більшість добре адаптовані (15 осіб), або мають розлади адаптації (8 осіб), але жодного випадку підозри на ПТСР серед ненагороджених не виявлено. Статистичні результати є однозначними: значення $\chi^2 = 30.8$ при $df = 2$ і $p < 0.001$ підтверджує надзвичайно сильну залежність між змінними. Значення коефіцієнта контингентності становить 0.655, а V Крамера — 0.867, що вказує на дуже високий рівень асоціації між наявністю нагород та рівнем ПТСР. Коефіцієнт Фі не розрахований у зв'язку з багатокатегоріальністю однієї зі змінних.

Отримані результати можуть бути інтерпретовані кількома способами. З одного боку, отримання бойових нагород значно частіше зустрічається серед респондентів із ознаками посттравматичного стресу, що може свідчити про особливо інтенсивний або ризикований характер їхнього бойового досвіду. Тобто ті, кого відзначали офіційно, ймовірно, мали справу з більш критичними або травматичними ситуаціями, які спричинили психологічні наслідки. З іншого боку, можливим є й ретроспективний вплив: пережиті травми могли змінити суб'єктивне ставлення до нагород, посилити емоційний відгук на події, пов'язані з війною, і навіть спричинити внутрішній конфлікт щодо цінності відзнаки. Крім того, відсутність підозри на ПТСР серед ненагороджених може вказувати на відносно «легші» або менш ризиковані умови служби в цій групі. Загалом, зв'язок між бойовим визнанням та психічним станом є сильним і комплексним, що потребує подальшого якісного вивчення в контексті індивідуального досвіду та соціального ставлення до нагород.

3.4. Аналіз впливу компонентів вольової організації особистості на рівень посттравматичного стресового розладу

Результати лінійної регресії засвідчили високу якість моделі, побудованої для прогнозування рівня посттравматичного стресового розладу (ПТСР) за вольовими та смисловими характеристиками особистості (Додаток Г, Таблиця Г.10). Загальний коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0.929$) вказує на те, що модель пояснює понад 92% варіації значень ПТСР, що є винятково високим результатом. Скоригований показник ($\text{Adjusted } R^2 = 0.917$) також підтверджує стабільність моделі при врахуванні кількості предикторів. Значення $F = 74.4$ при $p < 0.001$ свідчить про статистичну значущість регресійного рівняння в цілому.

Серед предикторів статистично значущими виявились два: ціннісно-сміслова організація особистості та організація діяльності. Зокрема, ціннісно-сміслова організація має негативний вплив на рівень ПТСР ($\text{Estimate} = -2.233$, $p = 0.006$; $\text{Stand. Estimate} = -0.2980$), що вказує на те, що більш виражена смислова інтеграція пов'язана зі зниженням симптомів посттравматичного стресу. Натомість організація діяльності продемонструвала позитивну і статистично значущу асоціацію з ПТСР ($\text{Estimate} = 2.139$, $p = 0.035$; $\text{Stand. Estimate} = 0.2477$), що може свідчити про напруження, пов'язане з надмірним контролем або функціональним навантаженням, яке не завжди слугує як захисний фактор. Інші змінні — рішучість, наполегливість, самовладання, самостійність та воля — не досягли рівня статистичної значущості, хоча більшість із них демонстрували негативні коефіцієнти, що узгоджується з попередніми кореляційними результатами.

Перевірка припущень регресії виявила певні порушення нормальності розподілу залишків, зокрема за тестами Шапіро–Вілка ($p < 0.001$) та Андерсона–Дарлінга ($p = 0.002$). Водночас, тест Колмогорова–Смирнова не виявив істотних відхилень ($p =$

0.276), що може свідчити про те, що відхилення не є грубими. Щодо гетероскедастичності, тест Бройша–Пагана виявив її наявність ($p = 0.005$), тоді як результати інших тестів (Голдфельда–Квандта та Гаррісона–Маккейба) не підтвердили ці порушення. Таким чином, є підстави вважати, що в моделі присутнє незначне порушення гомоскедастичності, що може впливати на точність оцінки стандартних помилок. Тест Дарбіна–Ватсона не виявив автокореляції залишків ($DW = 1.95$, $p = 0.946$), що свідчить про дотримання одного з ключових припущень регресійного аналізу.

Отже, побудована модель є дуже інформативною та демонструє високу здатність до прогнозування рівня ПТСР на основі вольових і смислових характеристик, при цьому особливо важливу роль відіграють ціннісно-сміслова організація (як захисний фактор) та організаційна орієнтація (як потенційний чинник ризику).

Висновки до розділу III

Зібрані дані оброблено з використанням сучасних статистичних методів. Проведено описовий аналіз отриманих показників та перевірку розподілів. Для перевірки гіпотез про відмінності між групами ветеранів із різним рівнем розвитку вольових компонентів застосовано непараметричний критерій Крускала–Уолліса. Для оцінювання взаємозв'язків між кількісними показниками (вольові якості, бали ПТСР, рівні ПТЗ, особистісні риси) використано кореляційний аналіз за коефіцієнтом Спірмена. Крім того, побудовано множинну регресійну модель для визначення того, які саме характеристики волі найбільш сильно впливають на рівень ПТСР.

Встановлено статистично значущі відмінності в рівнях посттравматичного стресу між групами респондентів з різним розвитком вольових рис. Ветерани, які мали високий рівень цілеспрямованості, наполегливості, рішучості, самоконтролю та

загального показника "волі", демонстрували найнижчу інтенсивність симптомів ПТСР. Натомість у групах з недостатньо розвиненими вольовими якостями рівень ПТСР був максимально високим (у найслабшій за волею групі показники ПТСР досягали граничних значень). Зокрема, середній бал ПТСР у ветеранів з високим рівнем самовладання становив лише близько 67 балів, тоді як у ветеранів з низьким самовладанням – 154 бали (максимум за шкалою). Це чітко вказує на захисну функцію вольової саморегуляції щодо травматичного стресу.

Водночас за показниками посттравматичного зростання виявлено обернену тенденцію. Ветерани з низьким рівнем розвитку волі, які мали найважчий ПТСР, парадоксально демонстрували найвищі значення за шкалами ПТЗ – зокрема, вони відзначали максимальні можливі зміни у сфері духовних цінностей, міжособистісних стосунків та життєвої філософії. Групи з високою волею, навпаки, характеризувалися помірними, більш збалансованими показниками зростання. У найменш вольовій групі спостерігалася повна одноманітність відповідей щодо ПТЗ (всі респонденти декларували дуже високий рівень змін), що може свідчити про компенсаторний характер цього "зростання". Інакше кажучи, ветерани зі слабкою волею, ймовірно, переживають посттравматичне зростання як глибокий духовний пошук і перебудову світогляду, що частково слугує механізмом психологічного виживання на тлі важкого стресу. Натомість розвинена воля, очевидно, допомагає ветеранам краще інтегрувати травматичний досвід без крайніх потрясінь, забезпечуючи більш стримані та реалістичні особистісні зміни.

Кореляційний аналіз підтвердив зазначені закономірності. Виявлено сильні обернені кореляції між рівнем ПТСР та оцінками вольових якостей. Найтісніше знижували ПТСР такі риси, як рішучість та самовладання: ветерани, які набрали високі бали за цими шкалами, практично не мали клінічно значущих симптомів ПТСР. Також

негативно з ПТСР корелювали наполегливість, загальний інтегральний показник волі, ціннісно-смилова організація особистості та самостійність. Єдиний позитивний зв'язок ПТСР виявлено з показником "духовні зміни", що свідчить про те, що чим важчий стрес, тим більш радикальні духовні зрушення декларує людина. Аналіз взаємозв'язків між вольовими рисами та компонентами ПТЗ показав, що глибокі духовні зміни після травми частіше притаманні ветеранам з меншою здатністю до саморегуляції (значущі негативні кореляції духовності з рішучістю, самоконтролем, волею та самостійністю). Натомість один із аспектів ПТЗ – усвідомлення цінності життя – мав прямий позитивний зв'язок з організованістю діяльності, тобто вміння планувати і впорядковувати власні дії сприяло більшому цінуванню життя після пережитого.

Отримані результати свідчать про цілісний патерн: високий рівень вольової організації особистості асоціюється з нижчою психотравматичною симптоматикою та більш стабільним профілем посттравматичного зростання, тоді як дефіцит волі – з важким ПТСР і одночасно схильністю до екстремальних, потенційно ілюзорних проявів одного з компонентів зростання. Цей висновок підтверджується і аналізом особистісних рис. Ветерани з сильною волею виявилися більш емоційно стабільними, добросовісними, відкритими та соціально орієнтованими, що вказує на загальну особистісну зрілість та резилієнтність. В свою чергу, ветерани з ослабленим вольовим потенціалом мали риси, пов'язані з більшою емоційною уразливістю та схильністю до дезадаптивних реакцій.

Моделювання впливу різних вольових компонентів на рівень ПТСР дозволило виокремити найбільш значущі фактори. Встановлено, що серед складників вольової організації особистості найпотужнішим захисним фактором виступає ціннісно-смилова визначеність (висока усвідомленість життєвих цілей і цінностей). Ветерани,

які мали сформовану внутрішню систему смислів, статистично значуще рідше проявляли симптоми ПТСР. Натомість компонент, пов'язаний із організацією діяльності (здатністю планувати, підтримувати порядок і дисципліну), у регресійній моделі продемонстрував позитивний зв'язок із рівнем ПТСР. Іншими словами, сама по собі висока організованість без належної гнучкості та смислової опори може не запобігати стресовим розладам, а іноді й супроводжуватися підвищеною ригідністю реагування. Такий результат узгоджується з ідеєю, що саме поєднання сильної волі з глибокими внутрішніми цінностями забезпечує найкращий адаптивний ефект.

Таким чином, у ході емпіричного дослідження отримано вичерпні відповіді на поставлені питання. Вольові якості особистості тісно пов'язані з переживанням ветеранами бойового стресу. Їх високий рівень значно полегшує подолання ПТСР і корелює з конструктивним посттравматичним розвитком, тоді як їх низький рівень спричиняє ускладнене відновлення та супроводжується формуванням радше компенсаторних ідеалізованих уявлень про зростання. Отже, емпірично доведено, що сильна особиста воля є важливою передумовою успішної психологічної адаптації ветеранів після травматичних подій.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє цілісно оцінити значення вольових якостей особистості у подоланні посттравматичного стресу та формуванні посттравматичного зростання ветеранів. Теоретичний аналіз показав, що воля як психологічний феномен є багатовимірною структурою, що включає різні взаємопов'язані риси (цілеспрямованість, наполегливість, самоконтроль тощо) і відіграє ключову роль у свідомій саморегуляції. До того ж, нейробіологічні дані пов'язують волю з функціонуванням префронтальної кори мозку (центру виконавчого контролю), що надає їй нейрофізіологічного підґрунтя. Вольові якості тісно переплетені з мотивацією та світоглядними цінностями особистості, забезпечуючи здатність діяти наполегливо навіть у несприятливих умовах. Наукові джерела свідчать, що сильна воля сприяє розвитку ефективних копінг-стратегій (таких як протистояння униканню і пошук сенсу) та підвищує стійкість до стресу. Близьким за змістом є поняття життестійкості (hardiness), що поєднує контроль, залученість та прийняття викликів: дослідження вказують, що саме такі "загартовані" особи частіше демонструють посттравматичне зростання і краще психологічне благополуччя після важких випробувань. Посттравматичний стресовий розлад розглядається як складний комплекс симптомів, подолання якого вимагає активної роботи над травматичними спогадами – у цій сфері воля допомагає не здатися перед болем і довести лікування до кінця. Посттравматичне зростання, за теоріями, можливе завдяки глибинному переосмисленню травми; при цьому наявність внутрішніх вольових ресурсів може стати тією основою, що дозволяє пережити кризу не тільки з мінімальними втратами, але й знайти в ній нові смисли для особистісного розвитку.

Емпіричні результати дослідження підтвердили гіпотезу про суттєву роль волі у посттравматичній адаптації. По-перше, отримано пряму відповідь на питання про

зв'язок волі з ПТСР. Цей зв'язок виявився сильним і негативним. У ветеранів із розвиненими вольовими якостями рівень ПТСР значно нижчий, тоді як брак волі супроводжується важким ПТСР. По-друге, стосовно питання про посттравматичне зростання виявлено, що вплив волі носить непрямий і складний характер. Сама по собі висока воля не гарантує високих суб'єктивних показників ПТЗ – навпаки, ветерани з найсильнішою волею оцінювали своє зростання помірно, без радикальних змін, зате ті, кому бракувало волі, декларували дуже високий рівень ПТЗ, передусім у сфері духовних змін. Отже, на друге питання можна відповісти так: вольові якості впливають на характер посттравматичного зростання, визначаючи його якість більше, ніж кількість - сильна воля пов'язана з більш реалістичним і гармонійним зростанням, натомість слабка воля – із крайнім, імовірно ілюзорним зростанням. По-третє, з'ясовано, які компоненти вольової організації є найбільш значущими для адаптації після травми. Найбільшу захисну дію чинить усвідомлена мотивація та наявність чітких життєвих цілей (смилова визначеність): саме цей аспект волі найсильніше диференціює ветеранів з різним рівнем ПТСР. Водночас цікавим відкриттям є факт, що надмірно формальна дисциплінованість та організованість без достатньої гнучкості може не забезпечити успішного подолання травми. Таким чином, на всі три дослідницькі питання отримано відповіді, які узгоджуються між собою і зі створеною теоретичною моделлю.

Усі поставлені завдання дослідження виконані. Проведено теоретичний огляд літератури, розроблено й реалізовано відповідну методику дослідження, а також здійснено комплексний статистичний аналіз, що виявив чіткі закономірності. Мета роботи – з'ясувати роль вольових якостей у подоланні ПТСР і досягненні ПТЗ – досягнута. Новизна здобутих результатів полягає у виявленні нового аспекта: надмірно високі декларовані показники ПТЗ, як з'ясовано, можуть поєднуватися саме з

недостатнім розвитком вольових рис та слугувати індикатором уразливості (ілюзорного зростання). Це доповнює наукові уявлення про посттравматичний розвиток, показуючи двоїстість ролі волі. З одного боку, підтверджено її адаптивну функцію у стримуванні посттравматичних симптомів, з іншого – виявлено опосередкований вплив на характер посттравматичних змін особистості. Практична значущість роботи полягає у тому, що врахування рівня розвитку вольових якостей може покращити діагностику психічного стану ветеранів та диференціацію їх потреб: ті, хто має знижений вольовий потенціал, потребують додаткового акценту на формування навичок саморегуляції. Зазначимо, що дослідження охопило лише чоловіків-ветеранів; надалі варто перевірити, чи аналогічні тенденції проявляються і в інших групах постраждалих (наприклад, жінок-військових або цивільних осіб після травми). Результати дослідження доцільно використати при плануванні психологічної реабілітації військовослужбовців, зокрема шляхом спеціальних тренінгів з розвитку цілеспрямованості, витривалості, самоконтролю та пошуку життєвих смислів. Таким чином, розвинені вольові якості виступають потужним внутрішнім ресурсом, що допомагає ветеранам успішніше долати наслідки травмуючих подій і досягати автентичного особистісного зростання та розвитку.

ПОСИЛАННЯ

- Зубовський, Д. С. (2018а). Адаптація та апробація україномовної версії методики “опитувальник посттравматичного зростання”. *Psychological journal*, 4(7), 121-135.
- Зубовський, Д. С. (2018b). Перевірка факторної структури україномовної методики Опитувальник посттравматичного зростання. *Український психологічний журнал*, 2, 36-47.
- Кліманська, М., Галецька, І. (2019). Українська адаптація короткого п’ятифакторного опитувальника особистості ТІРІ (ТІРІ-UKR). *Psychological journal*, 5(9), 57-76.
- Пророк, Н., Запорожець, О., Креймеєр, Д., Гридковець, Л., Царенко, Л., Ковальчук, О., Невмержицький, В., Кондратенко, Л., Манилова, Л., Чекстєре, О., & Палієнко, Т. (2018). *Основи реабілітаційної психології: Подолання наслідків кризи: Навчальний посібник (Том 1)* (Н. Пророк, заг. ред.; Л. Малогулко, заг. керівництво проектом). Київ. 208.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.)*. Arlington, VA: APA Publishing.
- Bartone, P. T., & Bowles, S. V. (2021). Hardiness predicts post-traumatic growth and well-being in severely wounded servicemen and their spouses. *Military Medicine*, 186(5-6), 500–504. <https://doi.org/10.1093/milmed/usaa250>
- Blackie, L. E. R., & Hudson, N. W. (2023). Trauma exposure and short-term volitional personality trait change. *Journal of Personality*, 91(3), 583–600. <https://doi.org/10.1111/jopy.12759>
- Dell’Osso, L., Lorenzi, P., Nardi, B., Carmassi, C., & Carpita, B. (2022). Post Traumatic Growth (PTG) in the frame of traumatic experiences. *Clinical Neuropsychiatry*, 19(6), 390–393. <https://doi.org/10.36131/cnfioritieditore20220606>

- Elam, T., & Taku, K. (2022). Differences between posttraumatic growth and resiliency: Their distinctive relationships with empathy and emotion recognition ability. *Frontiers in Psychology*, 13, 825161. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.825161>
- Fonzo, G. A., Goodkind, M. S., Oathes, D. J., et al. (2017). Selective effects of psychotherapy on frontopolar cortical function in PTSD. *American Journal of Psychiatry*, 174(12), 1175–1184. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2017.16091073>
- Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. New York: Free Press.
- Joseph, S., & Linley, P. A. (2005). Positive adjustment to threatening events: An organismic valuing theory of growth through adversity. *Review of General Psychology*, 9(3), 262–280. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.9.3.262>
- Kadri, A., Gracey, F., & Leddy, A. (2022). What factors are associated with posttraumatic growth in older adults? A systematic review. *Clinical Gerontologist*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/07317115.2022.2034200>
- Kuhl, J. (2001). *Motivation und Persönlichkeit: Interaktionen psychischer Systeme*. Göttingen: Hogrefe.
- Mann, S. K., Marwaha, R., & Torrico, T. J. (2024). Posttraumatic stress disorder. In *StatPearls* [Internet]. StatPearls Publishing. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK559129/>
- Park, C. L. (2010). Making sense of the meaning literature: An integrative review of meaning making and its effects on adjustment to stressful life events. *Psychological Bulletin*, 136(2), 257–301. <https://doi.org/10.1037/a0018301>
- Prati, G., & Pietrantoni, L. (2009). Optimism, social support, and coping strategies as factors contributing to posttraumatic growth: A meta-analysis. *Journal of Loss and Trauma*, 14(5), 364–388. <https://doi.org/10.1080/15325020902724271>

- Quirin, M., Jais, L., Di Domenico, S. I., Kuhl, J., & Ryan, R. M. (2021). Effortless willpower? The integrative self and self-determined goal pursuit. *Frontiers in Psychology*, 12, 626631. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.653458>
- Shackman, A. J., Tromp, D. P. M., Stockbridge, M. D., Kaplan, C. M., Tillman, R. M., & Fox, A. S. (2016). Dispositional negativity: An integrative psychological and neurobiological perspective. *Psychological bulletin*, 142(12), 1275–1314. <https://doi.org/10.1037/bul0000073>
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9(3), 455–471. <https://doi.org/10.1002/jts.2490090305>
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1–18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01
- Tedeschi, R. G., Shakespeare-Finch, J., Taku, K., & Calhoun, L. G. (2018). *Posttraumatic growth: Theory, research, and applications*. New York: Routledge.
- Valdez, C. E., & Lilly, M. M. (2016). Posttraumatic growth in survivors of intimate partner violence: an assumptive world process. *Journal of interpersonal violence*, 30(2), 215–231. <https://doi.org/10.1177/0886260514533154>
- Wang, S., Zhao, Y., & Li, J. (2023). True grit and brain: Trait grit mediates the connection of DLPFC functional connectivity density to posttraumatic growth following COVID-19. *Journal of Affective Disorders*, 325, 313–320. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.01.022>
- Wei, G., Si, R., Li, Y., Yao, Y., Chen, L., Zhang, S., Huang, T., Zou, L., Li, C., & Perrey, S. (2020). "No Pain No Gain": Evidence from a Parcel-Wise Brain Morphometry Study

on the Volitional Quality of Elite Athletes. *Brain sciences*, 10(7), 459.
<https://doi.org/10.3390/brainsci10070459>

World Health Organization. (2022). Post-traumatic stress disorder (PTSD) [Fact sheet]. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/post-traumatic-stress-disorder>

Wu, E. W., Hagan, M. J., Eschleman, K. J., & Gard, D. E. (2024). Hardiness predicts mental health recovery during the COVID-19 pandemic. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 16(6), 971–979. <https://doi.org/10.1037/tra0001660>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Frequencies of Стать

Стать	Counts	% of Total	Cumulative %
Чоловіча	41	100.0 %	100.0 %

Таблиця А.2

Frequencies of Вік

Вік	Counts	% of Total	Cumulative %
18–24 роки	15	36.6 %	36.6 %
25–34 роки	14	34.1 %	70.7 %
35–44 роки	5	12.2 %	82.9 %
45–54 роки	7	17.1 %	100.0 %

Таблиця А.3

Frequencies of Освіта

Освіта	Counts	% of Total	Cumulative %
Вища (бакалавр, магістр, спеціаліст)	22	53.7 %	53.7 %
Професійно-технічна (технікум, училище)	15	36.6 %	90.2 %
Середня (школа, коледж)	4	9.8 %	100.0 %

Таблиця А.4

Frequencies of Скільки часу ви перебували в районі бойових дій?

Скільки часу ви перебували в районі бойових дій?	Counts	% of Total	Cumulative %
до 3 місяців	15	36.6 %	36.6 %
від 3 місяців до пів року	2	4.9 %	41.5 %
більше ніж пів року	24	58.5 %	100.0 %

Таблиця А.5

Frequencies of Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?

Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?	Counts	% of Total	Cumulative %
Так	18	43.9 %	43.9 %
Ні	23	56.1 %	100.0 %

Таблиця А.6

Frequencies of Як ви ставитеся до свого бойового досвіду? Чи був він для вас к

Як ви ставитеся до свого бойового досвіду? Чи був він для вас к	Counts	% of Total	Cumulative %
ставлення позитивне (ціную свій бойовий досвід, пишаюся ним, розумію його важливість тощо)	19	46.3 %	46.3 %
ставлення байдуже («що є цей досвід, що його немає – однаково»)	3	7.3 %	53.7 %
ставлення негативне	5	12.2 %	65.9 %
не хочу говорити про будь-що, пов'язане з бойовим досвідом	14	34.1 %	100.0 %

Таблиця А.7

Frequencies of Як ставляться до вашого бойового досвіду люди, що оточують вас?

Як ставляться до вашого бойового досвіду люди, що оточують вас?	Counts	% of Total	Cumulative %
байдуже	9	22.0 %	22.0 %
з повагою (позитивно)	32	78.0 %	100.0 %

Таблиця А.8

Frequencies of Яку оцінку вашого бойового досвіду ви найчастіше чуєте?

Яку оцінку вашого бойового досвіду ви найчастіше чуєте?	Counts	% of Total	Cumulative %
байдужу	9	22.0 %	22.0 %
позитивну	32	78.0 %	100.0 %

Таблиця А.9

Frequencies of Чи готове суспільство по-справжньому зрозуміти й оцінити людей,

Чи готове суспільство по-справжньому зрозуміти й оцінити людей,	Counts	% of Total	Cumulative %
важко оцінити	28	68.3 %	68.3 %
не готове	13	31.7 %	100.0 %

Таблиця А.10

Frequencies of Чи є у вас поранення, контузії?

Чи є у вас поранення, контузії?	Counts	% of Total	Cumulative %
Є	37	90.2 %	90.2 %
Немає	4	9.8 %	100.0 %

Таблиця А.11

Frequencies of Чи доводилося вам втрачати на війні близьких товаришів чи добре знайомих вам людей?

Чи доводилося вам втрачати на війні близьких товаришів чи добре знайомих вам людей?	Counts	% of Total	Cumulative %
Доводилося	37	90.2 %	90.2 %
Не доводилося	4	9.8 %	100.0 %

Таблиця А.12

Frequencies of Чи є у вас можливість спілкуватися зі своїми бойовими побратима

Чи є у вас можливість спілкуватися зі своїми бойовими побратима	Counts	% of Total	Cumulative %
є можливість спілкуватися з бойовими побратимами і я це роблю	37	90.2 %	90.2 %
є можливість спілкуватися з людьми, які пройшли війну	2	4.9 %	95.1 %
не хочу такого спілкування	2	4.9 %	100.0 %

Додаток Б

Таблиця Б.1

Frequencies of Ціннісно-смілова організація особистості (p)

Ціннісно-смілова організація особистості (p)	Counts	% of Total	Cumulative %
Достатній рівень розвитку	21	51.2 %	51.2 %
Низький рівень розвитку	20	48.8 %	100.0 %

Таблиця Б.2

Frequencies of Організація діяльності (p)

Організація діяльності (p)	Counts	% of Total	Cumulative %
Високий рівень розвитку	12	29.3 %	29.3 %
Достатній рівень розвитку	24	58.5 %	87.8 %
Низький рівень розвитку	5	12.2 %	100.0 %

Таблиця Б.3

Frequencies of Рішучість (p)

Рішучість (p)	Counts	% of Total	Cumulative %
Високий рівень розвитку	5	12.2 %	12.2 %
Достатній рівень розвитку	31	75.6 %	87.8 %
Низький рівень розвитку	5	12.2 %	100.0 %

Таблиця Б.4

Frequencies of Наполегливість (p)

Наполегливість (p)	Counts	% of Total	Cumulative %
Високий рівень розвитку	12	29.3 %	29.3 %
Достатній рівень розвитку	24	58.5 %	87.8 %
Низький рівень розвитку	5	12.2 %	100.0 %

Таблиця Б.5

Frequencies of Самовладання (p)

Самовладання (p)	Counts	% of Total	Cumulative %
Високий рівень розвитку	5	12.2 %	12.2 %
Достатній рівень розвитку	31	75.6 %	87.8 %
Низький рівень розвитку	5	12.2 %	100.0 %

Таблиця Б.6

Frequencies of Самостійність (р)

Самостійність (р)	Counts	% of Total	Cumulative %
Високий рівень розвитку	7	17.1 %	17.1 %
Достатній рівень розвитку	32	78.0 %	95.1 %
Низький рівень розвитку	2	4.9 %	100.0 %

Таблиця Б.7

Frequencies of Воля (р)

Воля (р)	Counts	% of Total	Cumulative %
Високий рівень розвитку	5	12.2 %	12.2 %
Достатній рівень розвитку	31	75.6 %	87.8 %
Низький рівень розвитку	5	12.2 %	100.0 %

Таблиця Б.8

Frequencies of ПТСР (р)

ПТСР (р)	Counts	% of Total	Cumulative %
Добре адаптовані	18	43.9 %	43.9 %
Підозра на ПТСР	15	36.6 %	80.5 %
Розлади адаптації	8	19.5 %	100.0 %

Таблиця Б.9

Tests of Normality

		statistic	p
Ціннісно-смилова організація особистості	Shapiro-Wilk	0.913	0.002
	Kolmogorov-Smirnov	0.159	0.207
	Anderson-Darling	1.396	0.001
Організація діяльності	Shapiro-Wilk	0.914	0.003
	Kolmogorov-Smirnov	0.169	0.154
	Anderson-Darling	1.285	0.002
Рішучість	Shapiro-Wilk	0.943	0.028
	Kolmogorov-Smirnov	0.154	0.236
	Anderson-Darling	0.785	0.039
Наполегливість	Shapiro-Wilk	0.824	< .001
	Kolmogorov-Smirnov	0.276	0.002
	Anderson-Darling	2.861	< .001
Самовладання	Shapiro-Wilk	0.852	< .001
	Kolmogorov-Smirnov	0.207	0.042
	Anderson-Darling	2.868	< .001
Самостійність	Shapiro-Wilk	0.966	0.211
	Kolmogorov-Smirnov	0.122	0.514
	Anderson-Darling	0.571	0.131
Воля	Shapiro-Wilk	0.908	0.002
	Kolmogorov-Smirnov	0.164	0.180
	Anderson-Darling	1.419	< .001
ПТСР	Shapiro-Wilk	0.881	< .001
	Kolmogorov-Smirnov	0.178	0.115
	Anderson-Darling	1.745	< .001
Взаємовідносини з іншими	Shapiro-Wilk	0.907	0.002
	Kolmogorov-Smirnov	0.165	0.171
	Anderson-Darling	1.212	0.003
Нові можливості	Shapiro-Wilk	0.907	0.002
	Kolmogorov-Smirnov	0.182	0.101
	Anderson-Darling	1.385	0.001
Особистісна сила	Shapiro-Wilk	0.866	< .001
	Kolmogorov-Smirnov	0.250	0.007
	Anderson-Darling	2.182	< .001
Духовні зміни	Shapiro-Wilk	0.879	< .001
	Kolmogorov-Smirnov	0.178	0.117
	Anderson-Darling	1.659	< .001
Визнання Життя	Shapiro-Wilk	0.901	0.001
	Kolmogorov-Smirnov	0.155	0.228

Tests of Normality

		statistic	p
Екстраверсія	Anderson-Darling	1.439	< .001
	Shapiro-Wilk	0.925	0.006
	Kolmogorov-Smirnov	0.182	0.103
Дружелюбність	Anderson-Darling	1.076	0.007
	Shapiro-Wilk	0.912	0.002
	Kolmogorov-Smirnov	0.184	0.094
Добросовісність	Anderson-Darling	1.366	0.001
	Shapiro-Wilk	0.757	< .001
	Kolmogorov-Smirnov	0.307	< .001
Емоційна стабільність	Anderson-Darling	4.412	< .001
	Shapiro-Wilk	0.882	< .001
	Kolmogorov-Smirnov	0.241	0.011
Відкритість новому досвіду	Anderson-Darling	1.863	< .001
	Shapiro-Wilk	0.941	0.024
	Kolmogorov-Smirnov	0.133	0.405
	Anderson-Darling	0.794	0.037

Note. Additional results provided by *moretests*

Додаток В

Таблиця В.1

Kruskal-Wallis

	χ^2	df	p
ПТСР	4.185	1	0.041
Взаємовідносини з іншими	2.747	1	0.097
Нові можливості	1.565	1	0.211
Особистісна сила	2.307	1	0.129
Духовні зміни	1.125	1	0.289
Визнання Життя	0.338	1	0.561
Екстраверсія	2.513	1	0.113
Дружелюбність	0.374	1	0.541
Доброчесність	1.961	1	0.161
Емоційна стабільність	6.266	1	0.012
Відкритість новому досвіду	16.650	1	<.001

Group Descriptives

	Ціннісно-смилова організація особистості	N	Mean	SD	SE
ПТСР	Достатній рівень розвитку	21	80.52	14.45	3.152
	Низький рівень розвитку	20	103.85	34.83	7.787
Взаємовідносини з іншими	Достатній рівень розвитку	21	11.86	8.86	1.934
	Низький рівень розвитку	20	16.85	11.50	2.572
Нові можливості	Достатній рівень розвитку	21	11.48	6.80	1.484
	Низький рівень розвитку	20	14.20	7.70	1.721
Особистісна сила	Достатній рівень розвитку	21	11.38	3.69	0.806
	Низький рівень розвитку	20	11.75	7.45	1.665
Духовні зміни	Достатній рівень розвитку	21	3.71	2.24	0.489
	Низький рівень розвитку	20	3.40	4.24	0.947
Визнання Життя	Достатній рівень розвитку	21	7.52	2.91	0.635
	Низький рівень розвитку	20	7.90	4.70	1.051
Екстраверсія	Достатній рівень розвитку	21	7.29	2.00	0.437
	Низький рівень розвитку	20	6.40	1.54	0.343
Дружелюбність	Достатній рівень розвитку	21	10.33	1.88	0.410
	Низький рівень розвитку	20	10.10	2.17	0.486
Доброчесність	Достатній рівень розвитку	21	10.86	1.68	0.367
	Низький рівень розвитку	20	9.35	3.38	0.755
Емоційна стабільність	Достатній рівень розвитку	21	9.76	1.97	0.430
	Низький рівень розвитку	20	7.55	3.14	0.701
Відкритість новому досвіду	Достатній рівень розвитку	21	9.57	1.40	0.305
	Низький рівень розвитку	20	6.95	1.73	0.387

Таблиця В.2

Kruskal-Wallis

	χ^2	df	p
ПТСР	11.53	2	0.003
Взаємовідносини з іншими	16.86	2	<.001
Нові можливості	13.10	2	0.001
Особистісна сила	16.19	2	<.001
Духовні зміни	22.25	2	<.001
Визнання Життя	16.04	2	<.001
Екстраверсія	13.85	2	<.001
Дружелюбність	6.11	2	0.047
Добросовісність	12.39	2	0.002
Емоційна стабільність	13.74	2	0.001
Відкритість новому досвіду	23.46	2	<.001

Group Descriptives

	Організація діяльності (p)	N	Mean	SD	SE
ПТСР	Високий рівень розвитку	12	73.58	10.723	3.096
	Достатній рівень розвитку	24	104.38	31.278	6.385
	Низький рівень розвитку	5	76.00	0.000	0.000
Взаємовідносини з іншими	Високий рівень розвитку	12	8.42	8.039	2.321
	Достатній рівень розвитку	24	19.79	8.683	1.772
	Низький рівень розвитку	5	2.00	0.000	0.000
Нові можливості	Високий рівень розвитку	12	9.50	8.096	2.337
	Достатній рівень розвитку	24	15.88	5.959	1.216
	Низький рівень розвитку	5	6.00	0.000	0.000
Особистісна сила	Високий рівень розвитку	12	11.67	5.348	1.544
	Достатній рівень розвитку	24	13.92	3.035	0.619
	Низький рівень розвитку	5	0.00	0.000	0.000
Духовні зміни	Високий рівень розвитку	12	1.42	1.443	0.417
	Достатній рівень розвитку	24	5.38	3.104	0.634
	Низький рівень розвитку	5	0.00	0.000	0.000
Визнання Життя	Високий рівень розвитку	12	7.25	2.896	0.836
	Достатній рівень розвитку	24	9.33	3.002	0.613
	Низький рівень розвитку	5	1.00	0.000	0.000
Екстраверсія	Високий рівень розвитку	12	7.42	0.793	0.229
	Достатній рівень розвитку	24	7.17	1.857	0.379
	Низький рівень розвитку	5	4.00	0.000	0.000
Дружелюбність	Високий рівень розвитку	12	10.58	1.443	0.417
	Достатній рівень розвитку	24	9.67	2.220	0.453
	Низький рівень розвитку	5	12.00	0.000	0.000

Group Descriptives

	Організація діяльності (р)	N	Mean	SD	SE
Добросовісність	Високий рівень розвитку	12	11.67	0.492	0.142
	Достатній рівень розвитку	24	8.96	3.057	0.624
	Низький рівень розвитку	5	12.00	0.000	0.000
Емоційна стабільність	Високий рівень розвитку	12	10.67	2.674	0.772
	Достатній рівень розвитку	24	7.63	2.651	0.541
	Низький рівень розвитку	5	9.00	0.000	0.000
Відкритість новому досвіду	Високий рівень розвитку	12	10.25	1.357	0.392
	Достатній рівень розвитку	24	8.00	1.383	0.282
	Низький рівень розвитку	5	5.00	0.000	0.000

Таблиця В.3

Kruskal-Wallis

	χ^2	df	p
ПТСР	16.70	2	<.001
Взаємовідносини з іншими	16.31	2	<.001
Нові можливості	18.29	2	<.001
Особистісна сила	13.55	2	0.001
Духовні зміни	15.82	2	<.001
Визнання Життя	16.93	2	<.001
Екстраверсія	3.84	2	0.146
Дружелюбність	14.25	2	<.001
Добросовісність	15.05	2	<.001
Емоційна стабільність	19.48	2	<.001
Відкритість новому досвіду	9.18	2	0.010

Group Descriptives

	Рішучість (p)	N	Mean	SD	SE
ПТСР	Високий рівень розвитку	5	67.400	8.764	3.919
	Достатній рівень розвитку	31	85.839	17.380	3.122
	Низький рівень розвитку	5	154.000	0.000	0.000
Взаємовідносини з іншими	Високий рівень розвитку	5	17.400	2.191	0.980
	Достатній рівень розвитку	31	10.774	8.445	1.517
	Низький рівень розвитку	5	33.000	0.000	0.000
Нові можливості	Високий рівень розвитку	5	18.400	2.191	0.980
	Достатній рівень розвитку	31	10.097	6.046	1.086
	Низький рівень розвитку	5	24.000	0.000	0.000
Особистісна сила	Високий рівень розвитку	5	15.800	4.382	1.960
	Достатній рівень розвитку	31	9.839	5.361	0.963
	Низький рівень розвитку	5	18.000	0.000	0.000
Духовні зміни	Високий рівень розвитку	5	0.400	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	3.194	2.822	0.507
	Низький рівень розвитку	5	9.000	0.000	0.000
Визнання Життя	Високий рівень розвитку	5	10.200	1.095	0.490
	Достатній рівень розвитку	31	6.452	3.491	0.627
	Низький рівень розвитку	5	13.000	0.000	0.000
Екстраверсія	Високий рівень розвитку	5	6.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	6.710	2.036	0.366
	Низький рівень розвитку	5	8.000	0.000	0.000
Дружелюбність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	10.516	1.786	0.321
	Низький рівень розвитку	5	7.000	0.000	0.000

Group Descriptives

	Рішучість (p)	N	Mean	SD	SE
Добросовісність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	10.871	1.628	0.292
	Низький рівень розвитку	5	4.000	0.000	0.000
Емоційна стабільність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	9.129	1.857	0.334
	Низький рівень розвитку	5	3.000	0.000	0.000
Відкритість новому досвіду	Високий рівень розвитку	5	10.800	1.095	0.490
	Достатній рівень розвитку	31	7.935	2.048	0.368
	Низький рівень розвитку	5	8.000	0.000	0.000

Таблиця В.4

Kruskal-Wallis

	χ^2	df	p
ПТСР	20.79	2	<.001
Взаємовідносини з іншими	13.34	2	0.001
Нові можливості	13.16	2	0.001
Особистісна сила	9.25	2	0.010
Духовні зміни	18.11	2	<.001
Визнання Життя	16.57	2	<.001
Екстраверсія	18.94	2	<.001
Дружелюбність	13.36	2	0.001
Добросовісність	24.09	2	<.001
Емоційна стабільність	19.58	2	<.001
Відкритість новому досвіду	8.06	2	0.018

Group Descriptives

	Наполегливість (p)	N	Mean	SD	SE
ПТСР	Високий рівень розвитку	12	70.50	6.974	2.013
	Достатній рівень розвитку	24	89.67	17.888	3.651
	Низький рівень розвитку	5	154.00	0.000	0.000
Взаємовідносини з іншими	Високий рівень розвитку	12	12.92	11.049	3.190
	Достатній рівень розвитку	24	11.08	6.520	1.331
	Низький рівень розвитку	5	33.00	0.000	0.000
Нові можливості	Високий рівень розвитку	12	11.00	8.581	2.477
	Достатній рівень розвитку	24	11.38	5.114	1.044
	Низький рівень розвитку	5	24.00	0.000	0.000
Особистісна сила	Високий рівень розвитку	12	12.58	3.204	0.925
	Достатній рівень розвитку	24	9.71	6.300	1.286
	Низький рівень розвитку	5	18.00	0.000	0.000
Духовні зміни	Високий рівень розвитку	12	4.67	2.060	0.595
	Достатній рівень розвитку	24	1.88	2.675	0.546
	Низький рівень розвитку	5	9.00	0.000	0.000
Визнання Життя	Високий рівень розвитку	12	8.67	2.964	0.856
	Достатній рівень розвитку	24	6.13	3.505	0.716
	Низький рівень розвитку	5	13.00	0.000	0.000
Екстраверсія	Високий рівень розвитку	12	8.33	1.826	0.527
	Достатній рівень розвитку	24	5.88	1.329	0.271
	Низький рівень розвитку	5	8.00	0.000	0.000
Дружелюбність	Високий рівень розвитку	12	10.50	2.236	0.645
	Достатній рівень розвитку	24	10.75	1.422	0.290
	Низький рівень розвитку	5	7.00	0.000	0.000

Group Descriptives

	Наполегливість (p)	N	Mean	SD	SE
Добросовісність	Високий рівень розвитку	12	12.00	0.000	0.000
	Достатній рівень розвитку	24	10.46	1.668	0.340
	Низький рівень розвитку	5	4.00	0.000	0.000
Емоційна стабільність	Високий рівень розвитку	12	10.67	1.231	0.355
	Достатній рівень розвитку	24	8.88	1.963	0.401
	Низький рівень розвитку	5	3.00	0.000	0.000
Відкритість новому досвіду	Високий рівень розвитку	12	9.42	0.515	0.149
	Достатній рівень розвитку	24	7.79	2.484	0.507
	Низький рівень розвитку	5	8.00	0.000	0.000

Таблиця В.5

Kruskal-Wallis

	χ^2	df	p
ПТСР	16.70	2	<.001
Взаємовідносини з іншими	16.31	2	<.001
Нові можливості	18.29	2	<.001
Особистісна сила	13.55	2	0.001
Духовні зміни	15.82	2	<.001
Визнання Життя	16.93	2	<.001
Екстраверсія	3.84	2	0.146
Дружелюбність	14.25	2	<.001
Добросовісність	15.05	2	<.001
Емоційна стабільність	19.48	2	<.001
Відкритість новому досвіду	9.18	2	0.010

Group Descriptives

	Самовладання (p)	N	Mean	SD	SE
ПТСР	Високий рівень розвитку	5	67.400	8.764	3.919
	Достатній рівень розвитку	31	85.839	17.380	3.122
	Низький рівень розвитку	5	154.000	0.000	0.000
Взаємовідносини з іншими	Високий рівень розвитку	5	17.400	2.191	0.980
	Достатній рівень розвитку	31	10.774	8.445	1.517
	Низький рівень розвитку	5	33.000	0.000	0.000
Нові можливості	Високий рівень розвитку	5	18.400	2.191	0.980
	Достатній рівень розвитку	31	10.097	6.046	1.086
	Низький рівень розвитку	5	24.000	0.000	0.000
Особистісна сила	Високий рівень розвитку	5	15.800	4.382	1.960
	Достатній рівень розвитку	31	9.839	5.361	0.963
	Низький рівень розвитку	5	18.000	0.000	0.000
Духовні зміни	Високий рівень розвитку	5	0.400	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	3.194	2.822	0.507
	Низький рівень розвитку	5	9.000	0.000	0.000
Визнання Життя	Високий рівень розвитку	5	10.200	1.095	0.490
	Достатній рівень розвитку	31	6.452	3.491	0.627
	Низький рівень розвитку	5	13.000	0.000	0.000
Екстраверсія	Високий рівень розвитку	5	6.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	6.710	2.036	0.366
	Низький рівень розвитку	5	8.000	0.000	0.000
Дружелюбність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	10.516	1.786	0.321
	Низький рівень розвитку	5	7.000	0.000	0.000

Group Descriptives

	Самовладання (р)	N	Mean	SD	SE
Добросовісність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	10.871	1.628	0.292
	Низький рівень розвитку	5	4.000	0.000	0.000
Емоційна стабільність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	9.129	1.857	0.334
	Низький рівень розвитку	5	3.000	0.000	0.000
Відкритість новому досвіду	Високий рівень розвитку	5	10.800	1.095	0.490
	Достатній рівень розвитку	31	7.935	2.048	0.368
	Низький рівень розвитку	5	8.000	0.000	0.000

Таблиця В.6

Kruskal-Wallis

	χ^2	df	p
ПТСР	3.173	2	0.205
Взаємовідносини з іншими	1.391	2	0.499
Нові можливості	1.221	2	0.543
Особистісна сила	0.891	2	0.641
Духовні зміни	13.522	2	0.001
Визнання Життя	2.351	2	0.309
Екстраверсія	0.652	2	0.722
Дружелюбність	6.141	2	0.046
Добросовісність	2.609	2	0.271
Емоційна стабільність	3.426	2	0.180
Відкритість новому досвіду	15.994	2	<.001

Group Descriptives

	Самостійність (p)	N	Mean	SD	SE
ПТСР	Високий рівень розвитку	7	74.714	14.396	5.441
	Достатній рівень розвитку	32	95.969	30.534	5.398
	Низький рівень розвитку	2	87.000	0.000	0.000
Взаємовідносини з іншими	Високий рівень розвитку	7	13.000	7.724	2.920
	Достатній рівень розвитку	32	14.219	11.224	1.984
	Низький рівень розвитку	2	20.000	0.000	0.000
Нові можливості	Високий рівень розвитку	7	14.857	6.309	2.385
	Достатній рівень розвитку	32	12.094	7.634	1.350
	Низький рівень розвитку	2	17.000	0.000	0.000
Особистісна сила	Високий рівень розвитку	7	12.143	7.198	2.721
	Достатній рівень розвитку	32	11.281	5.681	1.004
	Низький рівень розвитку	2	14.000	0.000	0.000
Духовні зміни	Високий рівень розвитку	7	0.286	0.488	0.184
	Достатній рівень розвитку	32	3.938	3.121	0.552
	Низький рівень розвитку	2	9.000	0.000	0.000
Визнання Життя	Високий рівень розвитку	7	8.143	3.625	1.370
	Достатній рівень розвитку	32	7.781	3.998	0.707
	Низький рівень розвитку	2	5.000	0.000	0.000
Екстраверсія	Високий рівень розвитку	7	7.000	0.816	0.309
	Достатній рівень розвитку	32	6.875	2.028	0.359
	Низький рівень розвитку	2	6.000	0.000	0.000
Дружелюбність	Високий рівень розвитку	7	11.714	0.488	0.184
	Достатній рівень розвитку	32	10.031	2.071	0.366
	Низький рівень розвитку	2	8.000	0.000	0.000

Group Descriptives

	Самостійність (p)	N	Mean	SD	SE
Добросовісність	Високий рівень розвитку	7	11.429	0.535	0.202
	Достатній рівень розвитку	32	9.969	2.967	0.525
	Низький рівень розвитку	2	8.000	0.000	0.000
Емоційна стабільність	Високий рівень розвитку	7	9.714	3.251	1.229
	Достатній рівень розвитку	32	8.375	2.768	0.489
	Низький рівень розвитку	2	10.000	0.000	0.000
Відкритість новому досвіду	Високий рівень розвитку	7	11.143	1.069	0.404
	Достатній рівень розвитку	32	7.750	1.704	0.301
	Низький рівень розвитку	2	7.000	0.000	0.000

Таблиця В.7

Kruskal-Wallis

	χ^2	df	p
ПТСР	16.70	2	<.001
Взаємовідносини з іншими	16.31	2	<.001
Нові можливості	18.29	2	<.001
Особистісна сила	13.55	2	0.001
Духовні зміни	15.82	2	<.001
Визнання Життя	16.93	2	<.001
Екстраверсія	3.84	2	0.146
Дружелюбність	14.25	2	<.001
Добросовісність	15.05	2	<.001
Емоційна стабільність	19.48	2	<.001
Відкритість новому досвіду	9.18	2	0.010

Group Descriptives

	Воля (p)	N	Mean	SD	SE
ПТСР	Високий рівень розвитку	5	67.400	8.764	3.919
	Достатній рівень розвитку	31	85.839	17.380	3.122
	Низький рівень розвитку	5	154.000	0.000	0.000
Взаємовідносини з іншими	Високий рівень розвитку	5	17.400	2.191	0.980
	Достатній рівень розвитку	31	10.774	8.445	1.517
	Низький рівень розвитку	5	33.000	0.000	0.000
Нові можливості	Високий рівень розвитку	5	18.400	2.191	0.980
	Достатній рівень розвитку	31	10.097	6.046	1.086
	Низький рівень розвитку	5	24.000	0.000	0.000
Особистісна сила	Високий рівень розвитку	5	15.800	4.382	1.960
	Достатній рівень розвитку	31	9.839	5.361	0.963
	Низький рівень розвитку	5	18.000	0.000	0.000
Духовні зміни	Високий рівень розвитку	5	0.400	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	3.194	2.822	0.507
	Низький рівень розвитку	5	9.000	0.000	0.000
Визнання Життя	Високий рівень розвитку	5	10.200	1.095	0.490
	Достатній рівень розвитку	31	6.452	3.491	0.627
	Низький рівень розвитку	5	13.000	0.000	0.000
Екстраверсія	Високий рівень розвитку	5	6.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	6.710	2.036	0.366
	Низький рівень розвитку	5	8.000	0.000	0.000
Дружелюбність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	10.516	1.786	0.321
	Низький рівень розвитку	5	7.000	0.000	0.000

Group Descriptives

	Воля (p)	N	Mean	SD	SE
Добросовісність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	10.871	1.628	0.292
	Низький рівень розвитку	5	4.000	0.000	0.000
Емоційна стабільність	Високий рівень розвитку	5	11.600	0.548	0.245
	Достатній рівень розвитку	31	9.129	1.857	0.334
	Низький рівень розвитку	5	3.000	0.000	0.000
Відкритість новому досвіду	Високий рівень розвитку	5	10.800	1.095	0.490
	Достатній рівень розвитку	31	7.935	2.048	0.368
	Низький рівень розвитку	5	8.000	0.000	0.000

		ПТСП	Взаємовідносини з іншими	Нові можливості	Особистісна сила	Духовні зміни	Визнання Життя
ПТСП	Spearman's rho	—					
	p-value	—					
Взаємовідносини з іншими	Spearman's rho	0.202	—				
	p-value	0.205	—				
Нові можливості	Spearman's rho	0.152	0.945 ***	—			
	p-value	0.342	< .001	—			
Особистісна сила	Spearman's rho	0.059	0.885 ***	0.854 ***	—		
	p-value	0.714	< .001	< .001	—		
Духовні зміни	Spearman's rho	0.308	0.648 ***	0.595 ***	0.559 ***	—	
	p-value	0.050	< .001	< .001	< .001	—	
Визнання Життя	Spearman's rho	0.124	0.862 ***	0.787 ***	0.821 ***	0.512 ***	—
	p-value	0.438	< .001	< .001	< .001	< .001	—
Ціннісно-смилова організація особистості	Spearman's rho	-0.684 ***	-0.328 *	-0.289	-0.294	-0.025	-0.166
	p-value	< .001	0.036	0.067	0.062	0.874	0.299
Організація діяльності	Spearman's rho	-0.259	0.036	-0.087	0.169	-0.218	0.328 *
	p-value	0.102	0.821	0.588	0.290	0.172	0.036
Рішучість	Spearman's rho	-0.864 ***	-0.214	-0.249	-0.147	-0.503 ***	-0.059
	p-value	< .001	0.178	0.117	0.360	< .001	0.713
Наполегливість	Spearman's rho	-0.665 ***	-0.281	-0.358 *	-0.327 *	-0.115	-0.143
	p-value	< .001	0.075	0.022	0.037	0.474	0.373
Самовладання	Spearman's rho	-0.867 ***	-0.311 *	-0.270	-0.257	-0.606 ***	-0.136
	p-value	< .001	0.048	0.087	0.105	< .001	0.395
Самостійність	Spearman's rho	-0.495 **	-0.300	-0.199	-0.056	-0.403 **	-0.074
	p-value	0.001	0.057	0.213	0.729	0.009	0.644
Воля	Spearman's rho	-0.782 ***	-0.293	-0.309 *	-0.186	-0.512 ***	-0.038
	p-value	< .001	0.063	0.049	0.245	< .001	0.813

Таблиця Г.2

		Екстраверсія	Дружелюбність	Добросовісність	Емоційна стабільність	Відкритість новому досвіду
Ціннісно-смилова організація особистості	Spearman's rho	0.201	0.351 *	0.582 ***	0.720 ***	0.614 ***
	p-value	0.208	0.024	<.001	<.001	<.001
Організація діяльності	Spearman's rho	0.569 ***	0.162	0.181	0.379 *	0.678 ***
	p-value	<.001	0.312	0.257	0.015	<.001
Рішучість	Spearman's rho	0.202	0.687 ***	0.793 ***	0.793 ***	0.519 ***
	p-value	0.205	<.001	<.001	<.001	<.001
Наполегливість	Spearman's rho	0.296	0.350 *	0.723 ***	0.630 ***	0.499 ***
	p-value	0.061	0.025	<.001	<.001	<.001
Самовладання	Spearman's rho	-0.017	0.642 ***	0.875 ***	0.746 ***	0.448 **
	p-value	0.917	<.001	<.001	<.001	0.003
Самостійність	Spearman's rho	0.115	0.348 *	0.329 *	0.553 ***	0.714 ***
	p-value	0.474	0.026	0.036	<.001	<.001
Воля	Spearman's rho	0.245	0.549 ***	0.747 ***	0.754 ***	0.669 ***
	p-value	0.123	<.001	<.001	<.001	<.001
ПТСР	Spearman's rho	-0.169	-0.648 ***	-0.867 ***	-0.858 ***	-0.477 **
	p-value	0.291	<.001	<.001	<.001	0.002
Взаємовідносини з іншими	Spearman's rho	0.469 **	-0.130	-0.442 **	-0.207	0.195
	p-value	0.002	0.418	0.004	0.194	0.223
Нові можливості	Spearman's rho	0.313 *	-0.126	-0.438 **	-0.200	0.252
	p-value	0.046	0.433	0.004	0.211	0.112
Особистісна сила	Spearman's rho	0.511 ***	-0.130	-0.354 *	-0.025	0.246
	p-value	<.001	0.418	0.023	0.877	0.121
Духовні зміни	Spearman's rho	0.443 **	-0.527 ***	-0.514 ***	-0.160	0.072
	p-value	0.004	<.001	<.001	0.319	0.656
Визнання Життя	Spearman's rho	0.640 ***	-0.106	-0.238	-0.149	0.357 *
	p-value	<.001	0.511	0.134	0.351	0.022

Таблиця Г.3

Contingency Tables

Ціннісно-смилова організація особистості (р)	Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?		
	Так	Ні	Total
Достатній рівень розвитку	5	16	21
Низький рівень розвитку	13	7	20
Total	18	23	41

 χ^2 Tests

	Value	df	p
χ^2	7.06	1	0.008
N	41		

Nominal

	Value
Contingency coefficient	0.383
Phi-coefficient	0.415
Cramer's V	0.415

Таблиця Г.4

Contingency Tables

Організація діяльності (р)	Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?		
	Так	Ні	Total
Високий рівень розвитку	3	9	12
Достатній рівень розвитку	15	9	24
Низький рівень розвитку	0	5	5
Total	18	23	41

 χ^2 Tests

	Value	df	p
χ^2	9.02	2	0.011
N	41		

Nominal

	Value
Contingency coefficient	0.425
Phi-coefficient	NaN
Cramer's V	0.469

Таблиця Г.5

Contingency Tables

Рішучість (р)	Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?		
	Так	Ні	Total
Високий рівень розвитку	3	2	5
Достатній рівень розвитку	10	21	31
Низький рівень розвитку	5	0	5
Total	18	23	41

 χ^2 Tests

	Value	df	p
χ^2	8.62	2	0.013
N	41		

Nominal

	Value
Contingency coefficient	0.417
Phi-coefficient	NaN
Cramer's V	0.459

Таблиця Г.6

Contingency Tables

Наполегливість (р)	Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?		
	Так	Ні	Total
Високий рівень розвитку	0	12	12
Достатній рівень розвитку	13	11	24
Низький рівень розвитку	5	0	5
Total	18	23	41

 χ^2 Tests

	Value	df	p
χ^2	16.8	2	<.001
N	41		

Nominal

	Value
Contingency coefficient	0.539
Phi-coefficient	NaN
Cramer's V	0.640

Таблиця Г.7

Contingency Tables

Самовладання (р)	Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?		Total
	Так	Ні	
Високий рівень розвитку	3	2	5
Достатній рівень розвитку	10	21	31
Низький рівень розвитку	5	0	5
Total	18	23	41

 χ^2 Tests

	Value	df	p
χ^2	8.62	2	0.013
N	41		

Nominal

	Value
Contingency coefficient	0.417
Phi-coefficient	NaN
Cramer's V	0.459

Таблиця Г.8

Contingency Tables

Воля (р)	Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?		Total
	Так	Ні	
Високий рівень розвитку	3	2	5
Достатній рівень розвитку	10	21	31
Низький рівень розвитку	5	0	5
Total	18	23	41

 χ^2 Tests

	Value	df	p
χ^2	8.62	2	0.013
N	41		

Nominal

	Value
Contingency coefficient	0.417
Phi-coefficient	NaN
Cramer's V	0.459

Таблиця Г.9

Contingency Tables

ПТСР (р)	Чи є у вас нагороди за участь у бойових діях?		Total
	Так	Ні	
Добре адаптовані	3	15	18
Підозра на ПТСР	15	0	15
Розлади адаптації	0	8	8
Total	18	23	41

 χ^2 Tests

	Value	df	p
χ^2	30.8	2	<.001
N	41		

Nominal

	Value
Contingency coefficient	0.655
Phi-coefficient	NaN
Cramer's V	0.867

Таблиця Г.10

Model Fit Measures

Model	R	R ²	Adjusted R ²	AIC	RMSE	Overall Model Test			
						F	df1	df2	p
1	0.964	0.929	0.917	298	7.52	74.4	6	34	<.001

Model Coefficients - ПТСП

Predictor	Estimate	SE	t	p	Stand. Estimate
Intercept	166.542	9.077	18.348	<.001	
Ціннісно-смилова організація особистості	-2.233	0.769	-2.902	0.006	-0.2980
Організація діяльності	2.139	0.975	2.195	0.035	0.2477
Рішучість	-2.430	1.602	-1.517	0.138	-0.3379
Наполегливість	-1.372	0.931	-1.473	0.150	-0.2023
Самовладання	-2.622	2.074	-1.264	0.215	-0.3874
Самостійність	0.366	1.472	0.249	0.805	0.0407
Воля	0.413	1.169	0.441	0.988	0.0141

Note. Linear model contains aliased coefficients (singular fit)

Normality Tests

	Statistic	p
Shapiro-Wilk	0.883	<.001
Kolmogorov-Smirnov	0.155	0.276
Anderson-Darling	1.29	0.002

Note. Additional results provided by *moretests*

Heteroskedasticity Tests

	Statistic	p
Breusch-Pagan	18.6	0.005
Goldfeld-Quandt	0.939	0.546
Harrison-McCabe	0.497	0.539

Note. Additional results provided by *moretests*

Durbin-Watson Test for Autocorrelation

Autocorrelation	DW Statistic	p
0.00369	1.95	0.946